

Освітня програма
3-4-й клас (II цикл)
Мовно-літературна освітня галузь
Рідномовна освіта (українська мова)

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою (якщо вона не українська); формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток умінь вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення», «Театралізуємо».

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою та спілкування рідною мовою (якщо вона не українська), виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії «**Взаємодіємо усно**» (мовець / слухач – слухач / мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії «**Читаємо**»

(читач – автор), «**Взаємодіємо письмово**» (автор – читач), «**Досліджуємо медіа**» (читач / глядач / слухач – автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія «**Читаємо**» спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія «**Взаємодіємо письмово**» передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія «**Досліджуємо медіа**» передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія «**Досліджуємо медіа**» пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія «**Досліджуємо мовлення**» забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія «**Театралізуємо**» слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях «**Взаємодіємо усно**» та «**Досліджуємо медіа**», а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії «**Читаємо**».

Специфіка змістової лінії «**Театралізуємо**» пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії «**Театралізуємо**» учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонований зміст

3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>зважає</i> на ситуації спілкування: враховує умови, учасників, мету - з увагою <i>сприймає</i> усні репліки діалогу, <i>перепитує, уточнює</i> з огляду на ситуацію спілкування - <i>обговорює</i> усне повідомлення в парі або групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених

	- <i>зіставляє</i> почуте з власним досвідом
На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями	Учень / учениця: - <i>перепарафразує</i> репліки в діалозі - <i>передає</i> зміст усного повідомлення (послідовність подій у розповіді; перелік ознак в описі; наведені аргументи в міркуванні) - <i>переказує</i> текст творчо (зміна оповідача в тексті-розповіді; зміна послідовності переліку наведення ознак у тексті-описі; зміна послідовності аргументів у тексті-міркуванні) - <i>передає</i> зміст повідомлення за допомогою асоціативних схем, таблиць
Виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою	Учень / учениця: - <i>виокремлює</i> інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ) - <i>прогнозує</i> , як відібрану інформацію можна використати корисно - <i>систематизує</i> та <i>узагальнює</i> необхідну інформацію
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	Учень / учениця: - <i>визначає</i> тему усного повідомлення - <i>визначає</i> головну думку тексту - <i>зіставляє</i> тему і головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом - <i>пояснює</i> можливий вплив висловлення на слухача
Висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючися на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її	Учень / учениця: - <i>висловлює</i> своє ставлення до усного повідомлення (наприклад, прагнення спростувати або шукати додаткові аргументи на захист) - <i>обґрунтовує</i> своє ставлення до усного повідомлення, наводячи приклади з власного досвіду, а також спираючись на набуті наукові знання - <i>визначає</i> позицію мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання етикету (ввічливість) чи порушення етикетних норм), аргументовано <i>погоджується</i> з нею або <i>заперечує</i> її
Висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди	Учень / учениця: - <i>вступає</i> і <i>підтримує</i> діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями - <i>наводить аргументи</i> на захист власної думки та ілюструє її прикладами - <i>ініціює</i> дискусію, висловлюючи власні погляди і слухаючи інших - <i>висловлює</i> доброзичливо своє ставлення до думок інших (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє) - <i>дотримується</i> правил літературної вимови у власному висловлюванні - <i>створює</i> власне висловлення на основі почутого/ побаченого/ прочитаного

<p>Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>добирає</i> словесні й несловесні засоби спілкування з огляду на мету та умови спілкування, враховуючи наявність варіантів - <i>робить висновок</i> про узгодженість або неузгодженість словесних і несловесних засобів спілкування та намірів у поведінці співрозмовника - <i>використовує</i> різні форми візуалізації (малюнки, графіки, схеми, таблиці) для супроводу своїх поглядів під час презентації, щоби привернути увагу слухачів - <i>створює</i> есе для висловлювання власних поглядів та усної презентації - <i>використовує</i> засоби художньої виразності для досягнення комунікативної мети (привітання, побажання, вияв співчуття, захоплення) - правильно <i>інтонує</i> різні види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням
<p>Описує власні емоції та емоції співрозмовника від прослуханого/ побаченого. Доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>передбачає</i> й <i>описує</i> свої емоції та емоції співрозмовника, коли пропонує для читання або перегляду книгу, фільм, гру тощо - доречно <i>використовує</i> у власному мовленні формули мовленнєвого етикету, зважає на різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна)
<p>Пропонований зміст</p> <p>Діалогічне та монологічне мовлення. Уявлення про ситуацію міжособистісного спілкування (умови, учасники, мета). Репліка в діалозі: порада, співчуття, комплімент тощо. Перепитування як спосіб уточнення почутої інформації в діалозі. Перефразування. Мовні засоби вираження запитань (інтонація, займенники, прислівники, частки, сполучники, порядок слів). Позиція мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання мовленнєвого етикету чи порушення етикетних норм). Дискусія як зіставлення різних поглядів на проблему.</p> <p>Розповідь, опис та міркування як види монологічного мовлення. Інтонація розповідного, спонукального, питального речення. Інтонаційне забарвлення окличного речення. Есе як висловлення довільної форми.</p> <p>Робота з інформацією. Явна і прихована інформація. Перетворення інформації: види асоціативних схем, таблиця.</p> <p>Мовленнєвий етикет. Норми спілкування в різних комунікативних ситуаціях (знайомі та незнайомці). Сфери спілкування: навчання, сім'я, дозвілля, послуги тощо. Різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна).</p>	
<p>2. Змістова лінія «Читаємо»</p>	
<p>1</p>	<p>2</p>
<p>Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>прогнозує</i> орієнтовний зміст тексту на основі заголовка, ключових слів, анотації, невербальної інформації (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки тощо) - <i>читає</i> подумки та виразно вголос тексти різних видів та з різною метою - <i>розповідає</i> (докладно, стисло або вибірково), про що йдеться в тексті - <i>ставить запитання</i> різної спрямованості: до змісту твору, до автора, до читача

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>знаходить</i> у тексті відповіді на поставлені запитання - <i>відтворює</i> фактичну інформацію з тексту; - <i>добирає і впорядковує</i> потрібну інформацію з таблиць, графіків, схем тощо - <i>установлює</i> послідовність дій персонажів художніх творів - <i>зіставляє</i> прочитане із власним життєвим досвідом
<p>Пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виявляє</i> в тексті неочевидну інформацію, <i>узагальнює</i> її - <i>виділяє</i> ключові слова та <i>пояснює</i>, як вони допомагають зрозуміти зміст тексту - <i>виявляє</i> зв'язки в текстах: між окремими частинами тексту, між частинами тексту і темою або головною думкою - <i>досліджує</i> елементи тексту (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) - <i>розрізняє</i> в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок - <i>висловлює припущення</i> про наміри автора тексту, обґрунтовує свої думки - <i>формулює</i> під час і після читання тексту запитання для можливої дискусії - <i>установлює</i> причиново-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів та їхніми стосунками з іншими персонажами - <i>виявляє</i> деталі тексту, важливі для розуміння ідей; - <i>розпізнає</i> стиль тексту і пояснює, як він впливає на сприймання інформації - <i>формулює</i> ідеї тексту, <i>пов'язує</i> їх із власним досвідом
<p>Описує емоційний стан персонажів, співпереживає</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> свої емоції, пережиті під час читання художнього твору, <i>наводить приклади</i> вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції - <i>аналізує</i> емоційний стан персонажів, <i>пояснює</i> причини відповідних переживань персонажів - <i>використовує</i> власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору - <i>пояснює</i>, кому з літературних персонажів співчуває і чому
<p>Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>оцінює</i> правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід - <i>висловлює</i> свій погляд на предмет обговорення (тему, головну думку, висновки тощо) - <i>оцінює</i> надійність джерела інформації, обґрунтованість висновків - <i>визначає</i> роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) для розуміння змісту - <i>виражає</i> свої почуття та емоції щодо прочитаного мовою мистецтва
<p>Визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> мету читання й <i>обирає</i> відповідно до неї тексти (книжки) (для задоволення, розваги, знаходження потрібної інформації) - <i>пояснює</i>, наскільки обрані тексти допомогли досягнути мети

	<p>читання</p> <p>- <i>добирає</i> необхідну інформацію з різних джерел: <i>шукає</i> її у словниках, довідниках, енциклопедіях, бібліотеці, Інтернеті</p>
На основі тексту створює план, таблицю, модель	<p>Учень / учениця:</p> <p>- <i>добирає</i> та <i>створює</i> ілюстративний матеріал до художнього тексту</p> <p>- <i>складає</i> план тексту</p> <p>- <i>узагальнює, систематизує, класифікує</i> інформацію з тексту у вигляді таблиць, схем</p>
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	<p>Учень / учениця:</p> <p>- <i>переробляє</i> прочитаний твір: уводить нових персонажів, змінює події або їх час, змінює оповідача тощо - <i>створює</i> власний художній текст, наслідуючи сюжетні та стильові особливості прочитаного тексту</p> <p>- <i>створює</i> власний текст, використовуючи елементи кількох прочитаних текстів</p>
<p>Пропонований зміст</p> <p>Книжка як джерело знань і задоволення. Елементи книжки та їх призначення: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації, зміст, анотація тощо. Мета читання (розважитися, отримати інформацію, зрозуміти, переконатися тощо). Читання для загального, вибіркового та повного розуміння. Пошук у тексті фактів, суджень, очевидної й неочевидної інформації.</p> <p>Стилі мовлення, види текстів, жанр, роди літератури (епос, лірика, драма), намір автора.</p> <p>Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Назва, автор. Заголовки, підзаголовки.</p> <p>Фотографії, графіки, схеми. Поділ тексту на частини, параграфи. План тексту. Ключові слова. Головна і другорядна інформація в тексті.</p> <p>Довідкова література: паперова та цифрова.</p> <p>Тексти зі щоденного життя. Інформаційні та інструктивні тексти (рахунки, запрошення, листи, зокрема електронні, анкети, зокрема онлайніві, інструкції, пам'ятки, оголошення тощо).</p> <p>Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи. Письменник як автор художнього твору. Дитячі твори українських та іноземних авторів.</p> <p>Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім'я, дружба, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, моя Україна тощо.</p> <p>Аналіз художнього тексту. Місце і час подій, персонажі (мотиви поведінки, причини переживань та емоцій, стосунки між персонажами). Елементи сюжету: зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка. Тема, ідея. Твори, спільні за тематикою та споріднені за ідеями. Початкове уявлення про художню деталь тексту.</p> <p>Поняття про критичне читання. Способи критичного читання.</p> <p>Мова художнього твору. Слова автора та персонажів (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме і переносне значення слів у художньому тексті. Проза, вірш та їх ознаки.</p> <p>Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту. Проблемні запитання. Оцінювання переживань та емоцій персонажів.</p> <p>Емоційний вплив творів на читача. Опис настрою, почуттів персонажів твору та власних емоцій, викликаних твором. Вплив переживань персонажів на емоції читача. Порівняння цих емоцій із почуттями, викликаними іншими творами або подіями з власного життя. Улюблений персонаж, обґрунтування свого вподобання, причини співпереживання</p>	

персонажеві.	
3. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
1	2
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, урахувавши мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>записує</i> текст (від руки чи за допомогою клавіатури – за потреби) в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел - <i>створює</i> самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на теми, які його / її цікавлять, за прочитаним твором, про ситуацію з життя в школі, сім'ї тощо, зважаючи на мету та адресата - <i>створює</i> тексти зі щоденного життя (запрошення, оголошення, афіші тощо) з дотриманням типових ознак жанру - <i>створює</i> художні тексти (загадки, лічилки, невеликі казки, байки, вірші тощо) - <i>переказує</i> письмово текст розповідного змісту з елементами опису або міркування, висловлює своє ставлення до того, про що пише - <i>записує</i> свою думку про предмет висловлення; формулює запитання та відповіді під час письмового спілкування - <i>оформлює</i> власне висловлення зрозуміло, дотримуючися норм літературної мови, за потреби звертається до словників
Створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> повідомлення для Інтернет-спілкування, дотримуючися норм етикету онлайнного спілкування (нетикету) - <i>використовує</i> відповідні емотикони для вираження особистих емоцій - <i>створює</i> документи для спілкування та поширення результатів діяльності, індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм
Знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i>, чи відповідає створений текст меті, <i>перевіряє</i> грамотність написаного - <i>удосконалює</i> власний письмовий текст, знаходить і виправляє помилки, редагує зміст тексту - <i>обговорює</i> письмові роботи (власні й однокласників) у парі, малій групі, визначає позитивні характеристики - <i>висловлює</i>, за підтримки вчителя, поради щодо можливого вдосконалення тексту
<p>Пропонований зміст</p> <p>Комунікативна спрямованість процесу письма. Адресат, мета, ситуація. Особливості сучасного письма: письмо від руки та за допомогою клавіатури. Словесні та графічні засоби (емотикони, піктограми, схеми, графіки, фото, карти тощо). Норми онлайнного спілкування (нетикет).</p> <p>Графіка, орфографія та пунктуація. Алфавіт. Орфограми, пунктограми, правила слововживання та словозміни (у межах вивченого). Словники як довідкове джерело зі слововживання та правопису (тлумачний, орфографічний). Редагування рукописного та електронного тексту.</p> <p>Жанри писемного мовлення. Оголошення, афіша, пам'ятка, інструкція, коментар у захищеній онлайнній спільноті, загадка, лічилка, казка, байка, вірш, оповідання, есе тощо</p>	

як писемні висловлення. Типи тексту: опис, розповідь, роздум. Тема та підтеми. Заголовок і підзаголовки. План тексту. Абзац. Емотикон як засіб вираження реакції на допис у захищеній онлайнній спільноті.

4. Змістова лінія «Досліджуємо медіа»

1	2
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований - <i>визначає</i> правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду - <i>визначає</i> роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту - <i>розрізняє</i> факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе інформацію
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> враження від змісту і форми медіатексту - <i>висловлює власні погляди</i> на події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті - <i>оцінює</i> вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту - <i>пояснює</i>, чи змінилося під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі - <i>створює</i> прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі, враховує мету й аудиторію - <i>створює</i> прості аудіовізуальні медіатексти (відеозапис виступу, вистави, екскурсії, інтерв'ю) з допомогою вчителя / вчительки, враховує мету й аудиторію - використовує різні форми презентації простих медіатекстів
<p>Пропонований зміст</p> <p>Уявлення про медіа, медіаграмотність. Мета і цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Правда і неправдива інформація. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів.</p> <p>Візуальні медіа. Паперова та електронна книжка. Інтернет-ресурси для дітей (зокрема сайти дитячих журналів). Засоби масової інформації: газета, журнал. Елементи форми (колір, фото, шрифт).</p>	

Аудіальні медіа. Засоби масової інформації: радіо. Аудіокнижка, онлайн радіо. Засоби впливу на радіослухачів (інтонація, тембр, фононові шуми, музичний супровід).
Аудіовізуальні медіа. Засоби масової інформації: телебачення. Види телевізійних програм (новинні, розважальні, ток-шоу, ігрові, спортивні, просвітницькі, дитячі). Мультифільм. Елементи форми (рухомі образи, звукові засоби).
Інтернет. Комп'ютерні ігри, розроблені за мотивами відомих дитячих книжок, фільмів тощо.
 Реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні.
Маніпуляція в медіа. Уявлення про маніпуляцію.

5. Змістова лінія «Досліджуємо мовлення»

1	2
<p>Аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми, фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясовує будову слова; утворює нові слова, пояснює роль закінчень, значення префіксів і суфіксів для правильного вживання слів усно та на письмі - перевіряє орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та пояснює свій вибір - удосконалює свою вимову, зважаючи на фонетичні закономірності (збіг приголосних, кінцевий приголосний, наголошені та ненаголошені голосні тощо) - утворює в процесі мовлення відповідні граматичні форми слів різних частин мови - вправно будує речення, зважаючи на мету висловлювання - поширює речення різними членами відповідно до комунікативної стратегії - доречно використовує у власних висловленнях слова з переносним значенням, синоніми, антоніми, багатозначні слова й пояснює таке слововживання - обґрунтовує пунктограми (у межах вивченого) для правильного оформлення висловлення на письмі
<p>Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створює ігри зі словами на основі запропонованих - творить власні художні тексти (усмішки, вірші, казки, оповідання тощо) на основі відомих - експериментує із власними текстами, стилізує їх, наприклад, трансформуючи речення, додаючи епітети, порівняння тощо - розпізнає уривок із власного тексту серед запропонованих уривків і пояснює характерні ознаки власного мовлення - пояснює вплив власного мовлення на співрозмовника
<p>Пропонований зміст</p> <p>Звуковий аналіз слова. Голосні та приголосні звуки. Склад. Наголос. Голосні наголошені та ненаголошені. Приголосні тверді, м'які та пом'якшені; дзвінки та глухі; подовжені. Орфоепічний словник як довідкове джерело норм літературної вимови. Чергування звуків (заміна наголошеного голосного звука ненаголошеним, глухого приголосного дзвінком, твердого приголосного м'яким або пом'якшеним), яке не впливає на зміну значення слова. Історичне чергування звуків (загальні уявлення).</p> <p>Закономірності позначення звуків буквами. Позначення твердості та м'якості приголосних на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків, що чергуються, на письмі. Орфограми, пов'язані з чергуванням звуків. Орфографічний словник як довідкове</p>	

джерело щодо норм правопису.

Будова слова. Основа та закінчення. Значущі частини основи слова: префікс, корінь, суфікс. Спільнокореневі слова. Загальні уявлення про способи словотворення (без уведення термінів). Загальні уявлення про складні слова.

Лексичне значення слова. Уявлення про власне українські слова та слова, запозичені з інших мов. Слова однозначні і багатозначні. Переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Антоніми. Фразеологізми. Тлумачний і фразеологічний словники як довідкове джерело щодо лексичного значення слова та значення фразеологізму. Словник іншомовних слів.

Граматичне значення слова. Частини мови. Самостійні та службові частини мови. Граматичні значення самостійних частин мови. Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник як самостійні частини мови. Роль службових частин мови в реченні. Прийменник як службова частини мови. Загальне уявлення про вигук.

Речення та словосполучення. Словосполучення та речення. Зв'язок слів у словосполученні. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком. Головні та другорядні члени речення. Граматична основа речення. Підмет і присудок як головні члени речення. Однорідні члени речення. Загальні уявлення про слова, що не є членами речення (звертання, вигук). Просте і складне речення (загальні уявлення). Види речення за метою висловлення. Роль розділових знаків у позначенні речення на письмі.

6. Змістова лінія «Театралізуємо»

1	2
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	Учень / учениця: - <i>обговорює</i> враження від драматизації, зосереджуючи увагу на тому, як словесні і несловесні засоби доповнюють один одного для зображення емоційного стану персонажа, його намірів - <i>добирає</i> , працюючи в групі, аудіосупровід до вистави серед запропонованих музичних фрагментів
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	Учень / учениця: - <i>створює</i> , працюючи в групі, п'єсу на основі відомого твору (інсценізована казка, казка, казка на новий лад тощо) - <i>імпровізує</i> , використовуючи голос і мову тіла (міміку, жести, поставу, рухи) для виконання запропонованої/ обраної ролі, <i>надає варіанти</i> несловесних засобів (міміку, жести, поставу, рухи) і пояснює, чому обраний один із них
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості	Учень / учениця: - <i>передає своє враження</i> від побаченої вистави у письмових відгуках (наприклад, запис у щоденнику вражень або в класному альманасі) - <i>створює</i> , працюючи в групі, фотозвіт для шкільної газети чи сайту про підготовку вистави або про виставу - <i>створює</i> в групі театральну програмку, запрошення

медіатексти, використовує різні форми їх презентації	
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <p>- <i>описує</i> характерні риси мовлення персонажа п'єси після перегляду вистави (повторювані слова, швидкість, гучність тощо);</p> <p>- <i>установлює зв'язок</i> між характерними рисами мовлення персонажа п'єси та реакцією його співрозмовника</p>
<p>Пропонований зміст</p> <p>Театр і література. П'єса – літературний твір, призначений для театру. Я – драматург (сценарист). Персонажі п'єси. Головні персонажі. Характери персонажів, вчинки персонажів. Діалог між персонажами. Ремарка, роль ремарок у п'єсі. Драма і комедія.</p> <p>Театр і гра. Вистава. Неповторність вистави у часі. Дійові особи та виконавці. Словесні і несловесні засоби для створення образу персонажа на сцені. Режисер. Репетиція вистави. Роль художника-декоратора, композитора у створенні вистави. Декорації та театральний реквізит, театральний костюм, театральна афіша.</p> <p>Тематична група слів «театр»: імпровізація, репліка, репертуар, драма, комедія, сценарист, драматург, фонограма, декоратор, гример, костюмер.</p>	

Мовно-літературна освітня галузь

Іншомовна освіта (англійська мова)

Пояснювальна записка

Освітню програму з іншомовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою іншомовної освіти для загальної середньої освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** іншомовної освіти у початковій школі є:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених цією програмою;

- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;
- використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах опанування іноземної мови в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає ознайомлення з культурою народу, чію мову вивчають учні. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти»¹.

Відповідно до мети іншомовної освіти та завдань у початковій школі, виокремлено такі **змістові лінії**: «Сприймання на слух», «Зорове сприймання», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання», «Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія».

Іншомовна комунікативна компетентність виявляється в безпосередньому та опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістових ліній «*Сприймання на слух*», «*Усна взаємодія*», «*Усне висловлювання*». Змістова лінія «*Сприймання на слух*» передбачає залучення учнів до дій зі сприймання коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/ або невербально. Змістова лінія «*Усна взаємодія*» спрямована на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті; ставити запитання та давати відповіді про себе та щоденні справи. Змістова лінія «*Усне висловлювання*» передбачає творення коротких фраз про себе, надавання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії «*Зорове сприймання*» (читач – автор), «*Писемна взаємодія*», «*Писемне висловлювання*», «*Онлайн взаємодія*». Усі перелічені змістові лінії забезпечують для учнів здобуття досвіду опосередкованого спілкування та опанування низки комунікативних умінь, що дасть змогу розвивати комунікативну компетентність. Змістова лінія «*Зорове сприймання*» передбачає сприймання та розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків. У рамках змістової лінії «*Писемне висловлювання*» учні навчаються писати короткі фрази для надання базової інформації. Результатом опрацювання змістової лінії

¹ Йдеться про документ: Common European Framework of reference for language learning, teaching and assessment.

«Онлайн взаємодія» є оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання, та розміщувати прості твердження про себе у форматі онлайн.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання) Рівень А1
1	2
1. Змістова лінія «Сприймання на слух»	
Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розпізнає</i> основний зміст усного повідомлення у знайомій ситуації - <i>виконує</i> вказівки, <i>розуміє</i> інформацію щодо розташування предметів тощо - <i>розпізнає</i> значення кількісних і порядкових числівників (ціна, дата, час) в усних оголошеннях
Розуміє зміст усного висловлення у знайомому повсякденному контексті	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розуміє</i> конкретну інформацію у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке - <i>здогадується</i> про значення слів із контексту усного повідомлення
2. Змістова лінія «Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі імена/ назви, слова та елементарні фрази в коротких, простих текстах	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розпізнає</i> знайомі слова і прості фрази - <i>здогадується</i> про основний зміст прочитаного, якщо він супроводжується малюнком або символом
Визначає в тексті інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>знаходить і розуміє</i> базову інформацію в коротких простих текстах - <i>виявляє</i> конкретну інформацію в коротких простих текстах відповідно до окресленого завдання
3. Змістова лінія «Усна взаємодія»	
Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює ці потреби	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>ставить і відповідає</i> на прості запитання, які стосуються знайомих тем - <i>ініціює і вербально реагує</i> на прості твердження щодо нагальних потреб і знайомих тем - <i>бере участь</i> у розмові фактологічного характеру на передбачувану тему (наприклад, рідна країна, родина, школа)
4. Змістова лінія «Усне висловлювання»	

<p>Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> прості аспекти свого повсякденного життя за допомогою низки простих речень, використовуючи прості слова та фрази, якщо має змогу заздалегідь підготуватися - <i>описує</i> свої емоції та емоції співрозмовника
<p>5. Змістова лінія «Писемна взаємодія»</p>	
<p>Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталі вирази</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>використовує</i> прості слова, короткі речення та сталі вирази для написання коротких простих повідомлень (наприклад, СМС) друзям, надаючи їм інформацію або запитуючи про щось - <i>запитує</i> (письмово) друзів елементарну особисту інформацію - <i>пише</i> короткі прості листи та листівки-вітання
<p>6. Змістова лінія «Писемне висловлювання»</p>	
<p>Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>використовує</i> прості слова, сталі вирази для опису предметів та явищ, із якими стикається у повсякденному житті - <i>пише</i> прості фрази та речення про себе та інших
<p>7. Змістова лінія «Онлайн взаємодія»</p>	
<p>Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>обмінюється</i> елементарними письмовими повідомленнями, наприклад, про побут, сім'ю, улюблені заняття та вподобання, використовуючи допоміжні засоби - <i>створює</i> елементарні онлайн дописи, <i>використовує</i> прості форми медіатекстів - <i>оформлює</i> під наглядом дорослих заявки онлайн, надаючи основну інформацію про себе (наприклад, ім'я, електронну адресу або номер телефону)

Пропонований зміст

Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон:

Я, моя родина і друзі

- члени родини
- числа до 100
- вік старших членів родини
- місце проживання
- щоденні обов'язки
- населені пункти

Відпочинок і дозвілля

- захоплення розваги
- спорт
- улюблені дитячі герої
- крамниці і покупки

Людина

- зовнішність людини
- професії
- гігієна
- стан здоров'я

Помешкання

- види помешкань
- дім
- квартира
- моя кімната
- меблі

Харчування

- посуд
- назви продуктів харчування

Природа та навколишнє середовище України і країн виучуваної мови

- погода та вибір одягу
- довкілля
- природні явища.

Подорож Україною та країнами виучуваної мови

- поїздка на канікулах
- види транспорту
- назви столиць, населених пунктів.

Свята і традиції України та країн виучуваної мови

- місяці
- місце, дата, час проведення
- свята, події
- святкування в кафе.

Школа

- навчальні предмети
- розклад
- улюблений предмет
- шкільні події

Мовленнєві функції:

- привітатися
- попрощатися
- попросити вибачення

- подякувати
- представити себе/ когось
- називати/ описувати когось/ щось
- ставити запитання і відповідати на них
- розуміти та виконувати прості вказівки/ інструкції/ команди
- розуміти прості інформаційні знаки
- вітати зі святом
- висловлювати вподобання
- виражати настрій

Мовний інвентар

Мовний інвентар (лексика та граматики) орієнтовний і дібраний відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не розглядаємо як окремі лексичні або граматичні теми, а вивчаємо в контексті тематики ситуативного спілкування. Граматичний матеріал подано здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв'язків між частинами мови або структурними одиницями, що входять до цього зразка.

Математична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітня програма з математики спрямована на формування в учнів математичної компетентності, реалізацію мети та загальних цілей освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової освіти (далі Стандарт).

Метою математичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** математичної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування здатності розпізнавати серед повсякденних проблем ті, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів та способів;
- розвиток уміння здійснювати дослідження, аналіз, планування послідовності дій для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач;
- формування та розвиток усвідомлених обчислювальних навичок;
- вироблення вміння описувати побачене, почуте, прочитане за допомогою простих математичних моделей;
- формування відповідального ставлення щодо висування гіпотез, їх оцінювання, доведення або спростування, обґрунтування свого вибору;
- набування досвіду дослідження просторових відношень, форм об'єктів навколишнього світу, конструювання площинних та об'ємних геометричних фігур;
- розвиток уміння сприймати, перетворювати та оцінювати здобуту інформацію, використовуючи різні джерела, зокрема й засоби інформаційно-комунікаційних технологій.
- У початковому курсі математичної освіти, відповідно до окресленої мети і сформульованих завдань, визначено такі **змістові лінії**: «Лічба», «Числа. Дії з числами»,

«Вимірювання величин», «Просторові відношення. Геометричні фігури», «Робота з даними».

- У межах змістових ліній **«Лічба»**, **«Числа. Дії з числами»** здійснюється формування поняття числа, насамперед через розуміння принципу утворення різних видів чисел (натуральних одноцифрових, натуральних багатоцифрових, дробових тощо) та способів виконання дій із цими числами – порівняння, додавання, віднімання, множення та ділення. Крім того, розгортається робота з дослідження законів і властивостей, способів виконання арифметичних дій під час розв’язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач.
- У рамках змістової лінії **«Вимірювання величин»**, спираючись на суб’єктний досвід та допитливість, молодші школярі вчаться *вимірювати величини* (довжина, маса, температура, час, місткість (об’єм) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів, а також оперувати грошима.
- Водночас учні виконують перетворення, порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел, розв’язують повсякденні проблеми математичного змісту, в тому числі й сюжетні задачі, використовуючи різні одиниці вимірювання величин.
- У процесі навчальної роботи з різними величинами виокремлюється також і *робота з геометричним матеріалом*, дослідження просторових відношень та геометричних фігур різних форм, конструювання площинних та об’ємних фігур з підручного матеріалу, створення макетів реальних та уявних об’єктів різних конструкцій, виконання простих завдань, описаних у математичних текстах, зокрема й сюжетних задачах геометричного змісту (змістова лінія **«Просторові відношення. Геометричні фігури»**).
- У межах змістової лінії **«Робота з даними»** формуються початкові вміння для опрацювання даних (визначення, впорядкування, аналіз та фіксація), поданих в умові задачі чи зібраних за допомогою опитувальника тощо).
- У рамках усіх змістових ліній здійснюється формування в учнів початкових умінь із математичного моделювання, зокрема під час передбачення ймовірного результату, дослідження реальних об’єктів та процесів, розв’язування навчально-пізнавальних і практико зорієнтованих задач тощо.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов’язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Лічба»	
Розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються кількісних відношень/ форм об’єктів навколишнього світу	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>відтворює</i> в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об’єктів, що їх оточують - <i>уживає</i> в мовленні кількісні та порядкові числівники
Встановлює кількість об’єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та упорядковує	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>лічить</i> у межах мільйона в прямому і зворотному порядку - <i>лічить</i> у межах мільйона від будь-якого числа до вказаного - <i>лічить</i> тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона

<p>Визначає істотні, спільні і відмінні ознаки математичних об'єктів; порівнює, узагальнює і класифікує об'єкти за суттєвою ознакою</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>упорядковує та узагальнює</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками - <i>порівнює та класифікує</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками - <i>визначає</i> істотні, спільні і відмінні ознаки об'єктів - <i>продовжує</i> послідовності та знаходить пропущені члени - <i>описує</i> зв'язок між сусідніми членами послідовності або між членом та його номером
<p>Пропонований зміст</p> <p>Лічильні одиниці – тисяча, десять тисяч, сто тисяч. Лічба тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона.</p> <p>Лічба в прямому та зворотному порядку в межах мільйона, лічба в межах числового проміжку (від будь-якого числа до вказаного) в прямому та зворотному порядку.</p> <p>Істотні, спільні та відмінні ознаки об'єктів.</p> <p>Порівняння, упорядкування, узагальнення та класифікація об'єктів за суттєвою ознакою.</p> <p>Відтворення та зіставлення ймовірних та фактичних результатів лічби.</p>	
<p>2. Змістова лінія «Числа. Дії з числами»</p>	
<p>1</p>	<p>2</p>
<p>Встановлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та упорядковує</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>читає і записує</i> багатоцифрові числа в межах мільйона - <i>утворює</i> багатоцифрові числа різними способами - <i>класифікує</i> багатоцифрові числа за кількістю цифр у їх записі - <i>встановлює</i> позиційне значення цифри в записі багатоцифрового числа - <i>визначає</i> загальну кількість одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у числі - <i>записує</i> багатоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків - <i>порівнює</i> багатоцифрові числа різними способами - <i>встановлює</i> відношення рівності та нерівності між числовими виразами - <i>читає і записує</i> дроби - <i>тлумачить</i> дріб як одну або кілька рівних частин цілого, <i>пояснює</i> суть понять «чисельник» і «знаменник» - <i>порівнює</i> дроби з однаковими знаменниками
<p>Обчислює усно й письмово у різних життєвих ситуаціях</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> усно та письмово обчислення в межах мільйона в навчальних і життєвих ситуаціях - <i>встановлює</i> взаємозв'язки між арифметичними діями додавання і віднімання, множення і ділення - <i>знаходить</i> значення числового виразу - <i>знаходить</i> дріб від числа та число за величиною його дробу

<p>Використовує залежність між компонентами і результатом арифметичної дії для розв'язання проблемної ситуації; використовує буквену символіку для запису математичних тверджень</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>обґрунтовує</i>, як зміна одного з компонентів впливає на результат арифметичної дії - <i>читає і записує</i> математичні твердження, використовуючи буквену символіку - <i>обчислює</i> вирази зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні - <i>розв'язує</i> рівняння з однією змінною, у яких один компонент чи права частина є числовим виразом - <i>добирає із запропонованих</i> таке значення змінної, яке задовольняє нерівність - <i>перевіряє</i>, чи є дане число розв'язком нерівності з однією змінною
<p>Використовує відомі засоби добору необхідних даних для розв'язання проблемної ситуації</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> проблемну ситуацію з огляду на можливість використання відомих засобів добору даних - <i>добирає</i> числові дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації
<p>Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>представляє</i> проблемну ситуацію різними способами - <i>обирає</i> спосіб представлення інформації (схема, таблиця, схематичний рисунок)
<p>Прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>прогнозує</i> очікуваний результат розв'язання проблемної ситуації - <i>визначає</i> способи підтвердження або спростовування прогнозу - <i>відкидає</i> явно некоректні способи прогнозування
<p>Обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>планує</i> розв'язування проблемної ситуації - <i>використовує</i> різні стратегії розв'язування проблемної ситуації - <i>обґрунтовує</i> вибір дій для розв'язання проблемної ситуації
<p>Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> проблемну ситуацію з огляду на достатність чи надлишковість наявних даних - <i>добирає</i> числові дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації, використовуючи відомі засоби
<p>Перевіряє правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами; виявляє та виправляє помилки</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>перевіряє</i> правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами - <i>знаходить</i> помилки в математичних обчисленнях, <i>усуває</i> їх, виконуючи необхідні дії

Зіставляє одержаний результат із прогнозованим	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <p>- порівнює різні способи розв'язання проблемної ситуації, які підтверджують або спростовують прогноз, обирає найефективніший</p> <p>- зіставляє одержаний результат із прогнозованим</p>
<p>Пропонований зміст</p> <p>Натуральні багатоцифрові числа. Утворення багатоцифрових чисел (принципи порозрядності та позиційності).</p> <p>Читання і запис багатоцифрових чисел у межах мільйона.</p> <p>Позиційне значення цифр у запису багатоцифрового числа.</p> <p>Запис багатоцифрових чисел у вигляді суми розрядних доданків.</p> <p>Визначення загальної кількості одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у багатоцифровому числі.</p> <p>Порівняння багатоцифрових чисел.</p> <p>Числові послідовності.</p> <p>Арифметичні дії додавання і віднімання багатоцифрових чисел.</p> <p>Взаємозв'язок між арифметичними діями додавання і віднімання.</p> <p>Залежність результатів арифметичних дій додавання і віднімання від зміни одного з компонентів.</p> <p>Прийоми виконання арифметичних дій додавання і віднімання.</p> <p>Закони додавання та властивості віднімання.</p> <p>Множення і ділення багатоцифрового числа на одноцифрове, багатоцифрове числа.</p> <p>Взаємозв'язок між арифметичними діями множення і ділення.</p> <p>Залежність результатів арифметичних дій множення і ділення від зміни одного з компонентів.</p> <p>Прийоми виконання арифметичних дій множення і ділення. Ділення з остачею.</p> <p>Властивість остачі.</p> <p>Закони множення (переставний, сполучний, розподільний) та властивості ділення.</p> <p>Властивості множення і ділення на 1, 10, 100; множення на 0, нуля на число; ділення нуля на число, ділення числа на рівне йому число.</p> <p>Різницеве та кратне порівняння.</p> <p>Числові та буквені вирази, рівності та нерівності.</p> <p>Обчислення числових виразів, які містять кілька арифметичних дій різних ступенів без дужок і з дужками.</p> <p>Обчислення виразів зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні.</p> <p>Розв'язування рівнянь з однією змінною, у яких один компонент або права частина рівняння є числовим виразом.</p> <p>Нерівності зі змінною.</p> <p>Звичайні дроби. Утворення звичайного дроби. Читання і запис дробів. Чисельник і знаменник дроби.</p> <p>Порівняння та впорядкування дробів з однаковими знаменниками.</p> <p>Знаходження дроби від числа. Знаходження числа за значенням його дроби.</p> <p>Життєві ситуації, які розв'язуються математичним шляхом, тексти математичного змісту, сюжетні задачі, їх розв'язання різними способами з опорою на прості математичні моделі.</p> <p>Перевірка правильності розв'язання проблемної ситуації різними способами.</p> <p>Імовірний та фактичний результат обчислень. Помилки в обчисленнях. Способи усунення помилок.</p>	
3. Змістова лінія «Вимірювання величин»	
1	2
Визначає спільну властивість об'єктів	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <p>- використовує різні мірки для вимірювання величин</p>

<p>навколишнього світу та інтерпретує її як величину для вимірювання та порівняння</p>	<p>довжини, маси, температури, часу, місткості, вартості</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>записує</i> результати вимірювання величин у міліметрах (мм), сантиметрах (см), дециметрах (дм), метрах (м), кілометрах (км); грамах (г), кілограмах (кг), центнерах (ц), тоннах (т); градусах Цельсія (С°), секундах (с), хвилинах (хв), годинах (год), добах, тижнях, місяцях, роках, століттях, тисячоліттях, літрах (л), копійках (к.), гривнях (грн), використовуючи одиниці вимірювання та співвідношення між ними - <i>перетворює</i> одні одиниці величин в інші
<p>Аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>користується</i> годинником і календарем для відстеження та планування подій свого життя - <i>оперує</i> грошима в ситуації купівлі-продажу - <i>знаходить</i> швидкість, час, шлях, застосовуючи відповідні формули, під час розв'язуванні практично зорієнтованих задач - <i>обчислює</i> периметр многокутника та площу прямокутника відомими способами - <i>знаходить</i> довжину однієї сторони прямокутника: за відомими периметром та іншою стороною; за відомими площею та іншою стороною - <i>порівнює</i> іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості (об'єму), часу, температури, вартості - <i>перетворює</i> іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань - <i>застосовує</i> співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв'язування практично зорієнтованих задач - <i>виконує</i> додавання і віднімання іменованих чисел, множення і ділення на одноцифрове число іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини маси, вартості і часу
<p>Пропонований зміст</p> <p>Вимірювання величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму), вартості, швидкості, площі) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Запис результатів вимірювання величин.</p> <p>Довжина. Одиниці вимірювання довжини: мм, см, дм, м, км. Співвідношення між одиницями вимірювання довжини.</p> <p>Місткість (об'єм). Одиниця вимірювання місткості (об'єму): л. Співвідношення між одиницями вимірювання місткості (об'єму).</p> <p>Маса. Одиниці вимірювання маси: г, кг, ц, т. Співвідношення між одиницями вимірювання маси.</p> <p>Площа. Одиниці вимірювання площі: мм², см², дм², м², а (сотка), га, км². Співвідношення між одиницями вимірювання площі.</p> <p>Час. Основні одиниці вимірювання часу: с, хв, год, доба. Співвідношення між ними.</p> <p>Електронний та механічний годинники. Визначення часу за годинником за 12-годинною та 24-годинною системами. Визначення часу з точністю до хвилини. Використання годинника і календаря для відстежування та планування подій свого життя. Визначення</p>	

тривалості події, початку та її закінчення.

Гроші. Операції з грошима. Одиниці вартості: копійка (к.), гривня (грн). Різниця між поняттями копійки та монети. Розрахунок вартості, поняття решти, скільки не вистачає, розмін грошей на дрібніші, обмін валюти тощо (фінансові задачі).

Швидкість тіла у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці швидкості ($\frac{км}{год}$, $\frac{м}{с}$ та ін.).

Залежність між швидкістю тіла, часом і пройденим шляхом при рівномірному прямолінійному русі та формули для їх обчислення. Практично зорієнтовані задачі на зустрічний рух, рух у протилежних напрямках та рух в одному напрямку.

Іменовані числа.-Перехід від одних одиниць вимірювання до інших. Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел. Множення і ділення іменованих чисел на одноцифрове число.

Розв'язання прямих та обернених задач різних типів, які виникають із повсякденних життєвих ситуацій, що містять групи пов'язаних між собою величин (на пропорційне відношення, пропорційне ділення; на знаходження невідомих за двома різницями, на спільну роботу та ін.).

Обчислення периметра многокутника та площі прямокутника різними (відомими) способами. Використання означень прямокутника, квадрата та властивості протилежних сторін прямокутника під час розв'язування прямих та обернених сюжетних задач практичного спрямування.

4. Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»

1	2
Орієнтується на площині і в просторі, рухається за визначеним маршрутом; планує маршрути пересування	Учень / учениця: - <i>описує і складає</i> маршрути для подорожей, використовуючи відповідну математичну лексику, знаки, які пов'язані з напрямом і поворотом - <i>переміщується</i> (реально і віртуально) визначеним маршрутом
Розпізнає знайомі геометричні фігури у фігурах складної форми	Учень / учениця: - <i>розпізнає і класифікує</i> за істотними ознаками геометричні фігури, прямі й непрямі кути - <i>розпізнає</i> геометричні фігури, визначає їх елементи - <i>визначає</i> знайомі геометричні фігури у фігурах складної конфігурації, на предметах навколишнього середовища, малюнках - <i>класифікує та порівнює</i> геометричні фігури (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо)
Створює з геометричних фігур різні конструкції; будує площинні фігури за заданими розмірами	Учень / учениця: - <i>моделює</i> геометричні фігури із підручного матеріалу - <i>будує</i> площинні фігури (трикутник, прямокутник, коло) за заданими розмірами - <i>створює</i> різні конструкції, поєднуючи між собою площинні та об'ємні фігури

Пропонований зміст

Опис та складання маршрутів для подорожей, які пов'язані з напрямом і поворотом. Елементи кола та круга: центр, радіус, діаметр. Властивості діаметра.

Кут. Види кутів: прямі, гострі, тупі.

Істотні ознаки геометричних фігур (трикутник, прямокутник, багатокутник, коло і круг; куб, піраміда, паралелепіпед, куля, конус, циліндр).

Класифікація та порівняння геометричних фігур (за формою, розміром, площею,

<p>периметром, іншими ознаками тощо). Створення різних конструкцій із геометричних фігур. Побудова площинних фігур заданих розмірів.</p>	
5. Змістова лінія «Робота з даними»	
1	2
<p>Аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>читає, знаходить, аналізує, порівнює</i> інформацію, подану в таблицях, графіках, на схемах, діаграмах - <i>описує</i> проблемні життєві ситуації, які ґрунтуються на конкретних даних, за допомогою групи величин, пов'язаних між собою
<p>Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>представляє</i> дані за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм - <i>використовує</i> на практичному рівні різні способи подання конкретних даних
<p>Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>добирає</i> дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації - <i>обґрунтовує</i> вибір дій із даними для розв'язання проблемної ситуації - <i>розв'язує</i> різними способами проблемну ситуацію, використовуючи наявні дані
<p>Досліджує різні шляхи розв'язання проблемної ситуації, обирає раціональний шлях її розв'язання</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>досліджує</i> різні шляхи розв'язування проблемної ситуації, спираючись на наявні дані - <i>обирає</i> раціональний шлях розв'язання проблемної ситуації з огляду на наявні дані
<p>Пропонований зміст</p> <p>Зчитування даних з таблиць, схем, діаграм. Використання інформації, яка представлена у різних формах, для відповіді на запитання, які виходять за межі безпосереднього зчитування даних. Представлення даних за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм. Дослідження різних шляхів розв'язування проблемної ситуації та добір доцільного.</p>	

Природнича освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму природничої освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою природничої освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність

та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями природничої освітньої галузі у початковій школі є:

- виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;
- формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до природоохоронних акцій;
- розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);
- поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього.

Відповідно до зазначених мети і завдань, виокремлено такі **змістові лінії**: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі».

Змістова лінія **«Я пізнаю природу»** спрямована на формування дослідницьких умінь школярів через підтримку допитливості та інтересу до спостережень, експериментів та моделювання для пошуку відповідей на запитання про навколишній світ.

Змістова лінія **«Я у природі»** передбачає розвиток уявлень молодших школярів про об'єкти та явища природи, встановлення зв'язків між неживою і живою природою, формування бережливого ставлення до природи; вироблення навичок екологічно доцільної поведінки в довкіллі.

Змістова лінія **«Я в рукотворному світі»** спрямована на формування загальних уявлень про світ, створений людиною, понять про взаємозв'язки людини і природи, слугує джерелом натхнення для пошуку та втілення дитячих винахідницьких ідей та проєктів.

Провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі належить дослідженням (спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній та проєктній діяльності школярів.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язковий результат навчання	Очікувані результати
1	2
1. Змістова лінія «Я пізнаю природу»	
Обирає в навколишньому світі або із запропонованих запитань такі проблеми, що можна розв'язати дослідницьким способом	Учень / учениця: - <i>ставить запитання</i> - <i>пояснює, чому обрав / -ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку</i> - <i>окреслює проблему, перш ніж її вирішувати</i>
Визначає мету спостережень/ досліджень; прогнозує можливі результати спостережень/ досліджень	Учень / учениця: - <i>пояснює, навіщо він / вона виконує спостереження або дослід природничого змісту</i> - <i>прогнозує результат спостереження / дослід</i> - <i>порівнює здобутий результат із припущенням</i> - <i>висуває власні гіпотези</i>

<p>Визначає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту; необхідні дослідження</p> <p>обирає умови</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складає план дослідження - планує самостійне спостереження/ експеримент - пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні - добирає відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади
<p>Проводить спостереження за обраними або запропонованими природними явищами та об'єктами, проводить дослідження, створює навчальні моделі</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проводить дослідження за природним об'єктом / явищем, описує його перебіг - застосовує відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади - виготовляє моделі для досліджень - спостерігає за об'єктами досліджень - спостерігає за погодою - досліджує воду, її три стани, властивості: температуру плавлення льоду та кипіння води - досліджує воду як розчинник - розрізняє розчинні й нерозчинні у воді речовини - досліджує ґрунт своєї місцевості, його склад (воду, пісок, глину тощо) - досліджує умови розвитку рослин - розмножує рослини насінням, живцями, бульбами, листками - спостерігає за рослинами і тваринами - спостерігає за зоряним небом
<p>Встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи; робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - описує властивості об'єктів дослідження - встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи - з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни - узагальнює результати досліджень - робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно - переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків
<p>Визначає фактори успіху, аналізує помилки, які виникають під час дослідження, змінює умови чи послідовність дій під час дослідження</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізує умови та послідовність кроків, здійснюючи дослідження - порівнює різні методи дослідження - виявляє причини невдач і пропонує шляхи їх виправлення - оцінює чинники, які привели до успіху - дотримується правил безпеки під час проведення спостережень та дослідів
<p>Знаходить, систематизує (згідно з планом) інформацію про навколишній світ; використовує технічні прилади і пристрої для</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - правильно використовує пристрої для пошуку і здобуття інформації природознавчого змісту - самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту - порівнює інформацію природничого змісту з відомих їй /

пошуку інформації	йому та запропонованих джерел - <i>перевіряє</i> достовірність інформації природничого змісту
Представляє інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентації тощо	Учень / учениця: - <i>застосовує</i> предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи - <i>готує</i> повідомлення / презентації і <i>представляє</i> їх
Пояснює важливість того, що вивчає, для власного життя, розрізняє в ньому головне і другорядне	Учень/ учениця: - <i>орієнтується</i> на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками - <i>визначає</i> сторони горизонту - <i>читає (тлумачить)</i> план і карту - <i>пояснює</i> користь рослин, тварин для власного життя - <i>пояснює</i> можливі загрози з боку тварин (небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні рослини) та грибів (отруйні гриби) - <i>визначає</i> загрози таких природних явищ, як гроза, ураган, паводок, пожежа - <i>пояснює</i> , як діяти в разі загрози урагану, паводку, пожежі тощо - <i>аналізує</i> запропонований раціон харчування (або <i>складає</i> власний раціон здорового харчування) - <i>визначає</i> склад продуктів за написами на упаковках - <i>висловлює</i> судження про корисність / шкідливість продуктів залежно від їхнього складу
Визначає відоме і невідоме у проблемі, висловлює докази правильності суджень	Учень / учениця: - <i>формулює</i> проблему, <i>визначає</i> відоме і невідоме в ній - <i>знаходить</i> шляхи вирішення проблеми й <i>вирішує</i> її - <i>добирає</i> докази правильності суджень
Класифікує об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями	Учень / учениця: - <i>порівнює</i> природні об'єкти за розміром, масою, кількістю тощо - <i>визначає</i> ознаки живого у рослин, тварин і грибів - <i>розрізняє</i> трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини - <i>розпізнає</i> червів, комах, павуків, риб, земноводних, плазунів, птахів, звірів (ссавців) - <i>розрізняє</i> рослиноїдних, м'ясоїдних, всеїдних тварин; свійських і диких тварин ; - <i>розпізнає</i> отруйні та їстівні гриби своєї місцевості - <i>розрізняє</i> основні системи органів людини: опорно-рухову, травну, дихальну, серцево-судинну, органи чуття, кров, шкіру - <i>пояснює</i> значення загартування - <i>розрізняє</i> окремі органи людини та <i>пояснює</i> їх значення
Пропонований зміст Явища природи. Причиново-наслідкові зв'язки у природі. Прилади для вимірювання лінійних розмірів тіл, маси, часу, температури. Одиниці	

довжини, площі, об'єму, маси, часу, температури.
 Спостереження і досліди – методи дослідження природи.
 Повітря, його властивості. Рух повітря.
 Окремі рослини і тварини. Вплив довкілля на організм рослин і тварин.
 Масштаб. Орієнтування на місцевості. Компас.
 Сузір'я. Місяць – супутник Землі. Планети Сонячної системи. Галактика. Чумацький шлях.
 Зміна дня і ночі. Причини зміни пір року. Форма і розміри Землі. Горизонт.
 Організм людини. Здоровий спосіб життя. Охорона здоров'я.
 Складники здорового харчування: продукти тваринного і рослинного походження, сіль, цукор.

2. Змістова лінія «Я у природі»

1	2
Діє в навколишньому світі з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>відповідально діє</i> в природі - <i>визначає</i> важливість того, що вивчає про довкілля - <i>висловлює</i> свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, <i>обґрунтовує</i> її - <i>пояснює</i> взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи
Встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) - <i>пояснює</i> корисність застосування відновлюваних джерел енергії - <i>складає</i> правила поведінки в природі - <i>дотримується</i> правил поведінки в природі
Визначає приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>встановлює</i> за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родинною за місяць - <i>пропонує</i> власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів - <i>сортую</i> сміття на паперове, пластикове тощо і <i>пояснює</i>, <i>навіщо</i> це робить

Пропонований зміст

Тіла і речовини. Різноманіття речовин у довкіллі.
 Поширення води у природі, значення її для живих організмів. Колообіг води у природі.
 Значення повітря для рослин, тварин і людини. Джерела забруднення повітря. Способи охорони чистоти повітря.
 Корисні копалини (вугілля, нафта, газ, торф) та їхнє використання.
 Відновлювані джерела енергії (Сонце, вітер і вода) та їхнє використання.
 Організми ґрунтів. Роль живих організмів в утворенні ґрунту. Значення ґрунту для рослин і тварин.
 Єдність світу живої і неживої природи, людина – частина природи.
 Людина в природі. Значення природи в житті людини.
 Охорона рослинного і тваринного світу. Природоохоронні території рідного краю.
 Економне використання води, електрики, газу в побуті.

3. Змістова лінія «Я у рукотворному світі»	
1	2
Встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i>, що не всі матеріали, створені людиною, корисні для довкілля - <i>використовує</i> матеріали (пластмасу, гуму, скло, метал, папір) відповідно до їхніх властивостей
Пояснює значущість винаходів у повсякденному житті, збереженні навколишнього світу	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розповідає</i> про винаходи та винахідників, пояснює вплив їхніх ідей на повсякденне життя та збереження довкілля
Пропонує власний спосіб розв'язання обраної або запропонованої проблеми	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пропонує</i> та <i>обґрунтовує</i> власну ідею розв'язання проблеми - <i>перевіряє</i> свою ідею різними способами - <i>використовує</i> матеріали повторно (пластмасу, гуму, скло, метал, папір), пропонуючи власний спосіб розв'язання проблеми - <i>аргументує</i> доцільність повторного використання матеріалів
<p>Пропонований зміст Людина і природа. Значення природи в житті людини. Охорона довкілля від забруднення. Охорона земних надр. Використання винаходів і відкриттів. Доцільність повторного використання матеріалів. Механізми та інструменти.</p>	

Технологічна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму технологічної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою технологічної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** технологічної освітньої галузі у початковій школі є:

- залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;
- формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел.

Зміст технологічної освітньої галузі в початкових класах структурується за такими **змістовими лініями**: «Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут».

Змістові лінії, які систематизують очікувані результати навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

Змістова лінія **«Технічна творчість і техніка»** спрямована на залучення учнів до творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора має на меті сприяти розвитку просторової уяви й елементів творчого та технічного мислення учнів, через читання і зіставлення малюнків, графічних зображень, за якими учні складатимуть конструкції. Учні виконуватимуть макетування об'ємних моделей транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

Змістова лінія **«Світ технологій»** має на меті формувати в учнів здатність планувати власну діяльність у процесі вивчення конструкційних матеріалів – від розпізнавання їх на дотик до аргументованого добору для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти і дотримуватися послідовності у виготовленні виробів, аргументувати обрану послідовність у роботі. У процесі роботи з матеріалами провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування стрічок тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо). Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

Змістова лінія **«Світ ремесел»** має на меті формувати в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ремесел як до культурної спадщини українського народу, а також вміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування, різьблення, ліплення тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; а також до матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія **«Побут»** має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Технологічна освітня галузь базується на практичній діяльності учнів. На кожному занятті передбачено виконання практичної роботи. Об'єкти праці для виготовлення учитель/ учителька добирає, спираючись на побажання учнів.

Результати навчання і пропонований зміст 3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Технічна творчість та техніка»	
Самостійно добирає матеріали та технології для виготовлення виробу	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розпізнає</i> конструкційні матеріали візуально та на дотик - самостійно <i>добирає</i> конструкційні матеріали для виготовлення виробу з готових елементів (використання металевих, дерев'яних чи пластмасових конструкторів; готових елементів з паперу, пластику, деревини, пінопласту та інших для макетування) - самостійно <i>добирає</i> конструкційні матеріали для виготовлення виробу (за зразком та за власним задумом), зіставляючи їх властивості: папір, пластилін, полімерна глина чи солоне тісто, тканина, нитки; неткані, природні та інші матеріали
Обирає об'єкт праці та прогнозує кінцевий результат власної діяльності; самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>задумує</i> об'єкт праці для виготовлення - <i>прогнозує</i> результат власної діяльності - <i>планує</i> послідовність технологічних операцій із використанням технологічних карт - самостійно <i>виконує знайомі технологічні операції</i> з конструкційними матеріалами (використання паперу, ниток, тканини, природного матеріалу, пластиліну, плоских матеріалів; склеювання, складання, зв'язування тощо) - <i>аргументує</i> вибір моделі, яку він/вона сконструював/ла, спираючись на запитання дорослих
Моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>конструює</i> виріб із рухомими частинами, використовуючи готові до складання елементи та деталі - <i>порівнює</i> старі та сучасні моделі різних технічних пристроїв і <i>конструює</i> моделі майбутнього - <i>створює</i> задані форми з використанням всіх семи танів Танграму - самостійно <i>виготовляє та оздоблює</i> виріб знайомими технологіями - <i>створює та оздоблює</i> виріб, дотримуючись логічної

	<p>послідовності, за зразком чи власним задумом із різних конструкційних матеріалів та повторно використовуючи матеріали</p> <ul style="list-style-type: none"> - самостійно <i>створює</i> виріб за зразком (шаблоном) та власним задумом із використанням паперу, картону, ниток, природних матеріалів (предметні та сюжетні аплікації з природного матеріалу, нескладні сюжетні композиції, вироби в техніці орігамі, макети виробів із штучних матеріалів та картону, вироби об'ємної форми з паперу) - <i>ріже</i> ножицями по прямій, кривій та ламаній лініях за запропонованим зразком (шаблоном) нитки, папір, картон - <i>розміщує</i> елементи виробу на площині - <i>пояснює</i> послідовність дій та <i>дотримується</i> її під час виготовлення виробів із природних матеріалів, під час виготовлення та оздоблення об'ємних виробів - <i>аргументує</i> послідовність та доцільність виготовленого виробу - <i>оздоблює</i> виріб за зразком та власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками та іншими матеріалами
--	---

Пропонований зміст

Матеріали, інструменти та пристосування, необхідні для роботи.

Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань для виготовлення виробу.

Планування виготовлення виробу.

Дотримання графічних зображень, схем під час моделювання, конструювання та виготовлення об'ємних виробів із готових елементів (коробки, упаковки, самостійно створені об'ємні деталі).

Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами бісером, лелітками, тасьмою, стрічками тощо за власним задумом.

Макетування виробів з деталей конструктора.

Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону.

Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей.

Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми. Способи кріплення елементів.

Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто).

Вироби об'ємної форми. Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми (рельєф, барельєф) із пластичних матеріалів за власним задумом; об'ємної аплікації на тканині з використанням гудзиків, леліток та бісеру. Макетування.

Види та властивості тканин. Використання тканин. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером.

Використання у роботі тканини, ниток, нетканих матеріалів (пласка та об'ємна аплікація на основі простих симетричних та асиметричних форм), природних матеріалів та інших матеріалів (пласкі та об'ємні вироби).

Розміщення елементів виробу на площині, з'єднання елементів у виріб.

Технологічна послідовність у виготовленні виробів за зразком та власним задумом.

Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою «Орігамі».

Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування.

Пропоновані об'єкти праці: виготовлення та оздоблення виробів об'ємної форми (транспортний засіб, будинки, вежі, роботи тощо); макетування виробів з деталей конструктора; виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів; виготовлення паперових моделей з рухомими деталями; виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо; створення колективних композицій з виготовлених виробів; виготовлення м'якої іграшки; вироби, виготовлені технікою «Орігамі»; сюжетні та предметні аплікації з паперу, пластиліну, природних матеріалів; аплікація з паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, природних матеріалів; об'ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; вироби об'ємної форми з паперу, тканини, ниток, нетканих та інших матеріалів.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень, схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

2. Змістова лінія «Світ технологій»

1	2
Читає та аналізує графічні зображення; виконує прості геометричні	Учень / учениця: - читає, розуміє та аналізує графічні зображення схем, дотримується їх у процесі роботи (використання технологічних

зображення та керується ними у процесі роботи	карт, графічних зображень, малюнків) - <i>розмічає</i> прямі лінії на папері і картоні - <i>виконує</i> прості геометричні побудови за зразком чи творчим задумом
Дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань	Учень / учениця: - самостійно <i>дотримується</i> безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань (використання клею, інструментів та пристосувань з гострими частинами)
Ощадно використовує матеріали; сортує відходи, дотримуючись відповідних правил	Учень / учениця: - <i>економно використовує</i> матеріали під час виготовлення виробу - <i>сортує</i> побутові відходи, дотримуючись відповідних правил - самостійно <i>створює виріб, повторно використовуючи матеріали</i> (вироби з пластику, паперу, тканини, фольги та інше) - <i>аргументує</i> доцільність вторинного використання матеріалів та використовує їх для виготовлення виробів
Представляє одержаний результат власної або колективної діяльності та намагається оцінити його	Учень / учениця: - <i>розмірковує</i> над результатом власної діяльності та презентує її - <i>описує</i> , аргументуючи свою думку, чого хотів / -ла досягти

Пропонований зміст

Інструменти та пристосування для виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів (пластик, поролон, синтепон, синтетична вата тощо). Послідовність виготовлення простих виробів із використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати.

Колаж. Квілінг. Комбінування різноманітних матеріалів для створення композиції-колажу, виробів технікою квілінг; послідовність виготовлення. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу, виробів технікою квілінг.

Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні.

Розгортки прямокутної форми.

Використання схем для послідовного виготовлення виробу.

Властивості конструкційних матеріалів (види паперу, картону, ниток).

Виготовлення об'ємних виробів з елементами вторинних матеріалів.

Безпечні прийоми праці під час застосування інструментів та пристосувань.

Економне використання матеріалів.

Презентація власної (колективної) діяльності.

Організація робочого місця. Загальні правила безпеки під час використання інструментів та пристосувань.

Орієнтовні об'єкти праці: виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів; виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом; виготовлення виробів технікою квілінг; об'ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; об'ємні макети виробів із штучних матеріалів; моделювання та створення виробу із використанням вторинних матеріалів; виготовлення розгорток прямокутної форми з паперу чи картону.

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідкових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо).

Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

3. Змістова лінія «Світ ремесел»

1	2
Самостійно виконує прості технологічні операції традиційних та сучасних ремесел	Учень/ учениця: - <i>висловлює</i> думку щодо виробів, оздоблених традиційними та сучасними ремеслами - розпізнає технологічні операції традиційних і сучасних ремесел - самостійно <i>оздоблює</i> виріб, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел
Самостійно створює виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел	Учень / учениця: - <i>зіставляє</i> та <i>розрізняє</i> вироби, виготовлені традиційними та сучасними ремеслами (гончарство, ткацтво, витинанка, різьблення та інше) - <i>висловлює власну позицію</i> щодо важливості відродження та збереження традиційних ремесел - самостійно <i>виготовляє</i> виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел (витинанка, аплікація, ліплення)

	та інше)
<p>Пропонований зміст</p> <p>Створення та оздоблення простих виробів за зразком та власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва.</p> <p>Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння.</p> <p>Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України.</p> <p>Послідовність дій під час виготовлення витинанки за шаблоном чи власним задумом.</p> <p>Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали, інструменти та пристосування, основні прийоми роботи, послідовність виготовлення виробів технікою вишивки.</p> <p>Писанка як один із символів України. Орнамент. Декорування писанок.</p> <p>Орієнтовні об'єкти праці: виготовлення виробів технікою плетіння (ляльки-мотанки, закладки, сувеніри тощо); вироби з елементами витинанки, з глини тощо; оздоблення виробів швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо); виготовлення аплікацій писанки відомими техніками; декорування писанки.</p> <p>Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо.</p> <p>Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел.</p> <p>Екскурсія (реальна чи віртуальна) до майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва, шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво з традиційними народними ремеслами.</p>	
4. Змістова лінія «Побут»	
1	2
Безпечно використовує найпростіші прилади у побуті; самостійно організовує робоче місце відповідно до визначених потреб та завдань	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - безпечно поводить з найпростішими побутовими приладами у власному побуті - самостійно <i>організовує</i> робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань (організація особистого побуту)
Планує та виконує дії у власному побуті	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - самостійно <i>планує та реалізовує</i> трудові дії у власному побуті (ремонтує іграшки, книжки відомими способами; доглядає за рослинами і тваринами; готує нескладні страви за рецептами; доглядає за одягом та взуттям) - <i>пояснює</i> важливість правил поведінки за столом, використовує столовий посуд за призначенням - <i>сервірує</i> стіл для рідних до сніданку / обіду / вечері
За допомогою дорослих або самостійно розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спільно з дорослими чи самостійно <i>розраховує</i> приблизну кількість необхідних ресурсів для виготовлення виробу - самостійно <i>робить припущення</i> про потрібну кількість матеріалів для виконання простого завдання

виготовлення виробу	
<p>Пропонований зміст</p> <p>Організація власної життєдіяльності.</p> <p>Розв'язування практичних завдань у власному побуті.</p> <p>Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення одягу та взуття. Послідовність оздоблення виробів гудзиками.</p> <p>Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду.</p> <p>Організація робочого місця відповідно до визначених потреб і завдань.</p> <p>Планування та реалізація найпростіших трудових дій (ремонт іграшок, книжок відомими способами; догляд за рослинами і тваринами; нескладні страви за рецептами; догляд за одягом та взуттям).</p> <p>Розрахунок матеріалів та витрат для виконання простого завдання.</p> <p>Орієнтовні об'єкти праці: оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками; сервірування столу; прості страви: канапки, чай тощо; простий ремонт книжки, іграшок тощо.</p> <p>Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок, рослин тощо)</p> <p>Переглядає та обговорює фільми (мультфільми), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.</p>	

Інформатична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою інформатичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до вирішення проблем із використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** інформатичної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування відповідальної позиції цифрового громадянина, навичок безпечного й етичного користування цифровими пристроями та мережами;
- формування початкових умінь розрізняти інформацію різних видів та працювати з нею за допомогою цифрових пристроїв чи без них;
- формування початкових умінь визначати, знаходити та зберігати інформацію, необхідну для розв'язання життєвих проблем (навчання, гри тощо), за допомогою цифрових пристроїв, мереж та без них, самостійно та під час групової взаємодії; розрізняти правдиву і неправдиву інформацію різних видів;
- налагодження комунікації за допомогою цифрових пристроїв та мереж для спільної творчості, співпраці, навчання, гри;
- формування початкових умінь створювати електронні тексти (зображення, відео, звуки, програми тощо) за допомогою цифрових пристроїв;

- формування вмінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв.

Реалізація поставленої мети та завдань у початковій школі відбувається за **змістовими лініями**: “Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)”, “Моя цифрова творчість”, “Комунікація та співпраця”, “Я і цифрові пристрої”, “Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві”. У рамках змістової лінії **“Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)”** формуються початкові вміння розпізнавати, знаходити, свідомо відбирати, зберігати та опрацьовувати просту інформацію за допомогою цифрових пристроїв та без них. Розпізнавання правдивої і неправдивої інформації в усіх її виявах (текст, зображення, звук тощо) необхідне для формування критичного мислення, що сприяє безпеці в інформаційному просторі дитини. Початкові уявлення про моделі реалізуються через визначення істотних і неістотних властивостей об’єктів та створення на основі цього простих моделей об’єктів.

Змістова лінія **“Моя цифрова творчість”** розкривається через практичну діяльність (індивідуальну і групову) зі створення простих інформаційних продуктів (програм, текстів, зображень, відео, звуків, тощо) за допомогою цифрових пристроїв та програм для творчого самовираження, презентації себе і продуктів власної діяльності, вирішення завдань інших освітніх галузей.

В основі змістової лінії **“Комунікація та співпраця”** – ознайомлення із доступними для дитини засобами цифрової та безпосередньої комунікації для гри, спілкування, навчання, отримання нової інформації; використання безпечного онлайнного чи офлайнного середовища для цього. В умовах роботи у групі учні мають навчитися окреслювати цілі індивідуальної та групової діяльності, розподіляти ролі в межах групи, оцінювати здобутий результат, аналізувати помилки та усувати їх, доброзичливо взаємодіяти безпосередньо та в мережах.

Змістова лінія **“Я і цифрові пристрої”** реалізується через усвідомлення і розпізнавання тих завдань, які можна розв’язати за допомогою цифрових пристроїв, виходячи з їхніх функціональних можливостей (фотографувати, записувати, слухати, відображати, опрацьовувати інформацію тощо). До основних умінь, які формуються через цю змістову лінію, належать розпізнавання простих програмних і технічних несправностей та вміння усувати їх самостійно чи з допомогою дорослих, розуміти обмеження та переваги пристроїв стосовно виконуваних завдань, усвідомлювати, що машини можуть імітувати інтелектуальну діяльність. Ця змістова лінія охоплює вміння організовувати власний робочий простір на фізичному та простому програмному рівні для збереження здоров’я, доброго самопочуття та ефективної діяльності учня/учениці.

Змістову лінію **“Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві”** спрямовано на створення безпечних умов для учня / учениці під час роботи з цифровими пристроями і в мережах, що передбачає захист особистої інформації, формування принципів етичного, доброзичливого та відповідального спілкування через мережі, навички і можливості захисту власного інформаційного простору, фізичного та психологічного здоров’я. У рамках цієї змістової лінії в учнів формується відповідальне та шанобливе ставлення до власної та чужої інформаційної діяльності, яке на рівні початкової школи виявляється, зокрема, і через зазначення власного авторства, посилання на авторство інших, а також через усвідомлення шкоди від списування.

Вказані змістові лінії передбачають можливу інтеграцію інформатичної освітньої галузі з іншими освітніми галузями через розв’язування дослідницьких завдань, формування наскрізних умінь учнів, інформатичної грамотності та культури.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Я у світі інформації»	
<p>Пояснює основні інформаційні процеси у близькому для себе середовищі (дім, школа, вулиця) на основі власних спостережень</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>наводить</i> приклади інформаційних процесів у близькому для себе середовищі та <i>описує</i> їх сутність - <i>визначає</i> учасників інформаційних процесів та <i>описує</i> їхню інформаційну взаємодію - <i>пояснює</i> переваги і обмеження цифрових пристроїв та інформаційних технологій для опрацювання інформації - <i>відстежує</i> здійснення інформаційного процесу та <i>виявляє</i> порушення (наприклад, момент виникнення шуму)
<p>Знаходить інформацію, зберігає дані на цифрових носіях, перетворює інформацію з однієї форми в іншу за допомогою поданих шаблонів, порівнює різні способи представлення інформації, аналізує та впорядковує послідовності</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>робить</i> висновок щодо способу подання інформації (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо) - <i>шукає</i> інформацію за ключовими словами та <i>зберігає</i> результати пошуку - <i>знаходить</i> інформацію, що підтверджує чи спростовує просте твердження - <i>добирає</i> пристрої та інструменти для отримання даних необхідного типу - <i>обирає</i> спосіб збереження інформації та відповідний носій даних - <i>заносить</i> дані у попередньо створену та готову до використання базу (щоденник погоди, читацький щоденник чи блог, таблицю тощо) - <i>наводить</i> приклади того, що одні і ті ж дані можна представляти більш ніж одним способом чи кодуванням - <i>обирає</i> спосіб представлення даних для різних життєвих ситуацій - <i>виконує</i> кодування / розкодування повідомлень за запропонованим правилом - <i>заповнює</i> шаблони, схеми за наведеним зразком - <i>знаходить</i> пропущені і / або помилкові дії у знайомій послідовності, <i>виправляє</i> помилки в ній - <i>складає</i> прості схеми та <i>дає</i> відповіді на запитання, користуючись такими схемами - <i>представляє</i> якісні дані графічно - <i>вирізняє</i> способи графічного представлення

	<p>кількісних і якісних характеристик (організаційні діаграми – діаграми і графіки)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>упорядковує</i> об'єкти за заданими та самостійно визначеними ознаками - <i>пропонує</i> різні способи впорядкування об'єктів (за різними властивостями)
<p>Класифікує об'єкти за їх властивостями, зіставляє ознаки моделей реального і цифрового світу, аналізує вплив подій на властивості, досліджує об'єкти за допомогою створених моделей</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> об'єкти, їх властивості та значення - <i>визначає</i> групи об'єктів за їх властивостями, <i>дає</i> їм назви - <i>групує</i> об'єкти (та/ або повідомлення, предмети, елементи тощо) за заданими чи самостійно визначеними ознаками - <i>знаходить</i> помилки у групуванні об'єктів та пояснює їх - <i>висловлює</i> припущення щодо події, яка змінила значення властивості об'єкта, <i>прогнозує</i> зміни значень властивостей залежно від настання події - <i>називає</i> оригінальні відповідники інформаційних та реальних моделей (глобус як модель Землі, автомобільні моделі, план приміщення тощо) - <i>експериментує</i> з доступними моделями, <i>фіксує</i> зміни, що відбуваються, <i>прогнозує</i> результат експерименту - <i>переводить</i> задачу / проблему з однієї форми представлення в іншу (текстову у графічну, у короткий запис тощо)
<p>Висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> істинні та хибні висловлювання - <i>порівнює</i> тексти з хибною та правдивою інформацією - <i>зважає</i> на те, що в Інтернеті розміщують повідомлення люди з різними намірами, зокрема і з комерційною метою - <i>знаходить</i> інформацію про нові ідеї і поняття, у разі сумніву <i>шукає</i> підтвердження з різних джерел - <i>визначає</i> джерела, потрібні для підтвердження чи спростування інформації - <i>визначає</i>, чи вказаний автор статті - <i>ідентифікує</i> час розміщення відомостей - <i>розпізнає</i> надійні і ненадійні джерела інформації за URL-адресою (<i>розпізнає</i> основні доменні імена) - <i>розпізнає</i> факти та судження у життєвих ситуаціях
<p>Пропонований зміст Інформаційні процеси. Спотворення інформації.</p>	

Пошук відомостей та збереження результатів пошуку.
 Перетворення (конвертування, кодування) даних та інформації для збереження на різних носіях. Види носіїв.
 Види інформації за формою подання (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо). Властивості інформації.
 Істинні та хибні висловлювання.
 Порівняння текстів з правдивою та неправдивою інформацією. Пошук хибних висловлювань у текстах (зображеннях, математичних записах тощо).
 Фейкова інформація в текстах, зображеннях, на відео тощо.
 Прості критерії оцінювання надійності інтернет-сайтів.
 Факти та судження, способи їх розпізнавання.
 Визначення URL-адреси інформаційного ресурсу (джерела інформації), поняття про авторство матеріалу.
 Групи об'єктів за декількома спільними ознаками. Структурування елементів за категоріями (зокрема створення / заповнення структури папок).
 Упорядкування різних послідовностей для вирішення задач/ проблем, виявлення закономірностей і помилок у послідовностях.
 Прості схеми та діаграми для представлення якісних та кількісних характеристик.
 Експериментування з готовими та складеними моделями.
 Створення моделей за допомогою цифрових пристроїв і програм.

2. Змістова лінія «Моя цифрова творчість»

1	2
<p>Розробляє алгоритми (зокрема для власної чи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає логічну послідовність подій - ідентифікує об'єкти на основі схем за допомогою запитань із відповідями «Так / Ні» (наприклад, класифікація тварин: має шерсть, має крила, має зуби – кажан) - розпізнає алгоритмічну і неалгоритмічну послідовність дій і наслідки порушення логіки подій - формулює логічні висловлювання з конструкціями «якщо – то...», «що буде, якщо змінити порядок інструкцій?» - формулює логічні висловлювання з конструкціями «не», «і», «або» - розпізнає послідовність повторюваних дій та замінює їх алгоритмічною конструкцією циклу - розрізняє цикли із повторенням заданої кількості разів та до виконання умови - розпізнає алгоритми в різних способах подання під час розв'язання задач у повсякденній діяльності

	- <i>складає</i> лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми на основі їх словесного опису для власної чи групової діяльності
Створює згідно з планом або алгоритмом прості програми та налагоджує їх; прогнозує і формулює очікуваний результат створеної програми	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> просту програму в навчальному середовищі на основі наданого алгоритму та налагоджує її - <i>формулює</i> очікуваний результат виконання створеної програми для різних початкових даних / сценаріїв роботи програми - <i>порівнює</i> отриманий результат програми з очікуваним - <i>висловлює</i> припущення щодо причини отримання неочікуваного результату
Розкладає задачі на прості, які виконуються згідно з окремими інструкціями чи послідовністю інструкцій і навпаки (компонує)	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> блоки команд, за допомогою яких можна розв'язати задачу - <i>укладає</i> блоки команд у правильному порядку для розв'язання задачі - <i>визначає</i> логічні помилки у розбитті алгоритму на блоки чи при компонуванні алгоритму з блоків
Створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та /або результатів діяльності	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> документи для збереження даних, комунікації та поширення результатів діяльності індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм - <i>налаштовує</i> основні інструменти комп'ютерної програми для створення простих зображень - <i>заповнює, доповнює</i> таблицю інформацією на основі спостережень чи вимірювань - <i>створює</i> прості мультимедійні продукти за підтримки вчителя/ вчительки, членів сім'ї або інших учнів - <i>вдосконалює</i> зовнішній вигляд створених інформаційних продуктів, використовуючи можливості комп'ютерних програм - <i>обирає</i> спосіб та <i>представляє</i> результати індивідуальної або групової роботи
<p>Пропонований зміст</p> <p>Події, послідовність подій. Інструкції щодо обробки подій для їх подання та виконання виконавцями.</p> <p>Комбіновані задачі. Послідовність розв'язання комбінованої задачі. Лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми.</p> <p>Логічне слідування.</p> <p>Створення програм у простих дитячих середовищах. Створення програм за наданим</p>	

алгоритмом.
 Очікуваний результат. Різні шляхи його досягнення. Перевірка результату.
 Прості і складні проблеми. Конструювання.
 Прості та складені алгоритми. Логічні та алгоритмічні помилки у скомпонованій програмі.
 Комп'ютерні програми для створення інформаційних продуктів, інструменти та їх налаштування.
 Створення простих текстів, зображень, відео тощо та документів з їх поєднанням. Прості операції з таблицями.
 Презентування створених продуктів.

3. Змістова лінія «Комунікація та співпраця»

1	2
<p>Керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні та невдалі кроки у процесі роботи</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>складає</i> план виконання роботи з допомогою вчителя / вчительки - <i>визначає</i> відмінності ролей у групі - <i>розподіляє</i> ролі в групі з переліку ролей, які надає вчитель / учителька - <i>виконує</i> роль, яку пропонує група в результаті обговорення - <i>отримує та порівнює</i> відгуки на створений інформаційний продукт для вдосконалення проекту - <i>надає</i> конструктивний зворотний зв'язок, <i>пояснює</i>, чому важливо працювати разом

Пропонований зміст

Групова взаємодія. Групові ролі. Зворотний зв'язок. Аргументовані відповіді. Планування групової діяльності. Лідер і виконавець. Відповідальність виконавця та свобода дій. Рефлексія щодо власної діяльності.

4. Змістова лінія «Я і цифрові пристрої»

1	2
<p>Обирає цифрове середовище, пристрої, засоби для розв'язання життєвої задачі/ проблеми, пояснює свій вибір</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i> роботу комп'ютерної системи, що складається із сукупності взаємопов'язаних пристроїв - <i>збирає</i> інформацію за допомогою цифрових пристроїв (фотографує, записує, диктує тощо) - <i>описує</i> взаємодію пристроїв комп'ютерної системи, їх можливості та обмеження - <i>обирає</i> зручні для себе способи роботи з пристроями введення та виведення даних, <i>упевнено користується</i> цими способами роботи - <i>використовує</i> цифрові пристрої для орієнтування в

	<p>просторі і часі</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> основні функції доступних комп'ютерних пристроїв - <i>порівнює</i> подібні функції у різних цифрових пристроях - <i>оцінює</i> переваги і обмеження цифрових пристроїв для збирання, зберігання і відображення даних за наданими критеріями
<p>Налаштовує для власних потреб відповідне програмне середовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у роботі доступних цифрових пристроїв, усуває прості несправності</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> прості апаратні та програмні збої, які можуть траплятись під час користування технікою - <i>усуває</i> прості несправності (перезавантажити пристрій, перевірити живлення, перевірити наявність мережі, закрити і знову відкрити програму) - <i>використовує</i> програми, ігри та сайти, зважаючи на свій вік - <i>досліджує</i> комп'ютерні програми для того, щоб дізнатися про їх можливості - <i>розпізнає</i>, де зберігається програма та її дані (на пристрої чи онлайн) - <i>налаштовує</i> відповідне програмне середовище для зручної роботи
<p>Співпрацює та спілкується в захищених мережевих спільнотах для обміну думками, виконання спільних завдань, пошуку інформації та навчання</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>добирає</i> спосіб передачі інформації - <i>використовує</i> онлайнві ресурси (електронну пошту, форуми, середовища спільної роботи) для спільної діяльності та обміну думками - <i>переміщується</i> веб-сторінками з використанням гіперпосилань - <i>виконує</i> простий пошук за ключовими словами, використовуючи пошукові системи у безпечному режимі - <i>структурує</i> і <i>впорядковує</i> обрані веб-ресурси - <i>розрізняє</i> веб-ресурси навчального та іншого призначення - <i>доброзичливо</i> та <i>конструктивно коментує</i> навчальні ресурси у захищеному середовищі - <i>досліджує</i> різні джерела цифрових даних, напр. онлайнві енциклопедії
<p>Пропонований зміст</p> <p>Цифрові пристрої, їх призначення і взаємодія. Комп'ютерні системи. Використання цифрових пристроїв для розв'язування усталених та творчих завдань. Переваги, можливості та обмеження цифрових пристроїв різних видів.</p>	

Правила експлуатації цифрових пристроїв. Основні несправності цифрових пристроїв, збої у роботі програм, шляхи їх усунення. Вікові обмеження і свідомий вибір програм для роботи. Налаштування програм під власні потреби.
 Пошук інформації. Види пошуку. Пошукові системи.
 Порівняння інформаційних ресурсів.
 Освітні веб-ресурси і правила роботи з ними.
 Засоби і методи міжособистої комунікації в мережевих спільнотах.
 Етика спілкування в мережах і її дотримання. Спільне та відмінне між реальним та віртуальним спілкуванням.
 Поняття про гіпертекст, гіперпосилання. Навігація в мережах

5. Змістова лінія «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві»

1	2
<p>Відповідально використовує технології для власної безпеки, регулює власний час роботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>дотримується</i> стратегій уникнення проблем, що випливають з необачного використання комп'ютерних пристроїв та мереж (вихід з облікового запису, щоб ним не скористались інші, приватність особистої інформації) - <i>дотримується</i> часових обмежень користування цифровими пристроями - <i>дотримується</i> погоджених правил поведінки онлайн вдома та у школі - <i>звертається</i> до дорослих, якщо відчуває занепокоєння під час використання цифрових пристроїв чи програм - <i>узгоджує</i> з дорослими завантаження файлів та програм - <i>розрізняє</i> приватну та публічну інформацію, зокрема ту, якою можна ділитися онлайн - <i>порівнює</i> сильні і слабкі паролі
<p>Добирає належні засоби для спілкування з іншими особами, зокрема з людьми з особливими потребами безпосередньо та через Інтернет, усвідомлює відповідальність за свою діяльність в Інтернеті; рекомендує цікаві та безпечні сайти своїм друзям</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> позитивну і негативну соціальну та етичну поведінку щодо використання технологій - <i>добирає</i> оптимальні форми подання інформації під час спілкування з людьми з особливими потребами та іншої культури безпосередньо і в мережі - <i>ідентифікує</i> прийнятну та неприйнятну поведінку в цифровому середовищі - <i>висловлює</i> занепокоєння з приводу сумнівних контактів та змісту в мережі - <i>пояснює</i> наслідки поширення інформації в мережі - <i>використовує</i> відомі йому / їй технології і пристрої

	для оптимального спілкування з іншими людьми
Відвідує тільки корисні і безпечні сайти; дотримується правил використання власних і чужих творів	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шанує права творців інформаційних продуктів - цитує та вказує джерела запозичених ідей чи матеріалів - прогнозує наслідки плагіату в повсякденному житті та онлайн - не списує і не дає списувати - поважає приватність інформації інших - уникає небезпечних та некорисних сайтів
<p>Пропонований зміст</p> <p>Наслідки небезпечної та некоректної роботи з цифровими пристроями і програмами безпосередньо та в мережах. Етика та безпека цифрової поведінки, цифрова репутація та цифровий слід. Відповідальна поведінка онлайн. Конфіденційність даних, приватність інформації. Сильні і слабкі паролі. Джерела отримання допомоги в прикрих і тривожних ситуаціях.</p> <p>Культура в мережах, особливості комунікації з людьми іншої культури та з особливими потребами. Відповідальність за порушення правил взаємодії.</p> <p>Модель адекватного реагування в сумнівних ситуаціях.</p> <p>Способи визначення і позначення авторства інформаційних продуктів. Поняття про захист авторських прав.</p> <p>Наслідки та ризики використання плагіату (списування).</p>	

Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для загальної середньої освіти є становлення самостійності учня / учениці, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, впевненості в собі та добросовістості для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі є:

- формування у школярів стійких переконань щодо цінності життя, здоров'я і безпеки для себе і тих, хто його / її оточує;
- виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я і безпеки;
- розвиток потреби самопізнання та самовдосконалення;
- формування в учнів сталої мотивації до здорового способу життя;
- формування свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки для поліпшення добробуту;
- розвиток уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та здоров'я;
- сприяння індивідуальному розвитку самостійності, підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача;
- формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я;
- створення сприятливого безпечного та здорового середовища в школі.

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома **змістовими лініями**: «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

Змістова лінія **«Безпека»** передбачає розвиток навичок безпечної поведінки вдома, школі та у природному і техногенному середовищі, прогнозування наслідків небезпечних дій, визначення впливів на вибір безпечної поведінки, дотримання правил (дорожнього руху, використання побутової техніки і побутової хімії тощо) та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших.

Змістова лінія **«Здоров'я»** спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності і поведінки через набуття навичок здорового способу життя, розвиток позитивної самооцінки, критичного мислення, умінь ухвалювати зважені рішення, відповідально ставитися до власного здоров'я та здоров'я тих, хто поряд, і протидіяти негативним соціальним чинникам.

Змістова лінія **«Добробут»** забезпечує розвиток етичної поведінки в соціумі, вміння вчитися і формування позитивного ставлення до навчання, усвідомлення важливості здорового способу життя для добробуту, розвиток підприємливості і споживчої культури для оптимального використання ресурсів та забезпечення добробуту.

Навчальний матеріал змістових ліній реалізується наскрізно в кожній темі через взаємодоповнення та взаємодоповнення.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати	Очікувані результати навчання
------------------------	-------------------------------

навчання	
1	2
1. Змістова лінія «Безпека»	
Пояснює, що робити в небезпечних ситуаціях вдома, у школі та навколишньому світі	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює та зіставляє</i> ознаки безпечної і небезпечної ситуації - <i>моделює</i> ситуації безпечної поведінки з побутовими приладами, речовинами - <i>моделює</i> доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, небезпечні об'єкти)
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>прогнозує</i> наслідки власної необачної поведінки вдома - <i>прогнозує</i> можливі небезпеки, які можуть спричинити його дії у доквітлі - <i>прогнозує</i> можливі наслідки опосередкованої небезпеки (пожежа, витік газу в іншій квартирі, іншому будинку тощо) - <i>прогнозує</i> ймовірні наслідки власних рішень та поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо)
Аналізує позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> корисні та шкідливі впливи (батьки, вчителі, друзі, ЗМІ, соцмережі, Інтернет тощо) на вибір безпечної поведінки - <i>розрізняє</i> позитивний і негативний впливи організацій та груп на безпеку людей
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>ухвалює</i> рішення щодо власної безпечної поведінки з огляду на ситуації, пов'язані з чужими людьми - <i>розрізняє і використовує</i> відповідні засоби захисту (шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби
Поводиться безпечно з огляду на себе та інших осіб вдома, у школі, на вулиці, у громадських місцях	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки вдома, у школі, у громадських місцях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки тощо) - <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки під час занять спортом чи активного дозвілля - <i>поводиться безпечно</i> у природі - <i>дотримується правил</i> поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях - <i>дотримується правил</i> безпечної поведінки з чужими людьми - <i>дотримується правил</i> поведінки під час масових шкільних заходів
Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> ситуації, у яких потребує допомоги інших (напр., консультації фахівця), від тих, у яких можна зарадити власними силами, і відповідно діє

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>моделює</i> звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло - <i>моделює</i> надання допомоги собі та іншим у разі потреби - <i>обирає</i> дорослих, яким можна довіряти в разі небезпечних життєвих ситуацій - <i>розрізняє</i> ресурси, які можна використати в разі небезпеки
<p>Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> та критично <i>оцінює</i> безпечність відповідних засобів та спорядження (речі та одяг) для активного дозвілля
<p>Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> власну поведінку для запобігання або зменшення ризику для життя та здоров'я - <i>застосовує</i> правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) - <i>безпечно поводить</i>ся в мережі Інтернет - <i>застосовує</i> правила безпечної поведінки з бездомними тваринами

Пропонований зміст

Безпека життєдіяльності

Безпека вдома. Ймовірні наслідки власних рішень та поведінки для себе та інших. Відповідальність та доцільна поведінка в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки тощо). Правила користування джерелами водопостачання. Пожежна безпека. Правила користування обігрівальними приладами. Правила користування газовою плитою. Ознаки витоку газу. Порядок дій під час витоку газу. Опосередкована небезпека (пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо). Звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій.*Безпека в школі.* Ймовірні наслідки власних рішень та своєї поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо).

Безпека в доквіллі

Безпечна поведінка на вулиці. Безпека в населеному пункті. Правила поведінки дітей надворі. Дорожня безпека. Безпека руху пішоходів. Групи дорожніх знаків. Перехід дороги в умовах обмеженої оглядовості. Поведінка біля залізничної колії. Сигнали регулювання дорожнього руху. Види перехресть. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП).

Активний відпочинок. Безпека під час занять спортом та активним дозвіллям (самокат, ролики, гіроскутер, скейтборд тощо). Використання відповідних особистих засобів захисту (шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби.

Безпечна поведінка у природі. Правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо). Бездомні тварини (безпечна поведінка). Ресурси, які можна використати в разі небезпеки. Поведінка в автономній ситуації на природі (якщо загубився, заблукав у лісі, горах, степу тощо). Спорядження (речі та одяг) для прогулянки на природу.

Безпека в суспільстві. Безпечна поведінка у громадських місцях. Ознаки безпечної і небезпечної ситуації. Застережні знаки («небезпека ураження електричним струмом», «легкозаймиста речовина» тощо). Вихід із непередбачених ситуацій поза межами домівки, школи (відмова від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки тощо). Правила поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях. Правила поведінки з чужими дорослими. Звернення по допомогу у відповідні служби в разі небезпечних життєвих ситуацій. Звернення за телефонами довіри. Корисні та шкідливі впливи на вибір безпечної поведінки (однолітки, знайомі, чужі люди, ЗМІ тощо). Позитивний та негативний впливи на безпеку людей організацій та груп. Мережа Інтернет та безпека.

2. Змістова лінія «Здоров'я»

1	2
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none">- встановлює залежність між активним способом життя та здоров'ям людини, якістю і тривалістю її життя- пояснює, чому людина потребує відпочинку, фізичних вправ та раціонального харчування- обґрунтовує важливість та засоби (напр. вакцинація) її наслідки її порушення для себе та інших- відзначає зміни емоцій, почуттів, настрою у співрозмовників і відповідно реагує- досліджує особисті відносини (конфлікт, пробащення, довіра, заздрість, підтримка)

<p>Спостерігає за змінами у своєму тілі залежно від фізичного стану, настрою, виду діяльності, способу життя; пояснює та приймає</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i>, як зароджується життя людини, відбувається її розвиток та дорослішання - <i>оцінює</i> зміни у своєму тілі та зовнішньому вигляді як ознаки дорослішання - <i>визначає</i> зміни у своєму тілі залежно від виду діяльності, звичок, настрою
<p>Аналізує позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> вплив здорової поведінки та корисних звичок на здоров'я - <i>пояснює</i>, як емоції впливають на його / її стан та стан інших - <i>аналізує</i> вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрої - <i>наводить</i> приклади позитивного впливу активного способу життя на якість та тривалість життя людини - <i>аналізує</i> способи запобігання неінфекційним та інфекційним захворюванням - <i>пояснює</i>, як навколишнє середовище, харчування, фізична активність, стрес та інші фактори впливають на здоров'я людини - <i>визначає</i> способи впливу сім'ї, друзів, однолітків, засобів масової інформації тощо на вибір здорової поведінки - <i>аналізує</i> ризики та небезпеку вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, можливого хибного вживання інших речовин
<p>Сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує інформацію щодо поліпшення власного розпорядку дня та враховує її</i>
<p>Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>звертається</i> при поганому самопочутті по допомогу до відповідних фахівців - <i>описує</i> вияви погіршення свого здоров'я (наприклад, нежить, кашель, чхання), <i>припускає</i>, що могло спричинити захворювання - <i>наводить приклади</i> дій, що допоможуть захистити в ситуації, яка несе загрозу здоров'ю - <i>здатний / -а відмовитися</i> від пропозиції, зокрема щодо вживання алкоголю, тютюну, інших небезпечних речовин
<p>Обмірковує альтернативні рішення на користь здорового способу життя</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>обґрунтовує</i> свій вибір щодо здорової поведінки та уникнення вживання алкоголю, тютюну, наркотиків - <i>визначає</i> продукти та послуги, придатні для ведення здорового способу життя - <i>аналізує</i> шкоду алкоголю, тютюну, наркотиків - <i>розрізняє</i> дозволені і заборонені для вживання речовини

	- <i>визначає</i> альтернативи шкідливим звичкам (наприклад, ігри з друзями, заняття спортом, хобі)
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	Учень / учениця: - надає перевагу спорту та прогулянкам на свіжому повітрі, подорожам з родиною та друзями - <i>обирає</i> продукти харчування, орієнтуючись на свої харчові звички, смак і розуміння їхньої користі для здоров'я - <i>визначає</i> улюблені страви національної кухні та аналізує їх користь
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	Учень / учениця: - <i>визначає</i> продукти, вживання яких потрібно обмежувати (з великим вмістом цукру, солі, жиру тощо) - <i>порівнює</i> норми споживання різних харчових продуктів - <i>пояснює</i> , що існують захворювання, що є наслідком вживання алкоголю, тютюну та наркотиків, та необхідність лікування цих захворювань
Намагається ощадно використовувати ресурси	Учень / учениця: - обґрунтовує ставлення до свого здоров'я як до важливого особистого ресурсу - помірковано використовує наявні природні ресурси (наприклад, збалансоване харчування) та особисті (наприклад, власне здоров'я, фізичні можливості) у повсякденному житті
Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг	Учень / учениця: - <i>вирізняє</i> інформацію, корисну для збереження здоров'я, на пакуваннях та етикетках (складники, дата виготовлення, термін придатності тощо) - <i>визначає</i> вплив реклами на вибір продуктів та місць харчування
Протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або за допомогою дорослих залежно від ризику	Учень / учениця: - <i>протидіє</i> виявам неповаги та приниження, наприклад, висловлюючи свою позицію, кажучи «ні» тощо - <i>пояснює</i> іншим, що робити в ситуації, коли тебе дражнять, цькують, утискають чи залякують - <i>демонструє</i> іншим можливість вирішення конфліктів без насильства
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	Учень / учениця: - <i>розпізнає</i> та <i>засуджує</i> ознаки тиску і насилля - <i>аргументує</i> важливість родини, роль рідних (напр., батьків) для кожної людини - <i>пояснює</i> особливе значення для людини морального і духовного здоров'я - <i>порівнює</i> різні види стосунків між людьми (родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки, подружнє життя)
Планує та організовує власне навчання, чергуючи його з відпочинком	Учень / учениця: - <i>обґрунтовує потребу</i> власного режиму розумової праці та відпочинку
Пропонований зміст	

Цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Цілісність здоров'я. Чинники, що впливають на здоров'я. Охорона здоров'я дітей. Здоровий спосіб життя. Корисні звички. Показники здоров'я і розвитку дитини.

Розумове та емоційне здоров'я

Емоції та вплив на них подій навколишнього світу, явищ природи, поведінки інших людей. Вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрої. Почуття (свої та інших) у конкретних ситуаціях. Особисті відносини (конфлікт, пробачення, довіра, заздрість, підтримка). Проблемні ситуації у школі та вдома, можливості їх розв'язання. Розв'язання конфліктів із ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів.

Самостійна розумова праця. Способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни виду діяльності тощо).

Фізичне здоров'я

Самопочуття. Вияви доброго та поганого самопочуття. Звернення і допомога при поганому самопочутті. Ушкодження шкіри та опіки (перша допомога та лікування). Інфекційні захворювання (причини появи, вакцинація). Відновлення здоров'я після хвороби. Неінфекційні захворювання (причини появи, спосіб життя). Профілактика порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату у школярів. Зміни у власному тілі та зовнішньому вигляді як ознаки дорослішання.

Фізична активність. Вплив рухової активності на розвиток організму. Залежність між активним способом життя та здоров'ям людини. Оздоровче значення відпочинку на природі.

Гігієна. Охайність та особиста гігієна. Вплив гігієнічних процедур на здоров'я. Гігієна порожнини рота. Догляд за чистотою свого тіла, одягу, особистих речей. Профілактика інфекцій, що передаються контактним і повітряно-крапельним шляхом. Гігієна оселі. Повітря, його значення для здоров'я. Принципи загартовування.

Харчування. Значення харчування для життя і здоров'я людини. Збалансоване харчування. Значення води для життя і здоров'я людини. Питний режим. Страви національної кухні. Вибір продуктів харчування (харчові звички, смак та розуміння їхньої користі та шкоди для здоров'я). Вплив реклами на вибір товарів. Термін придатності та умови зберігання харчових продуктів за їх маркуванням. Харчові отруєння. Перша допомога під час харчових отруєнь.

Соціальне здоров'я

Стосунки між людьми (родинні зв'язки, подружнє життя, дружні та ділові стосунки). Родинні стосунки. Взаємодопомога членів родини. Традиції збереження здоров'я в родині.

Взаємодія з іншими людьми. Ефективне спілкування. Уміння слухати. Знайомство з людьми. Люди з особливими потребами. Толерантність. Дружба і побудова дружніх стосунків. Вплив друзів. Вплив телебачення, комп'ютера, мобільних телефонів та інших електронних засобів на здоров'я. Вплив реклами на рішення і поведінку людей. Безпечне поводження в мережі Інтернет, можливі ризики та користь від отриманої інформації. Інформація та ситуації, які несуть загрозу здоров'ю. Протидія небажаним пропозиціям.

Хибне використання та вживання речовин

Безпечна поведінка у поводженні з ліками та побутовими хімічними сполуками. Ризики вживання шкідливих речовин (алкоголю, нікотину, наркотиків).

3. Змістова лінія «Добробут»

1	2
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	Учень / учениця: - аналізує якість свого життя за деякими фізичними ознаками (активність, втома, відпочинок, сон тощо)

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i>, як позитивні емоції впливають на життя людини - <i>описує</i>, як відпочинок впливає на життя людини
Розрізняє необхідні та надмірні потреби свої та інших осіб; визначає короткострокові цілі та планує конкретні дії щодо задоволення власних потреб	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>прогнозує</i> дії, необхідні для задоволення власних потреб та потреб інших, спираючись на власний досвід - <i>складає</i> перелік речей, необхідних для життя, і тих, від яких можна відмовитися
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>окреслює</i> власну мету на конкретний період життя і прогнозує можливі ризики - <i>аналізує</i>, якого успіху досягнуто у виконанні завдання і які були труднощі - <i>аналізує</i> зусилля на шляху до успіху на прикладах відомих людей
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>складає</i> перелік продуктів харчування, спожитих за день, <i>аналізує</i> їх користь та вартість - <i>поводиться</i> дбайливо з матеріальними цінностями (власними, своєї родини, школи, міста)
Намагається ошадно використовувати ресурси	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>оцінює</i> раціональність покупки, орієнтуючись на її корисність та ціну - раціонально <i>використовує</i> ресурси (наприклад, збирання та утилізація сміття, зокрема харчових відходів, збереження водних ресурсів) - <i>пропонує</i> рішення щодо економії грошей, матеріальних цінностей та природних ресурсів
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>висловлює</i> та <i>аргументує</i> власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаючись до спільних рішень - <i>оцінює</i> свої вчинки з позиції їхньої доброчинності - <i>діє</i> з користю для себе та суспільства, <i>оцінює</i> можливі ризики - <i>робить</i> вибір, орієнтуючись на доброчинність, і <i>пояснює</i> його - <i>спілкується</i> з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках - <i>вислуховує</i> інших для підтримки та розуміння їхніх почуттів - <i>спілкується</i>, щоб висловити свої емоції та вдячність
Планує та організовує власне навчання, чергуючи його з відпочинком	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>планує</i> власний режим розумової праці та відпочинку
Сприймає критичну	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p>

інформацію щодо себе та етично реагує на неї	<ul style="list-style-type: none"> - досліджує вплив реклами на особистий вибір товарів (їжі, напоїв, іграшок тощо) - визначає свої сильні і слабкі сторони
Погоджується на ту роль, що здатний виконати найкраще; разом з іншими особами визначає мету спільної роботи, намагається досягти її	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує різні ролі в роботі малих груп незалежно від їх складу та наповненості - планує свою роботу у групі згідно зі спільним завданням та своєю роллю - працює у групі, розуміючи важливість досягнення спільного результату - пояснює, як розв'язати конфлікти з ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів
Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізує потреби інших, враховує їх та шукає можливості допомоги - визначає, до кого і як звернутися за допомогою
Уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти; пояснює, як від ставлення до навчання залежить власний успіх і добробут	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - моделює власну поведінку на основі досвіду інших людей (рідні, спортсмени, довгожителі тощо) - створює простий сценарій (план) тепер і в майбутньому - укладає власний розпорядок дня / тижня, корегує його відповідно до потреби - ставить короткочасні цілі та планує конкретні дії щодо досягнення успіху та задоволення потреб – власних та інших людей - пояснює, як від його/ її ставлення до навчання залежить його успіх та добробут
<p>Пропонований зміст</p> <p>Якість життя Якість життя людини (фізичне здоров'я та духовні цінності; доброзичливі людські стосунки; сприятливе природне середовище та побут; матеріальна забезпеченість).</p> <p>Уміння вчитися Власний розпорядок дня / тижня, корегування його відповідно до потреби. Різні способи використання свого часу (напр, навчання, гра, відпочинок). Поліпшення власних умінь (особисті практики). Відповідність робочого місця виконуваних робіт. Радість у навчанні. Успіх у навчанні та подолання труднощів. Навчання через досвід.</p> <p>Культура споживання Власні потреби (первинні і другорядні) та їх задоволення. Вибір речей та продуктів харчування, необхідних для життя, на основі оцінювання їхньої якості, практичності, естетичного вигляду, ціни (користь та вартість). Матеріальні цінності (власні, своєї родини, школи, міста). Дбайливе ставлення та раціональне використання ресурсів (напр., збирання та утилізація сміття, збереження водних ресурсів); раціональність покупки (корисність та ціна). Роль реклами у споживанні послуг та продукції.</p> <p>Підприємливість <i>Ідеї та можливості.</i> Можливості для створення цінності в моїй спільноті. Бажане майбутнє (прості сценарії). Пошук ідей. Цінність ідеї (власної та інших). Правила використання ідей інших людей (добročесність). Поведінка, приязна до навколишнього середовища, яка приносить користь спільноті.</p>	

Ресурси. Потреби, бажання, інтереси та цілі. Відповідальне використання ресурсів (природних та особистих). Час як рідкісний ресурс. Джерела допомоги для власної діяльності зі створення цінності. *Фінансова грамотність.* Складання бюджету простого виду діяльності. Символи, пов'язані з грошима. Види прибутку для сімей.

Трансформація в дії. Проблеми, які впливають на спільноту (напр., клас) та шляхи їх вирішення. Визначення цілей простого виду діяльності зі створення цінності. Якості та здібності, необхідні для різних видів роботи. Ризики. Помилки, страх помилки, право на помилку. Співпраця у команді для створення цінності. Ролі в роботі малих груп. Успіх та його досягнення.

Доброчинність. Потреби інших, їх урахування та пошук можливості допомоги. Вплив на життя людини позитивних емоцій і негативних переживань. Повага до оточуючих. Поведінка, зорієнтована на закони доброчинності (сумлінність, чесність, відповідальність, мужність та відданість). Зміни, спричинені діями людей у соціальному, культурному, економічному контексті.

Громадянська та історична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму громадянської та історичної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня / учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** громадянської та історичної освіти у початковій школі є:

- здобуття знань про сучасність і минуле своєї родини, місцевої громади, Батьківщини, людства, формування відповідного віковим можливостям розуміння змісту пам'ятних для себе та для громадян України подій;
- утвердження власної гідності, формування цінності свободи і прав людини, усвідомлення своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, вироблення відповідального ставлення до власної діяльності та діяльності інших;
- формування умінь орієнтуватися в історичному часі та соціальному просторі, знаходити та опрацьовувати доступну для себе суспільну інформацію, пояснювати її зміст та передавати породжені нею враження і думки;
- удосконалення набутих дітьми в дошкільному віці позитивних моделей поведінки у громадських місцях та опанування нових, пов'язаних із діяльністю школяра / школярки;
- розвиток здатності обстоювати власну думку та приймати інших, вирізняти вияви нерівності, несправедливості та дискримінації;
- створення умов для набуття успішного досвіду конструктивної взаємодії та громадянської поведінки.

Для формування ідентичності та громадянської компетентності учнів програма пропонує опанувати потрібні для цього знання, вміння та навички громадянської поведінки та виховувати громадянські чесноти в межах таких **змістових ліній**: «Я – Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України. Ми – європейці».

Змістова лінія **«Я – Людина»** передбачає залучення учня / учениці до опрацювання та використання для самоідентифікації елементарної інформації про людину як унікальну у Всесвіті істоту, яка творить себе як особистість, формує свій характер і розвиває цінні

якості у процесі пізнавальної і трудової діяльності. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє самопізнанню учнів, усвідомленню власних потреб, уподобань, здібностей та інтересів, заохочує обирати цілі особистісного зростання (бути відповідальним, чесним тощо), допомагає утверджувати гідність та неповторність будь-якої людини.

Змістова лінія **«Я серед людей»** забезпечує усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, із якими дитина себе ідентифікує. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє набуттю досвіду громадянської поведінки та свідомому виборові норм і моделей поведінки, часто за певними взірцями.

Змістова лінія **«Моя культурна спадщина»** дає змогу учнівству усвідомити вкоріненість у національну, а також рідну за етнічним походженням культуру, власну належність до європейської цивілізації. Учні/ учениці отримують можливість дослідити місцеві пам'ятки, пізнати традиції та минуле своєї родини, рідної етнічної групи, нації. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє розумінню значущості та різноманітності культурних надбань людства, формуванню умінь пізнавати минуле.

Змістова лінія **«Моя шкільна і місцева громади»** забезпечує розуміння учнем/ ученицею базових норм шкільного та місцевого громадського життя, дає йому/ їй змогу посилено долучатися до їх відтворення та модернізації. Пізнання шкільних і місцевих традицій, ознайомлення з громадянськими вчинками земляків, діяльністю шкільної адміністрації, місцевих органів влади та добровільних асоціацій, зорієнтованих на громадські справи, сприяє набуттю учнями первинного досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії. Навчання в межах цієї змістової лінії забезпечує вироблення вмій висловлювати та обстоювати свою думку та приймати інших, висувати власні ініціативи, планувати й організовувати посильні для дітей молодшого шкільного віку громадські справи.

Змістова лінія **«Ми – громадяни України. Ми – європейці»** дає учневі / учениці елементарні уявлення про національну символіку та державні атрибути України, націю (народ), державу, політику, владу, ключові події в історії України, підводить до прийняття демократичних цінностей та ідей євроатлантичної інтеграції Батьківщини. У межах цієї змістової лінії на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін.

Змістові лінії громадянської та історичної освітньої галузі у початковій школі мають бути реалізовані оптимальними для кожного елементу змісту та навчальної цілі інтерактивними методами, із використанням інформаційних технологій.

Результати навчання і пропонований зміст 3 – 4-ті класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я – Людина»	
1	2
Визначає свої риси характеру, моральні якості; розповідає про свої мрії та пояснює шляхи їх здійснення	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розповідає</i> про осіб, на яких хоче бути схожим / -ою, <i>пояснює</i> чому - <i>аналізує</i>, що йому / їй вдається, а що – ні - <i>розпізнає</i> та <i>описує</i> свої емоції, почуття, переживання - <i>ділиться</i> своїми мріями та планами - <i>визначає</i> свої потреби, <i>відрізняє</i> їх від бажань - <i>формулює</i> мету та цілі; <i>планує</i> дії, які приведуть до їх досягнення - <i>аналізує</i>, які якості йому / їй потрібні для досягнення мети - <i>описує</i> важливість сумлінності та моральних якостей
Визначає послідовність	Учень / учениця:

подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	<ul style="list-style-type: none"> - <i>переказує</i> окремі факти власної біографії, правильно визначаючи послідовність подій - <i>укладає</i> розклад дня, тижня, співвідносячи його з життям інших членів сім'ї
Встановлює кількість поколінь у своїй родині, розкриває зв'язки між теперішнім та попередніми поколіннями	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розпитує</i> про попередні покоління у своєму роді; <i>розповідає</i> про життя найдавнішого покоління, відомого у своєму роді - <i>знаходить</i> інформацію про дитинство, дозвілля попередніх поколінь, <i>презентує</i> здобуту інформацію, <i>визначаючи</i>, що змінилося, а що залишилося схожим на його/її дитинство
Виявляє та засуджує негідну поведінку; розпізнає випадки порушення прав дитини; пояснює, до кого можна звернутися, коли ображають та/або принижують його чи інших осіб, відповідно діє в таких ситуаціях	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i>, які права він / вона має - <i>аргументує</i>, що права людини, зокрема дитини, завжди слід поважати та захищати - <i>пояснює</i>, чому слід реагувати на факти зневаги до людської гідності та порушень прав дитини; <i>поводиться</i> так, щоб не ображати гідність інших (дітей і дорослих) - <i>висловлює</i> своє ставлення до порушення прав дитини та до дій на захист цих прав за допомогою виражальних засобів мистецтва (оповідає, малює, театралізує та ін.) - <i>радить</i> друзям / однокласникам, куди можна звернутися по захист, коли порушують права дитини - на прикладі текстів / медіатекстів та власного досвіду <i>відстоює думку</i>, що принизливе покарання недопустиме
<p>Пропонований зміст</p> <p>Росту Моя біографія. Мій характер. Що у мене спільного з моїми батьками та іншими родичами? Я роздумую, яким / якою хочу бути.</p> <p>Пізнаю світ Умію поставити запитання. Знаю, де шукати і як знаходити відповіді. Характеризую людей, книжкових персонажів та героїв фільмів (мультфільмів тощо) за їхніми моральними якостями. Я розумію, що таке «особистий простір», та поважаю приватність інших людей.</p> <p>Іду до мети Я ставлю собі мету і планую, як її досягнути.</p> <p>Відстоюю права людини, зокрема дитини Чому права людини, зокрема дитини, записують у міжнародні та державні документи? Що робити, аби не порушувалися права людини, зокрема дитини? Гідність людини. Недопустимість принижень, принизливих покарань.</p>	
2. Змістова лінія «Я серед людей»	
Досліджує своє походження, родовід, визначає свою роль у школі, громаді, державі; досліджує, які традиції і свята шанують у родині, родинях друзів та однокласників, ставиться з повагою до цих традицій і свят	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> родинне дерево, <i>досліджує</i> життя своїх родичів, <i>добирає</i> джерела для створення родинного дерева та знаходить потрібну йому / їй інформацію - <i>описує</i> традиції і свята у своїй родині, традиції та свята своїх друзів / однокласників / земляків; <i>виокремлює</i> спільне і відмінне - <i>обґрунтовує</i> на прикладі власної родини важливість традицій - <i>виявляє інтерес</i> до власних традицій і традицій інших

	<p>сімей / культур, <i>ставиться до них із повагою</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - досліджує родинні та шкільні звичаї - бере участь у підготовці класних і шкільних святкувань
<p>Визначає мету спільної роботи; планує послідовність дій групи для виконання завдання; погоджується на роль, яку здатний виконати найкраще</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - самостійно та з іншими <i>знаходить можливості</i> допомогти - <i>взаємодіє</i> з іншими на основі спільних цілей, <i>дотримується правил співпраці</i> у парі, групі - <i>переконує</i> друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, <i>ілюструє</i> цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) - <i>виконує</i> різні ролі під час роботи у групі - <i>оцінює</i> свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; <i>визначає</i>, у яких ролях він/ вона працює найкраще - <i>підтримує</i> та <i>заохочує</i> інших, <i>демонструє емпатію</i> під час роботи в групі - <i>аргументує</i> значущість сумлінної праці в групі
<p>Спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>доводить</i> на конкретних прикладах важливість приймати кожна людину як неповторну та рівну іншим, незалежно від її раси, кольору шкіри, переконань, статі, походження, майнового стану, місця проживання, фізичних і розумових особливостей та інших ознак - <i>аргументує</i> цінність різних людей у класі / школі / спільноті - <i>добирає приклади</i> поведінки персонажів та життєвих ситуацій, щоб проілюструвати важливість рівності між людьми - <i>аналізує</i> наслідки порушення особою засад рівності та справедливості - <i>пояснює</i>, що кожна людина має право на приватний простір - <i>аргументує</i>, чому не можна цькувати інших - <i>пояснює</i>, як діяти, коли ти стаєш свідком або жертвою цькування - <i>моделює</i> поведінку в ситуаціях некоректного спілкування та свавілля з боку однолітків / дорослих
<p>Розрізняє об'єкти загального користування і власні об'єкти; протидіє (залучаючи дорослих) порушенням правил поведінки в публічних місцях</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>оцінює</i> відповідність поведінки (людей / персонажів) у громадському просторі встановленим правилам - <i>обмірковує</i> раніше встановлені правила у громадському просторі та, за потреби, <i>створює</i> спільно з іншими нові / додаткові правила - <i>відповідально ставиться</i> до власного і громадського майна
<p>Пропонований зміст</p> <p>Вивчаю своє минуле</p> <p>Моє минуле, минуле мого роду. Родинне дерево. Традиції та свята. Чому для мене важливі звичаї та свята? Які пам'ятні дати і чому актуальні для сучасників?</p> <p>Взаємодію у спільноті</p> <p>Що таке рівність? Що таке справедливість? Що таке дискримінація? Що таке цькування (булінг) та як на нього реагувати?</p> <p>Як люди взаємодіють у спільноті? Приватний простір. Методи ненасильницького спілкування. Що я можу зробити для інших? Які ролі я вмю і люблю виконувати в групі?</p>	

3. Змістова лінія «Моя культурна спадщина»	
1	2
Розпізнає відомі об'єкти соціального середовища, планує прогулянку/ подорож/ екскурсію до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>орієнтується</i> в місцевості, у якій проживає - <i>розпитує</i> дорослих про походження географічних назв рідного краю - <i>виявляє інтерес</i> до подорожей Україною і світом - <i>укладає</i> маршрути (користуючись схематичним планом, малюнками, фото, відео) прогулянок у межах свого населеного пункту та його околиць, зокрема місцями пам'яті, <i>пояснює</i>, чому ці місця важливі - <i>описує</i> віртуальну подорож до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України, світу, ілюструючи її світлинами
Пояснює цінність природи для життя та роль діяльності людини в освоєнні навколишнього світу	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>підбирає приклади</i>, які пояснюють взаємозалежність людини і природи - <i>виявляє та пояснює</i> вплив часу і людей на пам'ятки культури - <i>аналізує</i> приклади поведінки, приязної / шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки
Виокремлює факти, які викликають сумніви; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви; пояснює можливі наслідки поширення неправдивої інформації	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>збирає інформацію</i> про походження географічних назв рідного краю з <i>різних джерел</i> - <i>ставить запитання</i> дорослим і одноліткам щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою - <i>порівнює</i> різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, <i>пропонує власний висновок</i>; - <i>добирає і перевіряє</i> дані на користь своєї версії - <i>наводить приклади</i> неправдивої інформації, <i>аналізує</i> наслідки її поширення
Знаходить потрібну інформацію про минуле і сучасне; добирає джерело інформації відповідно до потреб і зацікавлень	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>добирає джерела</i> для створення презентації про культурну подію - <i>шукає й опрацьовує інформацію</i> про пам'ятки культури рідної місцевості / України - <i>знаходить потрібну інформацію</i> про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень - <i>досліджує</i> декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю, України, світу - <i>встановлює залежність</i> між розвитком засобів пересування та освоєнням нового простору
<p>Пропонований зміст Вивчаю культурну спадщину Що споруди, твори мистецтва розповідають про минуле? Що можна довідатися про історію від дорослих? Як шукати інформацію про минуле і перевіряти її достовірність? Відомі особи культури і мистецтва України та світу з різних історичних періодів. Видатні спортсмени/ спортсменки України. Люблю мандрувати Історичні та культурні пам'ятки рідного краю, України, світу. Хто їх створив? Способи мандрування. Як орієнтуватися у просторі? Українські та іноземні мандрівники і першовідкривачі.</p>	

<p>Я і довкілля Походження топонімів рідного краю. Вплив людини на природу (позитивний і негативний) і природи на людину. Роль наукових та технічних винаходів минулого у нашому житті. Українські та іноземні винахідники.</p>	
<p>4. Змістова лінія «Моя шкільна та місцева громади»</p>	
<p>Формулює власну думку щодо вчинку, події, пам'ятки культури; добирає прості докази; дотримується послідовності викладення думок</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вирізняє</i> суспільно значущі вчинки та події - <i>пояснює</i>, які вчинки корисні для спільноти - <i>презентує власні дослідження</i> життя визначних людей, які навчалися у рідній школі, мешкають або мешкали у громаді, <i>пояснює</i> їхню роль у житті місцевої спільноти ; - <i>описує</i> пам'ятки культури рідної місцевості, які він / вона вважає важливими, <i>пояснює</i> чому
<p>Визначає разом з однокласниками та використовує правила та процедури вирішення питань, які стосуються життя класу; пояснює, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших осіб</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i>, навіщо потрібні правила - <i>використовує</i> правила та процедури вирішення питань, що стосуються життя класу - <i>пояснює</i>, чому довіра є обов'язковою умовою співпраці - <i>укладає</i> правила, дотримання яких забезпечує взаємну довіру в родині і школі, дотримується цих правил - <i>пояснює</i>, які він / вона має обов'язки в класі, школі, родині, громаді та чому - <i>пояснює</i>, як життя у спільноті допомагає іншим та йому / їй особисто - <i>обирає приклади</i> (з життя, текстів / медіатекстів), що ілюструють відповідальність людини за власне рішення - <i>пояснює</i> на власному досвіді, як його / її вибір може вплинути на інших осіб - <i>бере участь</i> у виборах лідерів класу, <i>аналізує</i> та <i>оцінює</i> їхню роботу
<p>Розповідає про свої досягнення, досягнення класу, своєї родини, школи, громади; аналізує проблеми класу, школи, громади та пропонує варіанти їх розв'язання; пояснює фактори, які допомогли досягти успіху або призвели до виникнення проблеми; долучається до справ, корисних для класу, школи, громади</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> разом із класом бажане майбутнє своєї школи / громади та <i>ідентифікує</i> проблему, яку треба для цього вирішити - <i>шукає</i> причини визначеної проблеми своєї школи / громади, <i>долучається</i> до складання плану щодо її вирішення - <i>бере участь</i> у вирішенні проблеми своєї школи / громади, <i>обґрунтовує</i> цінність волонтерства - у складі команди <i>збирає інформацію</i> і <i>презентує</i> історію про досягнення класу, школи чи місцевої громади, <i>пояснює</i> фактори, які допомогли досягти успіху - <i>бере участь</i> у подіях, організованих на рівні школи, і <i>пояснює</i> свою роль у них
<p>Пропонований зміст Я у школі Що таке школа і як вона працює? Як ухвалюють рішення у школі? Як я можу вплинути на те, що відбувається в моєму класі і школі? Навіщо потрібні шкільний статут, шкільні правила, шкільне самоврядування? Виявлення проблем класу/ школи. Учнівський проект. Дію в громаді</p>	

Моя громада. Люди місцевої громади: вчинки, їхня мотивація та цінність для громади. Волонтерство: навіщо та як допомагати іншим? Що я можу зробити, щоб у моїй громаді жилося краще?	
5. Змістова лінія «Ми – громадяни України. Ми – європейці»	
1	2
Визначає послідовність подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	Учень / учениця: - <i>описує</i> історичні події та діяльність видатних історичних осіб - <i>співвідносить</i> відомості про найважливіші історичні події в часі
Збирає інформацію на тему, яка цікавить; визначає важливі і менш важливі відомості та обґрунтовує це; порівнює події, вчинки осіб	Учень / учениця: - <i>добирає</i> (з різних джерел) і <i>представляє</i> загальні відомості про Україну та інші держави - <i>виявляє</i> (зокрема з родинних історій) зв'язки між українцями та іншими народами - <i>порівнює</i> відомі історичні події та діяльність історичних діячів за наданим планом
Наводить приклади культурно-історичної спадщини України; виокремлює важливі для громадян України події, пояснює, як вони впливають на життя	Учень / учениця: - <i>самостійно й у складі групи робить презентацію</i> про пам'ятки культури та історичні пам'ятки рідної місцевості / України - <i>розрізняє</i> важливі та другорядні події особистого життя / життя інших (друзів, батьків), класу, мешканців України - <i>переконує</i> у важливості відзначення державних свят і знаменних (ювілейних) дат, <i>обмірковує</i> , як ці події / визначні особи вплинули на сучасність - <i>досліджує</i> традиції і звичаї свого регіону, <i>порівнює</i> їх із традиціями інших регіонів України, з європейськими традиціям
Виражає різними способами уявлення про відомі історичні події, пам'ятки культури, видатних людей	Учень / учениця: - <i>розповідає</i> про громадянську позицію видатних осіб (чоловіків і жінок) української історії, науки, культури, спорту, підприємництва - <i>використовує</i> засоби мистецтв (вірш, сценка, малюнок тощо) для вираження свого ставлення до історичної події / постаті
Виокремлює в тексті окремі події, персонажі, поняття; формулює зрозумілі запитання про людей, минулі чи теперішні події	Учень / учениця: - <i>указує</i> на благородні / ганебні вчинки історичних осіб, <i>пояснює</i> мотиви свого ставлення до таких вчинків - <i>визначає</i> в текстах ситуації, у яких ідеться про порушення прав людини, зокрема і прав дитини
Пояснює, що означає бути громадянином України та як Україна пов'язана з Європою.	Учень / учениця: - <i>пояснює</i> (на прикладах), що означає бути громадянином України - аргументовано <i>оцінює</i> значущість для себе, родини державних свят України (День незалежності України, День Конституції України, День захисника України, День Соборності України) - <i>пояснює</i> , як Конституція України – найважливіший

	<p>документ держави, впливає на його/ її життя і життя всіх громадян України</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розмірковує</i> про роль законів у своєму житті, житті інших людей колись і тепер - <i>знаходить інформацію</i> про інші країни Європи та світу, <i>порівнює</i> їх з Україною за наданим планом або самостійно
<p>Пропонований зміст</p> <p>Я – громадянин/ громадянка України</p> <p>Якою державою є Україна? Що об'єднує громадян України? Боротьба українців за державність і незалежність. Що таке демократія? Які ознаки демократії в державі та суспільстві? Борці за демократію та права людини в Україні.</p> <p>Творці Української держави</p> <p>Відомості про видатних осіб української історії, які зробили значний внесок у розвиток Української державності: князі (княгиня) доби Київської Русі, козацькі гетьмани та отамани, діячі періоду Української Революції 1917 – 1921 рр.</p> <p>Українські меценати минулого.</p> <p>Я у Європі і світі</p> <p>Держави-сусіди України. У яких країнах живуть українці? Як і навіщо держави об'єднуються? (ЄС, НАТО тощо). Які проблеми існують у світі? (тероризм, війни, зміни клімату).</p>	

Мистецька освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** навчання мистецтва у початковій школі є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;
- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного

самопізнання.

Реалізація окресленої мети та завдань здійснюється за **змістовими лініями**: «Художньо-практична діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво».

Змістова лінія **«Художньо-практична діяльність»** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне засвоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовияву. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Змістова лінія **«Сприймання та інтерпретація мистецтва»** спрямована на пізнання цінностей, що несуть твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на свій емоційний стан завдяки сприйманню творів мистецтва.

Реалізація змістової лінії **«Комунікація через мистецтво»** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо.

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані предмети або предмети за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі.

Результати навчання і пропонований зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1.	2.
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Добирає засоби і способи для творення художнього образу	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none">- <i>співає</i> вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), <i>добирає</i> засоби виразності (темп, динаміку, штрихи), необхідні для відтворення настрою, характеру; <i>стежить</i> за точністю інтонування, чіткістю дикції (вимови); <i>виконує</i> прості канони- <i>стежить</i> за співацькою поставою, диханням- <i>грає</i> в ансамблі нескладні композиції (трикутники, бубни, сопілка (як індивідуальний інструмент), ксилофон, синтезатор тощо)- самостійно <i>добирає</i> тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір- <i>орієнтується</i> в нотному записі, необхідному для виконання

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>читає і виконує</i> найпростіші ритмічні партитури, зокрема в різних темпах та динаміці - <i>виконує</i> прості площинні живописні та графічні зображення - <i>ліпить</i> із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами, <i>створює</i> прості об'ємні композиції - <i>виконує</i> замальовки з натури та за уявою - <i>добирає</i> художні матеріали, відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), у якому працює - <i>здійснює</i> елементарну стилізацію форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) - <i>самостійно створює</i> просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), <i>використовує</i> всю площину аркуша - <i>визначає</i> головне і другорядне в композиції, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів, <i>добираючи</i> відповідні засоби та способи; - <i>використовує</i> елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше та яскравіше, далі – менше та блідіше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях - <i>обирає</i> формат аркуша (прямокутник, квадрат, коло) для кращого втілення задуму - <i>користується</i> художніми матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо - <i>вирізує, конструює та створює</i> прості композиції з паперу, художніх, природних та різних підручних матеріалів, <i>самостійно добирає</i> складові композиції - <i>дотримується</i> охайності, правил техніки безпеки - <i>організовує</i> робоче місце - <i>виконує</i> нескладні ролі (у тому числі, пісні «у ролях»), <i>добирає засоби</i> вираження (темп, тембр голосу, динаміку, рухи, міміку) - <i>грає</i> елементарні театральні етюди (самостійно <i>обирає</i> відомих персонажів та перевтілюється у них, зокрема <i>імітує</i> характерні рухи, ходу, звуки тощо) - <i>вправляється</i> над інтонацією, мовленням, диханням; дикцією, мімікою, жестами - <i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) - <i>рухається</i> під музику, <i>добираючи</i> відомі танцювальні елементи (народні, сучасні); <i>узгоджує</i> свої рухи з музичним супроводом (співом), <i>орієнтується</i> у просторі
<p>Експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>придумує</i> образи, використовуючи знайомі засоби та способи творення образів (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії,

<p>діяльності, зі звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в художньому образі</p>	<p>кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції, застосовує їх окремо чи у поєднанні, <i>не боїться творити</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>імпровізує</i> голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах - <i>створює</i> варіанти ритмічного супроводу до пісні, самостійно добирає інструменти для супроводу - <i>створює</i> фрагментарні зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями, формами тощо - <i>імпровізує</i> засобами пантоміми (міміка, жести) - <i>експериментує</i> з утіленням одного образу засобами різних видів мистецтва - елементарно <i>стилізує</i> форми оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) - <i>ліпить</i> із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами
<p>Спостерігає за навколишнім світом, фіксує в різний спосіб цікаві явища; використовує їх у творчій діяльності; пропонує ідеї оздоблення місця, де навчається, живе; реалізує їх самостійно або за допомогою інших осіб</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>досліджує</i> довкілля, виявляє цікаві, незвичайні об'єкти для створення художніх образів, <i>фіксує</i> їх у різний спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки тощо) - <i>створює</i> елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається; за потреби, використовує побачене і почуте в художньо-творчій діяльності - <i>організовує</i> середовище навколо себе: <i>пропонує</i> ідеї його оформлення. можливі засоби їх художнього втілення та реалізовує їх
<p>Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> улюблені види мистецької діяльності, займається ним/ ними у вільний час для задоволення; <i>пояснює</i>, від чого одержує насолоду у своїй творчості - <i>розпізнає</i> і <i>виражає</i> власні емоції від художньої творчості - <i>обирає</i> види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою, <i>виявляє</i> свої почуття та емоції у творчості
<p>Пропонований зміст</p> <p>Спів (створення образу, настрою; добір засобів виразності). Виконання простих канонів. Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі (зокрема за ритмічними партитурами) тощо. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Ознайомлення з нотною грамотою, необхідною для виконання.</p> <p>Малювання графічними та живописними матеріалами. Добір і використання різних відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях. Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Вирізування,</p>	

конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Прикрашання місця, де учень/ учениця навчається, живе. Організація робочого місця. Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема під час рольового виконання пісні). Відтворення елементарних танцювальних елементів. Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести). Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.

2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»

1	2
<p>Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає</i> твір мистецтва, <i>виявляє здатність</i> цілісно охопити увагою художній твір, зосереджує увагу на деталях; <i>вербально характеризує</i> побачене (почуте) - <i>добирає</i> слова для характеристики власних емоцій та вражень; <i>пояснює</i>, що подобається у творі, а що – ні, визначає відомі засоби художньої виразності - <i>порівнює</i> музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля - <i>порівнює</i> засоби виразності різних видів мистецтва (музичного, візуальних, кіно) у створенні аналогічних образів (зокрема персонажів казок) - <i>порівнює</i> природні форми, образи довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням - <i>відтворює</i> емоційні враження від твору мистецтва різними художніми засобами
<p>Вирізняє елементи художньої мови, характерні для різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо)</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> види мистецтва; мистецькі професії, пов'язані з цими видами мистецтва - <i>розпізнає</i> елементи художньої мови творів музичного мистецтва для характеристики художнього образу: <i>характеризує</i> мелодію, темп, динаміку, ритм, регістр, характер музичної інтонації; тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, рондо, варіації) - <i>розпізнає</i> елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва для характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) - <i>розпізнає</i> елементи художньої мови творів синтетичних видів

	<p>мистецтва для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/екранного твору</p> <p>- <i>розпізнає та характеризує</i> художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо)</p> <p>- <i>розрізняє</i> різновиди образотворчого (живопис, графіка, скульптура); музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм) за їхніми характерними виражальними засобами</p> <p>- <i>розпізнає</i> за характерними ознаками деякі жанри музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), деякі танці – народні і сучасні</p>
<p>Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <p>- <i>визначає</i> улюблені твори мистецтва та <i>рекомендує</i> їх іншим</p> <p>- <i>пояснює</i>, що подобається (чи не подобається) у творі мистецтва</p> <p>- <i>вирізняє</i> твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій; характеризує власні емоції</p>
<p style="text-align: center;">Пропонований зміст</p> <p>Сприймання творів різних видів мистецтва. Вербальна характеристика змісту (крім творів інструментальної музики), вражень, емоцій, які вони викликали, виявлення особистісного ставлення до них (відповідно до віку). Характеристика ролі засобів виразності у створенні художнього образу.</p> <p>Порівняння можливостей втілення аналогічних образів у різних видах мистецтва; порівняння природних форм, образів доквілля з їх художнім (декоративним) трактуванням.</p> <p>Ознайомлення з різновидами образотворчого (живопис, графіка, скульптура), музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм).</p> <p>Ознайомлення з деякими жанрами музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), видами анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна) та деякими танцями – народними і сучасними.</p> <p>Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення</p>	

емоційного стану.	
3. Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
1	2
Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; визначає за допомогою вчителя необхідні для самовдосконалення дії; відстоює своє право на самовираження	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>характеризує</i> власну творчість за поданими орієнтирами, <i>пояснює</i>, що вдалося чи не вдалося - <i>аналізує</i> свої досягнення, свої сильні сторони, <i>обирає</i> (з допомогою вчителя/ вчительки) спосіб удосконалення та може пояснити свій вибір
Презентує створені художні образи, пояснює свій задум, відстоює думку	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>представляє</i> результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні твори образотворчого мистецтва тощо) перед рідними, однолітками; - <i>пояснює</i> свій задум, <i>захищає</i> свою позицію
Бере участь у колективних творчих проєктах, виконує різні дії / ролі у творчому процесі; обговорює з іншими враження від сприймання мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виявляє</i> та <i>обговорює</i> інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва, ділиться своїми спостереженнями - <i>знаходить</i> просту мистецьку інформацію (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), ділиться нею з іншими, пояснює свої вподобання - <i>ділиться</i> власними враженнями від творів різних видів мистецтва - <i>бере участь</i> у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях, елементах народних обрядів, арт-мобах тощо), <i>виконує</i> різні дії / ролі у творчому процесі - <i>бере участь</i> у колективних творчих проєктах, зокрема із використанням засобів різних видів мистецтва (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, виставки творів тощо) - <i>дотримується</i> правил взаємодії і творчої співпраці, <i>виявляє повагу</i> до інших
<p>Пропонований зміст</p> <p>Виховні ситуації на основі творів мистецтва.</p> <p>Презентація та характеристика власних творчих досягнень.</p> <p>Колективне виконання творчого задуму. Проведення шкільних мистецьких заходів. Правила творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>	

Фізкультурна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму фізкультурної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою цієї галузі для загальної середньої освіти є формування в учня / учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** фізкультурної освітньої галузі у початковій школі є:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових умінь та навичок, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму через цілеспрямований розвиток фізичних якостей і природних здібностей;
- збереження та зміцнення здоров'я школярів;
- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я;
- формування основ здорового способу життя і створення умов для покращення фізичного і психоемоційного стану;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- розвиток комунікативних умінь під час занять фізичною культурою;
- формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом;
- усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, впевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри;
- збільшення обсягу рухової активності, яка приносить радість дитині;
- формування творчих здібностей засобами фізичної культури.

Освітня програма фізкультурної освітньої галузі для 1-4 класів охоплює такі **змістові лінії**: «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)», «Турбота про стан здоров'я та безпеку».

Змістова лінія **«Базова рухова активність»** містить види діяльності, спрямовані на формування життєво необхідних рухових умінь і навичок.

Змістова лінія **«Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)»** пов'язана з опануванням рухливих ігор та естафет, які б задовольняли потребу учнів у руховій активності та сприяли б формуванню комунікативних здібностей.

Змістова лінія **«Піклування про стан здоров'я та безпеку»** спрямована на формування свідомого ставлення до власного здоров'я та вмінь безпечної поведінки в процесі фізкультурної діяльності.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання є **рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю**.

Задекларовані тут підходи до змісту занять фізичною культурою орієнтують учителів не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, індивідуальне сприймання навчального матеріалу. Розв'язання цих завдань допускає відхід від жорсткої регламентації занять, підвищує їхню емоційну насиченість, забезпечує максимальну різноманітність форм, методів та засобів фізичного виховання, широке використання інноваційних технологій фізичного виховання.

Результати навчання і пропонувані зміст

3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Базова рухова активність»	
<p>Виконує вправи на пересування (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них, оцінює власне виконання рухових дій та виконання вправ іншими особами (за наявності відповідних умов)</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вправляється</i> у виконанні комплексів загальнорозвивальних та спеціальних вправ за показом учителя / учительки та самостійно з використанням різних предметів та без них - <i>виконує</i> різновиди ходьби, бігових вправ та бігу - <i>виконує</i> стрибкові вправи - <i>долає</i> смугу природних і штучних перешкод за допомогою лазіння й перелізання, стрибків та бігу, а також <i>добирає</i> найбільш зручний спосіб їх подолання - <i>виконує</i> зручним способом різні види метань (на дальність та в ціль)
<p>Розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи для ранкової гімнастики, фізкультурної хвилинки та паузи; добирає відповідний інвентар для кожного виду спорту, розрізняє та виконує вправи з різних видів спорту для розвитку фізичних якостей</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> різні види гімнастичних вправ та вправи дитячого фітнесу - <i>аналізує</i> власні помилки у виконанні фізичних вправ та вправляється в їх усуненні - <i>укладає</i> та <i>виконує</i> комплекси гімнастичних вправ, фізкультурної паузи та фізкультурної хвилинки для відновлення працездатності - <i>поєднує</i> комплекси загальнорозвивальних вправ зі спеціальними та <i>застосовує</i> їх для розминки - <i>розрізняє</i> різні фізичні якості людини і <i>доводить</i>, що рівень їх розвитку не може бути підставою для образ
<p>Пропонуваний зміст</p> <p>Організаційні вправи: різноманітні способи перешикування на місці та в русі для проведення комплексів загальнорозвивальних вправ.</p> <p>Загальнорозвивальні вправи: з м'ячами, гімнастичними палицями, обручами, гантелями; вправи ранкової гігієнічної гімнастики та фізкультурної хвилинки з предметами та без них.</p> <p>Положення тіла у просторі: вправи з різних вихідних положень: лежачи, сидячи; з виконанням упорів та у висах.</p> <p>Елементи акробатики: перекид назад в упор, стоячи на колінах, в упор присівши; два перекиди вперед; “міст” із положення лежачи; комбінація із декількох акробатичних елементів (на вибір учителя/ вчительки);</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>елементи рівноваги:</i> ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лава, низька колода), поєднана з перехресними поворотами, махами ногами, кроками польки з різними положеннями рук; комбінація із вправ на рівновагу.</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>Лазіння:</i> по похилій гімнастичній лаві різними способами; лазіння по гімнастичній стінці різними способами та в різних напрямках; лазіння по гімнастичній стінці з переходом на похилу гімнастичну лаву і навпаки; лазіння по гімнастичній стінці з вантажем на голові; лазіння по горизонтальному та вертикальному канаті різними способами.</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>Дитячий фітнес:</i> лого-аеробіка; звіро-аеробіка; фітбол-аеробіка; танцювальна аеробіка: ритмічне поєднання рухів і кроків, підскоків; танцювальні імпровізаційні вправи.</p>	

Ходьба: по діагоналі, ходьба зі зміною частоти кроку; ходьба із прискоренням та уповільненням; ходьба зі зміною довжини кроку; ходьба зі зміною напрямку за звуковим сигналом; ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лавка, низька колода) з різними способами пересунути (високим підніманням стегна, з переступанням предметів, приставним кроком правим і лівим боком, із присіданнями та поворотами переступанням з різними положеннями рук); ходьба по спіралі; ходьба зі зміною напрямку за зоровим сигналом.

Біг: “протиходом”, “змієюю”, по діагоналі; біг із різних вихідних положень, біг із подоланням перешкод, “човниковий” біг 4 x 9м, біг із зміною швидкості та напрямку за звуковим сигналом; біг до 30 м, рівномірний біг почергово з ходьбою; біг по пересіченій місцевості; біг з подоланням перешкод вертикальних та горизонтальних; біг із зміною швидкості та напрямку за зоровим сигналом; біг по прямій; фінішування; біг зі зміною лідера.

Вправи з малим м'ячем (тенісним або гумовим): підкидання м'яча під час ходьби; із положення стоячи; кидки м'яча у стіну; з наступним його ловінням; перекидання м'яча; метання м'яча із-за спини через плече, стоячи на одному, двох колінах; метання м'яча із-за спини через плече на дальність з місця, у вертикальну ціль; метання м'яча в горизонтальну ціль; метання м'яча з різних вихідних положень.

Стрибки зі скакалкою: на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад з проміжними та без проміжних стрибків.

Стрибки у висоту з прямого розбігу, зігнувши ноги; стрибки вгору поштовхом однієї та двох ніг з діставанням підвищених предметів; застрибування на м'які перешкоди; стрибки з розбігу способом переступання; серійні вистрибування з упору присівши, перестрибування природних та штучних перешкод обраним способом.

Стрибки в довжину з місця, з розбігу, зігнувши ноги; стрибки у кроці, стрибки по купинах.

Стрибки у глибину: з висоти з м'яким приземленням на дві ступні; зіскок з гімнастичної лавки.

Вправи для розвитку фізичних якостей:

Сили – піднімання зігнутих і прямих ніг з вису та з положення лежачи на спині; згинання і розгинання рук з різних вихідних положень; підтягування у висі, лежачи на низькій перекладині; стрибки вгору з упору присівши; загальнорозвивальні вправи з набивними м'ячами, з гантелями; намотування мотузки з вантажем на кінці на горизонтально розташовану палицю; згинання та розгинання рук в упорі позаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів з різних вихідних положень; лазіння по гімнастичній стінці або підтягування на гімнастичній лаві з додатковим обтяженням; передачі набивного м'яча із різних вихідних положень; стрибки по розмітках у присіді.

Швидкості – прискорення; удари м'яча ногою об стіну; багаторазові кидки м'яча у стіну; біг із високим підніманням стегна у положенні упору; біг із високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м'ячі тощо); біг із різних вихідних положень; біг згори; прискорення за сигналом (виконання вправ у максимальному темпі).

Витривалості – рівномірний біг у повільному темпі; стрибки через скакалку до 2 хв.

Гнучкості – рухи руками, ногами та нахили тулуба з поступовим збільшенням амплітуди; вправи біля гімнастичної стінки: пружинні нахили тулуба, махи ногами у різних площинах; вправи на розтягування з різних вихідних положень; викрути рук вперед і назад, тримаючи гімнастичну палицю або скакалку; одночасне відведення рук і ніг назад у положенні лежачи на спині; розтягування в парах; нахили тулуба назад з різних вихідних положень (із допомогою).

Координації – підкидання і ловіння малого м'яча почергово правою і лівою рукою; перекидання малого м'яча під піднятою ногою, перекидання через плече (під плечем) з однієї руки в другу; ловіння великого м'яча двома руками за спиною після підкидання вгору;

пересування по обмеженій і підвищеній опорі з подоланням перешкод; вправи зі зміною положення тіла у просторі; довільне подолання поодиноких перешкод; подолання смуги перешкод; вправи з асиметричними рухами руками і ногами; підкидання і ловіння м'яча після виконання різноманітних рухових дій (присідань, поворотів, перекидів, перекатів тощо).

Основи знань з фізичної культури

Підбір вправ для розминки.

Поняття про види легкої атлетики та гімнастичного багатоборства.

Ознайомлення з різними видами інвентаря та обладнання на заняттях з фізичної культури.

Загальне уявлення про Олімпійські ігри. Значення досягнень відомих спортсменів на

Олімпійських іграх та інших змаганнях для самовдосконалення.

2. Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність учнів»

1	2
<p>Виконує рухові дії у рухливих іграх під час занять у школі та дозвілля</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - грає у рухливі, народні ігри та бере участь в естафетах - вигадує рухливі ігри для використання прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності - активно вболіває за результат команди, підбадьорює себе та однокласників - співпереживає за результат команди та максимально себе виявляє під час гри
<p>Ефективно взаємодіє з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розрізняє індивідуальні та командні види спорту, добирає необхідний спортивний інвентар - добирає вправи, відповідні до індивідуальних та командних видів спорту - виконує ведення, передачі, кидки та удари по м'ячу, відповідно до виду спорту - бере участь в обговоренні та ухваленні спільних рішень на користь команди - бере участь у спортивних іграх за спрощеними правилами

<p>Дотримується правил чесної гри під час рухової діяльності; прагне вигравати, не засмучується через поразку і сприймає її гідно</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i> значення правил чесної гри для особистих та командних досягнень -<i>бере відповідальність</i> за результат команди під час естафет, ігор - <i>розв'язує</i> конфлікти, якщо вони виникають під час проведення естафет чи спортивної гри - <i>доводить</i> важливість співпраці, спілкування та взаємодії на прикладах досягнення спільних командних цілей - <i>аналізує</i> свої сильні сторони й <i>обирає</i> відповідні ролі - <i>дотримується</i> правил проведення рухливих ігор та естафет на уроках та під час самостійних занять - <i>регулює</i> власні емоції під час естафет та рухливих ігор, розуміючи, що емоції – частина задоволення від рухової активності - <i>співпереживає</i> за досягнення команди - на прикладі життєписів відомих спортсменів <i>пояснює</i>, що їх веде до успіху і як долати невдачі - пояснює символи та ідеали Олімпійського руху
---	--

Пропонований зміст

Рухливі ігри, народні ігри для активного відпочинку.

Елементи спортивних ігор

Вправи з баскетбольним м'ячем: тримання баскетбольного м'яча; передачі м'яча; ловіння м'яча; передачі м'яча в ціль і ловіння його після відскоку від підлоги; ведення м'яча на місці та під час ходьби; ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей на місці та в русі; ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; кидки м'яча у кошик з близьких дистанцій, двобічна гра баскетбол за спрощеними правилами.

Вправи з футбольними м'ячами – удари внутрішньою та середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у вертикальну ціль та горизонтальну ціль, ведення м'яча вивченими способами між стійок, з обведенням стійок; кидання м'яча в ноги партнерові/ партнерці з місця; ведення м'яча вивченими способами по прямій, по колу; удари вивченими способами на точність; двобічна гра у футбол за спрощеними правилами.

Елементи гандболу – ловіння м'яча двома руками; передачі м'яча однією рукою на місці; кидок м'яча зігнутою рукою зверху; ведення м'яча правою і лівою рукою.

Основи знань з фізичної культури

Поняття про індивідуальні та командні види спорту та важливість дотримання правил чесної гри.

Значення народних, рухливих ігор, забав, елементів народних свят та обрядів для формування особистої фізичної культури.

Символи та ідеали олімпійського руху, ознайомлення із життєвим шляхом відомих спортсменів.

3. Змістова лінія «Піклування про стан здоров'я та безпеку»

1	2
<p>Володіє елементами самоконтролю у процесі виконання фізичних вправ</p>	<p style="text-align: center;">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>аналізує</i> вплив фізичного навантаження на власний організм - <i>добирає</i> із запропонованих засобів для розвитку фізичні якості ті, які на його / її думку є найбільш корисними - <i>пояснює</i> значення різних видів загартування для організму

	людини та виховання сили волі; <i>переконає</i> в позитивному впливі загартовування та фізичного навантаження на стан здоров'я
Регулює інтенсивність навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) відповідно до визначених завдань	Учень / учениця: - <i>застосовує</i> елементарні способи регулювання фізичного навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) - <i>регулює</i> фізичні навантаження під час занять у школі та самостійних занять
Аналізує вплив позитивних та негативних факторів на стан здоров'я людини; оцінює своє самопочуття за частотою серцевих скорочень та частотою дихання	Учень / учениця: - <i>вимірює</i> пульс собі і друзям, аналізуючи вплив фізичних навантажень на організм - <i>виконує</i> спеціальні вправи для формування правильної постави, запобігання плоскостопості, профілактики захворювань дихальної системи та органів зору
Дотримується правил безпеки під час рухової діяльності в закладі загальної середньої освіти та поза його межами, пояснює значення цих правил та їх наслідки	Учень / учениця: - <i>перевіряє</i> спеціальний інвентар та обладнання перед виконанням фізичних вправ - <i>пояснює</i> значення правил проведення гри для безпеки власної та інших - <i>дбає</i> про власну безпеку та безпеку однокласників під час фізкультурної діяльності - <i>застерігає</i> інших від небезпечної поведінки - <i>дотримується</i> санітарно-гігієнічних вимог у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності
<p>Пропонований зміст</p> <p><i>Загальнорозвивальні вправи:</i> вправи для м'язів ший: нахили та повороти голови; для м'язів верхніх кінцівок: згинання та розгинання рук, пружинні рухи, нахили з різних вихідних положень, для м'язів нижніх кінцівок: присіди, напівприсіди, випади, стрибки.</p> <p><i>Загальнорозвивальні вправи на формування постави:</i> вправи з предметами: з гімнастичними палицями, м'ячами, скакалкою, мішечками піску на голові під час ходьби; вправи біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, біля дзеркала.</p> <p><i>Вправи для попередження плоскостопості:</i> ходьба, біг на пальцях, ходьба перекатами з п'яти на пальці, стрибки; ходьба по дрібних предметах, біг, піднімання на пальці, стрибки; ходьба по природному інвентарю (каштани, жолуді, горіхи, тощо).</p> <p><i>Вправи на релаксацію</i></p> <p><i>Дихальні вправи</i></p> <p><i>Вправи для профілактики захворювань органів зору.</i></p> <p>Основи знань з фізичної культури</p> <p>Елементарні способи регулювання фізичного навантаження.</p> <p>Самоконтроль за показниками частоти серцевих скорочень.</p> <p>Позитивні та негативні чинники, що впливають на стан здоров'я.</p> <p>Роль різних видів загартовування для власного здоров'я.</p> <p>Значення правил проведення гри для безпеки власної та інших.</p> <p>Санітарно-гігієнічні вимоги для проведення занять та спортивного одягу.</p>	

Навчальна програма

(система розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова)

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА (ЧИТАННЯ) для шкіл з українською мовою навчання 3-4 класи

Автори: С. В. Ломакович, Л. І. Тимченко

Пояснювальна записка

Метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності – слухання, говоріння, читання і письма, формування ключових компетентностей – комунікативної та читацької; розвиток здатності спілкуватися рідною мовою, користуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; вільне володіння державною мовою – готовність уживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях, здатність спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовияву, послуговуватися нею в особистому житті, у міжкультурному діалозі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- виховання в учнів позитивного ставлення до рідної мови, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- розвиток мовлення учнів, мислення, їх інтелектуальних і творчих здібностей;
- формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати усні й письмові монологічні висловлення;
- формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячою книжкою;
- формування вмінь опрацьовувати тексти різних видів (опис, розповідь, міркування) і стилів (художні, науково-популярні, навчальні, офіційно-ділові);
- дослідження мовних одиниць і явищ, опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях.

Відповідно до зазначених мети і завдань у початковому курсі мовно-літературної освіти виділено такі **змістові лінії**: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища», «Театралізуємо»

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно»** спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Змістова лінія **«Читаємо»** передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді. Через аспект театралізації ця лінія спрямована на стимуляцію дитячої творчості, на розкриття артистичних талантів і творчого потенціалу молодших школярів, розвиток їх художньо-естетичного смаку, сприяння формуванню у дітей моральних якостей і розвитку пізнавальних процесів, розвитку мовлення.

Змістова лінія «**Взаємодіємо письмово**» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Змістова лінія «**Досліджуємо медіа**» передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти.

Змістова лінія «**Досліджуємо мовні явища**» спрямована на дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил правопису, на формування в молодших школярів умінь послуговуватися рідною мовою в усіх сферах життя, дотримуючись її літературних норм.

Змістові лінії реалізуються через такі інтегровані курси і навчальні предмети:

- 1 клас – інтегрований курс «Навчання грамоти»;
- 2 клас – навчальні предмети «Українська мова», «Читання».
- 3 клас – навчальні предмети «Українська мова», «Читання».
- 4 клас – навчальні предмети «Українська мова», «Читання».

3 клас

Очікувані результати навчання	Зміст навчання
Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
<p>Здобувач/здобувачка: <i>сприймає уважно</i> усні репліки співрозмовника, уточнює почуте в діалозі з огляду на ситуацію спілкування: перепитує, доречно реагує на них; <i>сприймає уважно</i> монологічне висловлення, <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою;</p> <p><i>розуміє й адекватно виконує</i> сприйняті на слух навчальні інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань; <i>відтворює</i> зміст почутого (послідовність подій у розповіді, перелік ознак в описі, наведені аргументи в міркуванні); <i>визначає</i> тему і мету усного повідомлення; <i>добирає заголовки</i> до текстів і до частин прослуханого тексту <i>вибирає</i> інформацію з почутого, <i>використовує</i> її для створення власних висловлень; <i>визначає</i> позицію мовця, погоджується з нею або заперечує; <i>впевнено висловлює</i> власні думки з приводу почутого, аргументує їх, спираючись на власний досвід;</p>	<p>Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого.</p> <p>Вибір необхідної інформації з почутого.</p> <p>Сприймання на слух і розуміння текстів різних стилів (художнього, розмовного, науково-популярного), різних жанрів і типів (розповідь, опис, міркування).</p> <p>Сприймання і розуміння навчальних інструкцій, настанов.</p> <p>Усвідомлення елементів фактичного змісту (дійові особи, місце і час дії, тема і мета) висловлювань.</p> <p>Запам'ятовування послідовності подій, наведених ознак, наданих аргументів.</p> <p>Усвідомлення структури почутого, добір заголовків до змістових частин.</p> <p>Визначення теми і мети почутої інформації.</p> <p>Визначення власного ставлення до позиції мовця. Вираження власної думки щодо змісту прослуханого, персонажів, фактів чи подій.</p> <p>Ведення діалогу. Аргументація власних думок, вираження ставлення до думок співрозмовника.</p> <p>Надання вправної відповіді на запитання співрозмовника, доведення власної думки, толерантне ставлення до думок інших</p> <p>Розширення уявлень про культуру мовлення</p>

<p><i>вступає і підтримує</i> діалог на теми, пов'язані з важливими життєвими ситуаціями; <i>аргументує</i> свої думки під час розмови; <i>формулює</i> розгорнуту відповідь на поставлене запитання; <i>виявляє</i> доброзичливе ставлення до думок інших; <i>дотримується</i> етичних норм спілкування, правил етикету; <i>користується</i> формулами мовленнєвого етикету, <i>вживає</i> у процесі спілкування правильні форми звертань, слів, що виражають прохання, пропозицію, побажання, вибачення; <i>створює</i> усне зв'язне висловлення за ілюстрацією; частиною тексту, планом, опорними словами, словосполученнями; <i>використовує</i> виражальні засоби мови; <i>розповідає</i> про свої спостереження, враження, події з власного життя; <i>бере участь</i> у створенні есе під керівництвом учителя; <i>впевнено висловлює</i> власну думку про предмети, явища, події; <i>усно переказує</i> текст з опорою на допоміжні матеріали;</p>	<p>і культуру спілкування: етичні норми мовлення, правила культури спілкування.</p> <p>Складання усних монологічних висловлень (розповідь, опис, міркування, есе) самостійно та з опорою на дидактичні матеріали (даним початком, основною частиною або кінцівкою, складеним планом Усний переказ текстів з опорою на допоміжні матеріали. <i>використовує</i> виражальні засоби мови</p> <p>Вираження власної думки щодо змісту прослуханого. Використання виражальних засобів мови</p>
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>дотримується</i> загальних правил письма; <i>дотримується</i> пропорційної висоти, ширини, нахилу великих і малих букв та пунктуаційних знаків (! ?) у зошиті в одну лінійку; <i>нарощує</i> швидкість письма, безвідривно поєднуючи елементи букв та букви між собою; <i>прискорює</i> письмо в міру своїх психофізіологічних можливостей, не спотворюючи форми букв та їх поєднань;</p> <p><i>пише</i> розбірливо; <i>оформлює</i> охайно письмову роботу в зошиті в одну лінію; <i>дотримується</i> абзаців, полів зошита; <i>записує</i> слова в колонку; <i>обирає</i> для оформлення повідомлення відповідний шрифт, розмір тощо; <i>створює</i> письмове висловлення (розповідь, опис) на добре відому й цікаву тему, на основі вражень від прочитаного твору, переглянутого фільму, ситуації з життя; <i>висловлює</i> своє ставлення до того, про що</p>	<p>Розвиток навички письма. Дотримання графічних, гігієнічних і технічних правил письма.</p> <p>Формування навички письма в графічній сітці в одну лінію. Розвиток швидкості письма: безвідривне поєднання елементів букв <i>и, л, п; н, р, ф</i> та 3–4 букви між собою типу <i>дим, мили, ориз, трив</i> без викривлень графем.</p> <p>Дотримання культури оформлення письмових робіт.</p> <p>Дотримання абзаців, полів під час запису текстів.</p> <p>Створення коротких письмових повідомлень (sms-повідомлення, привітання, запрошення та ін.).</p>

<p>пише;</p> <p><i>складає і записує</i> художні і науково-популярні описи за поданим зразком, використовуючи інформацію з різних джерел;</p> <p><i>будує</i> текст-міркування за зразком та поданим початком;</p> <p><i>письмово переказує</i> текст розповідного змісту;</p> <p><i>складає</i> тексти з метою письмового спілкування з батьками, вчителем, однокласниками, друзями (sms-повідомлення, привітання, запрошення та ін.) з використанням формул звертання, подяки тощо;</p> <p><i>використовує</i> у власних текстах виражальні засоби мови;</p> <p><i>оформлює</i> власне висловлення так, щоб воно було грамотним і зрозумілим;</p> <p><i>знаходить</i> і акуратно <i>виправляє</i> у чужому і власному тексті помилки (графічні, орфографічні, граматичні, лексичні і стилістичні);</p> <p><i>відновлює</i> деформований текст;</p> <p><i>обговорює</i> письмові роботи (власні й однокласників) у парі, невеликій групі, визначає позитивні характеристики</p>	<p>Висловлення власного ставлення до змісту написаного.</p> <p>Побудова зв'язних текстів різних типів (розповідь, опис, міркування). Створення текстів за поданим зразком відповідно до заданого стилю мовлення із залученням необхідної інформації з різних джерел. Написання власного міркування за поданим початком.</p> <p>Письмовий переказ текстів розповідного характеру. Написання переказів (розповідь) за колективно складеним планом, з опорою на ключові слова та сполучення слів. Побудова текстів, орієнтованих на адресата мовлення з метою письмового спілкування, використанням в текстах формул звертання, подяки тощо.</p> <p>Використання виражальних засобів мови. Належне оформлення текстів.</p> <p>Коректура та редагування текстів (відповідність темі; логічність і послідовність викладу думок; усунення помилок, одноманітних конструкцій, невиправданих лексичних повторів) Відновлення деформованого тексту (порушена послідовність речень, частин тексту, присутність у тексті речення, що не стосується теми текст Обговорення власних письмових робіт і робіт однокласників</p>
<p>Змістова лінія «Досліджуємо медіа»</p>	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>сприймає</i> доступні медіатексти; <i>визначає</i> мету простих медіаповідомлень; <i>інтерпретує</i> медіаповідомлення на основі власного досвіду; <i>виділяє</i> цікаву для себе інформацію; <i>намагається виявити</i> приховану інформацію в медіапродуктах; <i>пояснює</i> свою реакцію на медіаповідомлення (як буде реагувати у відповідь); <i>створює</i> прості медіапродукти (листівка, sms-повідомлення, фотоколаж, комікс, книжечка</p>	<p>Сприймання простих медіатекстів, виявлення в них очевидних ідей та прихованої інформації.</p> <p>Висловлення власного ставлення до медіаповідомлень.</p> <p>Створення простих медіапродуктів.</p>

<p>тощо); <i>пояснює</i>, кому і для чого призначені створені ним медіапродукти.</p>	
Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>правильно вимовляє</i> слова з апострофом, звуками [ґ], [дж], [дз], [дз'], дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим, ненаголошеними голосними [е], [и], подовженими приголосними звуками; <i>правильно наголошує</i> загальноживані слова; <i>відтворює</i> напам'ять український алфавіт; <i>розташовує</i> 7–9 слів за алфавітом, орієнтуючись на першу і другу літери; <i>користується</i> алфавітом під час роботи з навчальними словниками; <i>пояснює</i> пряме і переносне значення слів; <i>добирає</i> до поданого слова 1–2 найуживаніші синоніми, антоніми; <i>користується</i> навчальними словниками синонімів, антонімів; <i>розпізнає</i> найуживаніші багатозначні слова і <i>пояснює</i> їх різні значення; <i>знаходить</i> синонімів, антонімів, багатозначних слів у тексті і <i>пояснює</i> їхню роль; <i>доречно використовує</i> у власних висловленнях слова в прямому і переносному значеннях, синоніми, антоніми, багатозначні слова; <i>визначає і пояснює</i> роль закінчення, кореня, префікса, суфікса в слові; <i>розрізняє</i> спільнокореневі слова і форми того самого слова (з допомогою вчителя); <i>володіє</i> оняттям про орфограму; <i>розрізняє</i> різні типи орфограм; <i>розпізнає</i> слова з орфограмами і перевіряє ці орфограми; <i>володіє</i> способами перевірки орфограм слабких позицій в корені слова (за сильною позицією звуків), <i>правильно записує</i> слова із цими орфограмами; <i>користується</i> орфографічним словником для перевірки написання слів з ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом; <i>правильно записує</i> слова з префіксами; <i>володіє</i> поняттям про іменник як частину мови <i>розпізнає</i> в тексті і <i>самостійно добирає</i></p>	<p>Дослідження фонетичних закономірностей української мови. Дотримання орфоепічних вимог і акцентологічних норм власному мовленні. Користування алфавітом. Користування навчальними словниками – орфографічним, тлумачним. Спостереження за лексичним значенням слова. Уживання у власному мовленні слів різних лексичних груп (слова в прямому і переносному значеннях, синоніми, антоніми, багатозначні слова). Дослідження будови слова. Розрізнення форм слова і споріднених слів. Типи орфограм. Орфограми слабких позицій. Загальний спосіб перевірки орфограм слабких позицій. Дослідження орфограм, пов'язаних з будовою слова. Перевірка орфограм слабких позицій в корені слова. Перевірка правопису слів за допомогою словника. Правопис слів с префіксами <i>роз-</i>, <i>без-</i>, <i>з-</i> (<i>с-</i>), <i>пре-</i>, <i>при</i> Іменник як частина мови. Спостереження за номінативною функцією</p>

<p>іменники, <i>ставить</i> до них питання; <i>розпізнає</i> іменники, які називають опредмечені дії, ознаки; <i>розрізняє</i> іменники – назви істот і неістот, <i>правильно ставить</i> до них питання; <i>розрізняє</i> власні і загальні іменники; <i>записує</i> власні іменники з великої букви; <i>визначає</i> рід іменників; <i>змінює</i> іменники за числами;</p> <p><i>доречно вживає</i> іменники у власному мовленні; <i>володіє способом</i> перевірки орфограм слабких позицій у відмінкових закінченнях іменників (шляхом добору слів тієї ж відміни з наголошеним закінченням); <i>володіє алгоритмом</i> перевірки орфограм у відмінкових закінченнях; <i>правильно вимовляє і пише</i> згідно з орфоепічними нормами кінцеві приголосні основи і голосні у відмінкових закінченнях;</p> <p><i>правильно вимовляє і пише</i> закінчення іменників чоловічого роду на -ар, -яр;</p> <p><i>володіє</i> поняттям про прикметник; <i>розпізнає</i> прикметники в тексті; <i>пояснює</i> роль прикметників у мовленні; <i>будує</i> словосполучення прикметників з іменниками, <i>встановлює</i> між ними граматичний зв'язок за допомогою питань; <i>змінює</i> прикметники за родами, числами і відмінками; <i>розпізнає</i> граматичну форму прикметника за родовим закінченням, поставленим питанням, за граматичною формою іменника, з яким він зв'язаний; <i>вживає</i> прикметники у власних висловленнях з метою їх увиразнення; <i>перевіряє орфограми</i> слабких позицій у закінченнях прикметників за сильною позицією шляхом підстановки перевірного слова; <i>володіє</i> поняттям про числівник <i>розпізнає</i> серед слів числівники, які відповідають на питання <i>скільки?</i>; <i>правильно вимовляє, наголошує і записує</i> числівники 5, 9, 11–20, 30, 50, 60, 70, 80; <i>правильно читає</i> числові вирази; <i>розпізнає</i> дієслова в тексті, <i>ставить</i> до них</p>	<p>іменників у мовленні. Розрізнення назв істот і неістот, власних і загальних іменників.</p> <p>Правопис власних іменників з великої букви.</p> <p>Визначенні граматичних значень іменника – роду й числа. Змінювання іменників за числами. Вживання іменників у власних висловленнях. Перевірка орфограм у відмінкових закінченнях іменників за сильною позицією (за допомогою перевірних слів).</p> <p>Послідовність дій під час перевірки орфограм в закінченнях іменників.. Вимовляння кінцевих приголосних основи і голосних в закінченнях слів відповідно до літературної норми (<u>душею</u>, <u>площею</u>, <u>ніччю</u>, <u>подорожжю</u>, <u>сумішшю</u>, <u>овочі</u>, у <u>тиші</u> тощо). Правопис цих слів. Засвоєння правильної вимови, правопису закінчень окремих іменників чоловічого роду на -ар, -яр (школя<u>р</u>ем, але маля<u>р</u>ом).</p> <p>Прикметник як частина мови. Дослідження ролі прикметників у мовленні. Встановлення граматичного зв'язку між прикметниками і іменниками у словосполученнях.</p> <p>Змінювання прикметників за граматичними значеннями. Визначення граматичної форми прикметників.</p> <p>Використання прикметників у власному мовленні. Перевірка орфограм у відмінкових закінченнях прикметників.</p> <p>Числівник як частина мови. Дослідження ролі числівників у мовленні.</p> <p>Засвоєння правильної вимови і правопису найуживаніших числівників. Дослідження ролі дієслів у мовленні. Грамматичні значення дієслів (значення часу,</p>
--	--

<p>питання; <i>розрізняє</i> форми часу, особи, роду і числа дієслів; <i>змінює</i> дієслова за часами, особами, родами і числами; <i>правильно записує не</i> з дієсловами; <i>володіє способом</i> визначення I і II дієвідміни; <i>перевіряє</i> орфограми особових закінчень шляхом визначення типу дієвідміни (за 3-ою особою множини); <i>добирає</i> дієслова-синоніми, антоніми, з прямим і переносним значеннями і <i>доречно вживає</i> їх у власних висловленнях; <i>правильно інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання та вираженням почуттів; <i>правильно будує і записує</i> розповідні, питальні, спонукальні, окличні і неокличні речення, <i>правильно вживає</i> розділові знаки в їх кінці; <i>правильно інтонує і записує</i> речення зі звертанням; <i>використовує</i> форми кличного відмінка під час звертань; <i>знаходить</i> у реченні за допомогою питань пари слів зв'язаних, між собою за змістом і граматично; <i>встановлює</i> зв'язок між головним і залежним словом у словосполученні; <i>володіє поняттям</i> про підмет і присудок як головні члени речення;</p> <p><i>володіє способом</i> визначення в реченні головних членів (підмета і присудка – його граматичної основи);</p> <p><i>визначає</i> в реченні другорядні (без поділу на види) члени речення;</p> <p><i>розрізняє</i> речення поширені й непоширені; <i>складає і поширює</i> прості речення за поданими схемами; <i>перебудовує</i> два прості речення в одне просте з однорідними членами;</p> <p><i>позначає</i> на письмі інтонацію перелічування між однорідними членами речення комою; <i>поєднує</i> однорідні члени речення за допомогою сполучників: <i>і, та, чи, або, а, але</i>; <i>ставить</i> кому перед сполучниками <i>а, але</i>;</p>	<p>особи, роду, числа). Змінювання дієслів за часами, у минулому часі за родами і числами. Правопис <i>не</i> з дієсловами. Правопис особових закінчень дієслів. Два набори особових закінчень (I і II дієвідміни). Перевірка орфограм в особових закінченнях дієслів шляхом визначення типу дієвідміни. Уживання дієслів у власному мовленні.</p> <p>Роль речень у спілкуванні між людьми. Дослідження речень, різних за метою висловлювання (розповідні, питальні і спонукальні). Вимова речень з окличною інтонацією. Правильне інтонування цих речень. Розділові знаки в їх кінці. Звертання, розділові знаки при них.</p> <p>Форма кличного відмінка у звертанні Зв'язок слів у реченні. Виділення в реченні словосполучень. Граматичний зв'язок між головним і залежним словом у словосполученні</p> <p>Граматична основа речення. Підмет і присудок – головні члени речення, змістовий і граматичний зв'язок між ними. Дві функції присудка.</p> <p>Спосіб визначення граматичної основи речення. Порядок дій під час визначення головних членів речення.</p> <p>Другорядні члени речення – слова, які за змістом і граматично залежать від головних або інших другорядних членів. Речення поширені й непоширені. Слова, які не є членами речення (звертання). Однорідні члени речення – групи рівноправних слів, граматично незалежних одне від одного. Головні і другорядні однорідні члени речення. Інтонація перелічування між однорідними членами речення. Поєднання однорідних членів речення за допомогою сполучників: <i>і, та, чи, або, а, але</i>. Кома перед сполучниками <i>а, але</i>.</p> <p>Складання схем речень. Побудова речень за поданими схемами.</p>
--	--

<p><i>складає схеми речень, будує речення за схемами;</i> <i>володіє</i> поняттям про складне речення, поєднує за зразком два прості речення в одне складне; <i>ставить кому</i> між частинами складного речення; <i>будує</i> складне речення, складає його схему;</p> <p><i>будує</i> складне речення за поданою схемою;</p> <p><i>визначає</i> в тексті зачин, основну частину і кінцівку; <i>відновлює</i> деформований текст самостійно або в парі: переставляє частини відповідно до логіки загального змісту, вилучає зайві речення, що не відповідають темі, добирає заголовки, додає власну кінцівку тощо; <i>розпізнає</i> текст-розповідь, опис, міркування, есе; <i>розрізняє</i> за характерними ознаками художні, науково-популярні та ділові тексти; <i>визначає</i> тему і мету тексту; <i>добирає</i> заголовок відповідно до теми тексту і його основної думки; <i>складає</i> план тексту;</p> <p><i>дотримується</i> абзаців у оформленні текстів на письмі; <i>використовує</i> для зв'язку речень у тексті займенники, прислівники, близькі за значенням слова; <i>письмово переказує</i> текст-розповідь (початковий обсяг 50–70 слів), відтворюючи використані автором виражальні засоби мови;</p> <p><i>складає</i> письмове висловлювання (близько 60 слів) на основі власних вражень від прочитаного твору, переглянутого фільму, ситуації з життя класу, сім'ї та ін.; <i>висловлює</i> своє ставлення до того, про що пише; <i>складає</i> записки, привітання, запрошення, листи; <i>використовує</i> виражальні засоби мови;</p> <p><i>помічає</i> в роботі товариша позитивні сторони та дає поради щодо вдосконалення роботи, орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену</p>	<p>Поняття про складне речення.</p> <p>Кома між частинами складного речення. Побудова складних речень за малюнками, створеними ситуаціями. Складання схем складних речень. Побудова складних речень за поданими схемами.</p> <p>Текст. Дослідження будови тексту. Відновлення деформованого тексту (упорядкування частин, добір заголовка)</p> <p>Тексти різних типів (розповідь, опис, міркування, есе) і стилів текстів (художні, науково-популярні, ділові).</p> <p>Визначення теми і мети тексту. Добір заголовка до тексту.</p> <p>Складання плану тексту (в парі або в групі). Дотримання абзаців у оформленні текстів на письмі. Використання у власних текстах прислівників, займенників, багатозначних слів, синонімів. Написання переказів (опис або розповідь) за колективно складеним планом, з опором на ключові слова та сполучення слів, із дотриманням тричастинної структури тексту. Дотримання абзаців під час запису текстів. Письмове висловлювання про прочитаний твір, епізод переглянутого фільму, ситуації з життя класу або сім'ї та ін. Висловлення власної думки у письмовій формі. Складання записки, яка містить пояснення певного факту; привітання, запрошення; написання листа (другові, письменникові, тощо). Використання виражальних засобів мови в писемному мовленні. Обговорення письмових робіт у парах, невеликих групах. Коректура і редактура власних текстів і текстів однокласників і однокласниць.</p>
---	---

вчителем; знаходить і виправляє у власному тексті помилки (орфографічні, граматичні і стилістичні), орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем	
--	--

4 клас

Очікувані результати навчання	Зміст навчання
Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
<p>Здобувач / здобувачка: сприймає уважно усну інформацію: розповідь учителя, висловлювання однолітків, дитячі радіопередачі, аудіозаписи тощо; розуміє з одного прослуховування художній чи науково-популярний текст, час звучання якого триває 3–4 хвилини (320 – 400 слів); визначає тему й основну думку тексту, причинно-наслідкові зв'язки; зіставляє тему й головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом; висловлює власне ставлення до усного повідомлення; висловлюється з приводу змісту прослуханого; виявляє у сприйнятих на слух текстах образні і влучні вирази, коментує їх; розрізняє основну і додаткову інформацію; виявляє своє ставлення до дійових осіб, їхніх вчинків; виконує усні інструкції й настанови вчителя щодо навчальних завдань; переказує зміст почутого творчо (змінює оповідача в тексті-розповіді, послідовність наведених ознак в описі, послідовність аргументів у міркуванні, доповнює опис іншими ознаками, а міркування іншими аргументами); вибирає з почутого інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ); узагальнює і систематизує почуту інформацію; прогнозує, як отриману інформацію можна використати з користю; обгрунтовує своє ставлення до почутого, спираючись на набуті знання, власний досвід; визначає позицію мовця, погоджується з нею чи заперечує; ініціює спілкування на тему, яка зацікавила;</p>	<p>Сприймання усної інформації з певною метою.</p> <p>Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого.</p> <p>Зіставлення теми й головної думки усного повідомлення з власним досвідом.</p> <p>Визначення власного ставлення до повідомлюваного.</p> <p>Виявлення в прослуханих текстах виражальних засобів.</p> <p>Вибір і використання інформації з почутого для створення власних висловлень щодо його змісту.</p> <p>Відтворення змісту почутого творчо.</p> <p>Вибір і використання інформації з почутого для створення власних висловлень</p> <p>Оцінювання усної інформації.</p>

<p><i>бере участь у дискусії, наводить докази; висловлює доброзичливо своє ставлення до думок інших співрозмовників (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє); висловлює й аргументує свою позицію; обирає вербальні й невербальні засоби спілкування для досягнення мети; дотримується мовленнєвого етикету, норм літературної вимови; будує самостійно усне зв'язне висловлення (розповідь, опис, міркування, есе) за спостереженнями в навколишньому світі, ілюстрацією, поданим зачином або кінцівкою, за опорними словами, за поданим або колективно чи самостійно складеним планом; пропонує, як можна вдосконалити або доповнити зв'язне висловлення. використовує виражальні засоби мови; виражає своє ставлення до висловлюваного; дає загальну оцінку почутому діалогу або розповіді, опису, есе чи міркуванню;</i></p> <p><i>бере участь у відтворенні, розігруванні діалогу, створенні діалогу на задану тему, за ілюстрацією, за заданою ситуацією (з 5–6 реплік на кожного учасника без урахування етикетних реплік початку і завершення діалогу); оцінює представлений діалог, вносить в нього корективи; дотримується правил етикету, культури спілкування</i></p>	<p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, вербальними і невербальними засобами, етикетними нормами культури спілкування, відстоювання власної позиції, толерантне ставлення до думки співрозмовника.</p> <p>Створення усних монологічних висловлень (розповідь, опис, міркування, есе), їх вдосконалення.</p> <p>Використання виражальних засобів мови у власних висловлюваннях. Повідомлення власної думки про висловлене, доповнення почутого власними міркуваннями. Оцінювання почутого діалогу, розповіді, опису чи міркування, надання пропозиції щодо їх удосконалення або доповнення. Відтворення, розігрування прослуханого діалогу, створення власного діалогу за заданою ситуацією. Удосконалення діалогічних висловлень. Оцінка і редакування представленого діалогу. Правила етикету й культура спілкування в усному мовленні.</p>
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>самостійно контролює виконання загальних правил письма, пропорційної висоти, ширини, нахилу великих і малих букв та пунктуаційних знаків (! ?) у зошиті в одну лінійку; нарощує швидкість письма, безвідривно поєднуючи елементи буква буква між собою, зберігаючи розбірливість; спрощує окремі</i></p>	<p>Удосконалення навички письма. Самоконтроль за виконанням графічних, технічних, гігієнічних правил письма. Розвиток швидкості письма: безвідривне поєднання елементів букв <i>х, ж, ю</i> та 4–6 букв типу <i>день, злива, очерет</i>, спрощення окремих форм букв та їх поєднань.</p>

<p>форми букв, їх поєднання, зберігаючи легкість читання написаного; <i>прискорює</i> письмо в міру своїх психофізіологічних можливостей, не спотворюючи форми букв та їх поєднань; <i>пише</i> в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; <i>пише</i> розбірливо; <i>робить</i> охайні виправлення; <i>дотримується</i> абзаців, полів зошита; <i>записує</i> слова в колонку; <i>заповнює</i> таблицю; <i>складає</i> тексти для письмового спілкування (оголошення, запрошення, афіша тощо); <i>створює</i> і <i>записує</i> загадки, лічилки, чистомовки, невеликі казки тощо з орієнтацією на читача; <i>обирає</i> для власного повідомлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір букв тощо);</p> <p><i>складає</i> самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування, есе) на добре знайомі й цікаві теми; <i>відновлює</i> й <i>корегує</i> деформований текст: виділяє відсутні абзаци, відновлює послідовність частин тексту, вилучає речень, які суперечать змісту, додає кінцівку, замінює недоречно повторювані слова, відновлює зв'язок між реченнями й абзацами; <i>пише</i> переказ (докладний, стислий, вибірковий, творчий) тексту розповідного змісту з елементами опису або міркування; <i>використовує</i> у власних висловленнях виражальні засоби мови; <i>висловлює</i> своє ставлення до того, про що пише; <i>записує</i> власні висловлення грамотно і зрозуміло; <i>складає</i> ділові і дружні привітання, запрошення, пише оголошення; <i>складає</i> невеличку лінгвістичну казку за матеріалом, що вивчається;</p> <p><i>бере участь</i> в обговоренні письмових робіт у парах, групах; <i>відзначає</i> позитивні сторони, <i>висловлює</i> поради щодо можливого удосконалення тексту, спираючись на пам'ятку; <i>удосконалює</i> письмовий текст</p>	<p>Прискорення темпу письма.</p> <p>Дотримання культури оформлення письмових робіт. Запис слів у колонку, заповнення таблиці.</p> <p>Створення коротких письмових повідомлень, малих фольклорних форм. Відповідно оформлює на письмі власні повідомлення.</p> <p>Побудова зв'язних текстів різних типів (розповідь, опис, міркування, есе).</p> <p>Робота з відновлення деформованого тексту.</p> <p>Письмовий переказ переказ (докладний, стислий, вибірковий, творчий) комбінованого тексту мови. Використовує у власних висловленнях виражальних засобів. виражальні засоби мови.</p> <p>Написання різних видів переказів Висловлення свого ставлення про написане власноруч. Належне оформлення й зрозумілий письмовий виклад власної думки про предмет висловлення. Складання власних ділових та привітальних текстів. Спроба складання художніх текстів за темою вивченого. Обговорення власних письмових робіт і робіт однокласників. Удосконалення чужих і власних письмових текстів.</p>
--	---

Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>сприймає</i> критично доступні медіатексти; <i>визначає</i> мету й цільову аудиторію окремих медіапродуктів; <i>декодує</i> (тлумачить) повідомлення у простих медіатекстах, виявляє очевидні ідеї; <i>висловлює</i> власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені в медіатексті; <i>пояснює</i>, чи змінилися під впливом медіатексту власні уявлення або думки про предмет повідомлення, як саме; <i>створює</i> прості медіапродукти, <i>враховує</i> мету й аудиторію; <i>пояснює</i> вплив створеного медіапродукту на себе та інших</p>	<p>Критичне сприймання доступних медіапродуктів.</p> <p>Виявлення впливу медіапродуктів на власні думки й погляди.</p> <p>Створення простих медіа продуктів (комікс, книжечка, стіннівка, реклама тощо)</p>
Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>дотримується</i> правил вимовляння слів з ненаголошеними голосними [е], [и], дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим, подовженими приголосними звуками; <i>правильно наголошує</i> загальноновживані слова; <i>розташовує</i> 10–12 слів за алфавітом, орієнтуючись на першу, другу і третю літери в слові; <i>знаходить</i> потрібне слово в навчальному словнику, користуючись алфавітом; <i>утворює</i> словосполучення зі словами у прямому і переносному значеннях; <i>добирає</i> до поданого слова 2-3 найуживаніші синоніми, антоніми; <i>користується</i> навчальними словниками синонімів, антонімів; <i>розкриває</i> значення найуживаніших багатозначних слів, <i>вводить</i> їх у словосполучення, речення; <i>пояснює</i> значення найуживаніших фразеологізмів; <i>добирає</i> до фразеологізмів близькі за значенням слова; <i>знаходить</i> синоніми, антоніми, багатозначні слова, фразеологізми в тексті і <i>пояснює</i> їх роль; <i>розпізнає</i> застарілі й нові слова в текстах; <i>використовує</i> у власному мовленні слова в прямому і переносному значеннях, синоніми,</p>	<p>Дотримання орфоепічних вимог у власному мовленні.</p> <p>Дотримання акцентологічних норм у загальноновживаних словах.</p> <p>Користування алфавітом. Дослідження ролі в мовленні лексичних груп слів: слова з прямим і переносним значеннями; багатозначні слова, фразеологізми, антоніми, застарілі й нові слова. Використання у власному мовленні різних лексичних груп слів.</p> <p>Дослідження походження окремих слів (запозичення з іншої мови, словотворення). Дослідження і засвоєння пов'язаних із</p>

<p>антоніми, багатозначні слова, фразеологізми для досягнення мети спілкування; <i>досліджує</i> походження слів;</p> <p><i>правильно записує</i> слова із сумнівними приголосними, що піддаються асиміляції (просьба, боротьба, нігті, кігті); <i>розрізняє і правильно записує</i> слова зі співзвучними префіксами і прийменниками; <i>правильно пише</i> слова з апострофом після префіксів; <i>розрізняє і правильно записує</i> слова з префіксами <i>пре-</i> і <i>при-</i>; <i>утворює нові слова</i> за допомогою префіксів, з найуживанішими суфіксами зменшення, здрібнілості, пестливості тощо; <i>дотримується правил</i> переносу слів з префіксами, зі збігом однакових приголосних на межі кореня і суфіксах; <i>володіє поняттям</i> про частини мови як лексико-граматичні групи слів; <i>визначає</i> загальне значення частин мови за допомогою питань та набору граматичних значень; <i>розрізняє</i> самостійні й службові слова за їх роллю у мові; <i>виділяє</i> займенникові слова, визначає, яку частину мови вони заміщують; <i>розрізняє</i> прийменники, сполучники і частки за їхньою роллю у мовленні;</p> <p><i>використовує</i> правило окремого написання службових слів із самостійними словами; <i>будує</i> сполучення слів і речень, використовуючи сполучники, правильно уживаючи розділові знаки.</p> <p><i>правило</i> написання частки не з дієсловами. <i>володіє поняттям</i> про іменник як групу слів, що означають предмет і мають граматичні значення роду, числа і відмінка;</p> <p><i>розрізняє</i> власні і загальні іменники, <i>уживає</i> в письмових текстах власні іменники з великою буквою; <i>упізнає</i> в тексті і самостійно <i>добирає</i> іменники з абстрактним значенням; <i>розрізняє</i> назви істот і неістот; <i>правильно</i> визначає їхній рід;</p>	<p>будовою слова орфограм: слова із сумнівними приголосними, що піддаються асиміляції, зі співзвучними префіксами і прийменниками,</p> <p>з апострофом після префіксів,</p> <p>з префіксами <i>пре-</i> і <i>при-</i>.</p> <p>Утворення нових слів за допомогою префіксів і суфіксів.</p> <p>Перенос слів з префіксами і суфіксами, зі збігом однакових приголосних на межі кореня і суфіксах</p> <p>Дослідження граматичних ознак і граматичних форм слів. Володіння поняттям про частини мови. Загальні граматичні значення частин мови.</p> <p>Визначення загального значення слова як частини мови за допомогою набору його граматичних значень.</p> <p>Самостійні і службові частини мови.</p> <p>Займенникові слова, їх стосунок до різних самостійних частин мови. Дослідження службових частин мови. Усвідомлення ролі прийменників, сполучників, частки у мовленні. Правопис службових частин мови. Окреме написання прийменників із самостійними словами. Правильне уживання розділових знаків між сполучниками, що поєднують однорідні члени речення і частини складного речення. Правопис частки не з дієсловами.</p> <p>Дослідження самостійних частин мови. Загальне поняття про іменник. Загальне значення іменника (предметність), його вираження в граматичних значеннях (роду, числа й відмінка). Розрізнення власних і загальних іменників. Написання великої букви у власних іменниках.</p>
--	--

<p><i>визначає</i> число, рід та відмінок іменників;</p> <p><i>знає</i> назви відмінків і відмінкові питання; <i>змінює</i> іменники за відмінками з орієнтуванням на таблицю відмінювання, <i>визначає</i> початкову форму іменника (називний відмінок однини); <i>володіє</i> способами визначення відмінків іменників; <i>аналізує</i> відмінкові закінчення іменників назвістот і неістот; <i>уживає</i> в усному і писемному мовленні паралельні форми родового, давального й місцевого відмінків іменників чоловічого роду;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> кінцеві приголосні основи іменників жіночого роду у родовому відмінку на -а закінчення -и, -і;</p> <p><i>правильно вживає</i> в усному і писемному мовленні іменники в орудному відмінку однини чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж, ч, ш] закінчення -єю (землею, межею, кручею, тишею);-ем (конем, ножем, мечем, споришем); закінчення -єю в іменниках жіночого роду на -ія (лінія – лінією); закінчення -ем в іменниках чоловічого роду на [й] (гай – гаєм); перевіряє за словником закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на -ар, -яр; <i>змінює</i> у процесі словозміни іменників приголосні [г], [к], [х] перед закінченням –і на [з'],[ц'],[с'], голосний [і] на [о], [е]; <i>правильно вживає</i> відмінкові форми іменників у множині; <i>правильно вживає</i> прийменники з іменниками в окремих відмінках; <i>уживає</i> літературні форми місцевого відмінку іменників множини (закінчення –ах, -ях) . <i>розпізнає</i> серед слів особові займенники, <i>ставить</i> до них питання; <i>пояснює</i> роль займенників у мовленні; <i>відмінює</i> особові займенники за зразком; <i>правильно вживає</i> займенники з прийменниками;</p>	<p>Іменники з абстрактним значенням. Розрізнення іменників – назв істот і назв неістот. Значення роду іменників-назв істот й іменників-назв неістот. Іменники спільного роду. Визначення числа іменників. Іменники, які мають однину й множину. Іменники, що не змінюються за числом. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Закінчення іменників, різних за значенням роду. Відмінювання іменників. Відмінок іменника (набір відмінків, їхні назви). Уживання прийменників з іменниками в різних відмінках. Способи визначення відмінків іменників у тексті. Набори відмінкових закінчень іменників в однині і в множині. Особливості відмінювання іменників в однині. Закінчення іменників назв-істот і назв неістот. Паралельні форми родового, давального й місцевого відмінків іменників чоловічого роду (підручника, але уроку; батькові і батьку). Тверда, м'яка (пом'якшена вимова кінцевих приголосних основи у відмінкових формах іменників (іграшки – товариші, печі; доктори – школярі; кріги – межі, овочів; маляра – лікаря, подорожжю тощо). Закінчення іменників в орудному відмінку однини: закінчення -ою, -єю, -єю в іменниках жіночого роду відповідно до кінцевого приголосного основи (стіно<u>ю</u>, земле<u>ю</u>, круче<u>ю</u>, сім'є<u>ю</u>); закінчення -ом, -ем, -єм в іменниках чоловічого роду відповідно до кінцевого приголосного основи (столо<u>м</u>, коне<u>м</u>, ноже<u>м</u>, ча<u>єм</u>); закінчення -ом, -єм в іменниках чоловічого роду на -ар, -яр (маляр<u>ом</u>, лікар<u>ем</u>). Чергування голосних і приголосних звуків у відмінкових формах іменників (ніч – но<u>чі</u>, но<u>га</u> – но<u>зі</u>, друг – друже, тощо). Правопис відмінкових закінчень іменників. Особливості відмінювання іменників у множині. Засвоєння вимови й правопису закінчень іменників у родовому відмінку множини, а також літературних форм іменників у місцевому відмінку множини з прийменником по (по містах, по очах).</p>
---	---

<p><i>використовує</i> займенники у власному мовленні для зв'язку речень у тексті та з метою уникнення повторів тих самих слів;</p> <p><i>володіє поняттям</i> про прикметник як групу слів, що означають ознаку предмета і мають залежні від іменника граматичні значення роду, числа і відмінка;</p> <p><i>знаходить</i> прикметники в реченні і тексті;</p> <p><i>пояснює</i> роль прикметників у мові і мовленні;</p> <p><i>удосконалює</i> речення й тексти шляхом добору прикметників до іменників</p> <p><i>змінює</i> прикметники за родами і числами;</p> <p><i>змінює</i> прикметники разом зі зв'язаними з ними іменниками за відмінковими питаннями;</p> <p><i>визначає</i> граматичну форму прикметника (рід, число, відмінок) за іменником, з яким він зв'язаний;</p> <p><i>правильно вимовляє і записує</i> прикметники з м'яким кінцевим приголосним основи у різних відмінкових формах;</p> <p><i>утворює</i> форми ступенів порівняння прикметників;</p> <p><i>правильно вимовляє і записує</i> прикметники на –ський, –цький, –зький;</p> <p><i>уживає</i> у власних зв'язних висловленнях прикметники в прямому і переносному значеннях, синоніми, антоніми;</p> <p><i>знаходить</i> у тексті займенникові прикметники (який, такий), <i>використовує</i> їх у власному мовленні – усному і писемному; <i>аналізує</i> особливості їх відмінювання.</p> <p><i>володіє поняттям</i> про числівник як групу слів, що мають загально граматичне значення кількості і змінюються за відмінками;</p> <p><i>розрізняє</i> числівники та іменники, що мають лексичне значення числа (двійка, десятка), і порядкові прикметники (другий, десятий);</p>	<p>Займенникові іменники, їхня роль у мовленні. Особові займенники (1-ї, 2-ї і 3-ї особи однини і множини), їхнє значення і синтаксична роль.</p> <p>Роздільне написання займенників із прийменниками. Відмінювання особових займенників. Побудова сполучень слів і речень із займенниками в різних відмінках.</p> <p>Загальне поняття про прикметник. Загальне значення прикметників (ознака предмета), його вираження за допомогою граматичних значень роду, числа і відмінка. Залежність цих значень від іменника.</p> <p>Роль прикметників у реченні.</p> <p>Змінювання прикметників за родами й числами. Відмінювання прикметників.</p> <p>Визначення граматичної форми прикметника (рід, число, відмінок) за іменником, з яким він пов'язаний; у реченні.</p> <p>Зіставлення відмінкових закінчень прикметників з основою на твердий і м'який приголосний в однині й множині. Засвоєння твердої й м'якої вимови кінцевих приголосних основи у відмінкових формах прикметників (зелений – синій; широкий – широ́кій, на широкім, широ́кі; чужий – чужі́м, на чужі́м, чужі́ тощо). Правильна вимова закінчень прикметників жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини (зимові́й, хороши́й), а також в орудному відмінку однини (гарячо́ю, літньо́ю).</p> <p>Правопис відмінкових закінчень прикметника.</p> <p>Ступені порівняння прикметників. Творення прикметників від іменників і прикметників за допомогою суфіксів. Правопис прикметників із суфіксами -зьк, -ськ, -цьк.</p> <p>Уживання прикметників у власному мовленні як засобу виразності.</p> <p>Дослідження займенникових</p>
--	---

<p><i>аналізує</i> особливості відмінювання числівників; <i>правильно відмінює, вимовляє і пише</i> числівники, передбачені програмою для 1-4 класів, зокрема, форми родового відмінка числівників 50-80 (п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти); будує словосполучення з числівниками за зразком; <i>уживає правильні форми</i> числівників на позначення часу протягом доби; <i>знаходить у тексті</i> займенникові числівники (скільки, стільки), <i>використовує</i> їх у власному мовленні – усному і писемному; <i>володіє поняттям</i> про дієслово як групу слів, що означають дії і мають граматичні значення часу, числа роду, особи; <i>знає</i> неозначену форму дієслова та її суфікси; <i>доречно використовує</i> її в мовленні; <i>розуміє</i> значення дієслів на –ся, -сь; будує речення з однорідними присудками, вираженими дієсловами, за ілюстраціями, мовленнєвими ситуаціями, графічними моделями; <i>використовує</i> дієслова в навчальних вправах, у текстах розповідного та описового типу; <i>добирає</i> з-поміж поданих дієслів те, що найбільш відповідає мовленнєвій ситуації; <i>унікає</i> одноманітності у використанні дієслів із значенням руху, мовлення та ін.; <i>упізнає на слух</i> та в <i>письмових текстах</i> неозначену форму дієслова; <i>добирає</i> неозначену форму до дієслів, поданих в інших формах; <i>використовує</i> неозначену форму у побудові навчальних текстів; <i>використовує</i> на письмі правила написання <i>не</i> з дієсловами; <i>змінює дієслова</i> минулого часу за родами з опорою на навчальну таблицю та за зразком;<i>ставить</i> дієслова минулого часу в потрібну родову форму за питанням (що робив? (-ла, -ло), що зробив? (-ла, -ло); <i>переконструює</i> навчальні тексти шляхом заміни дієслівних форм одну одною відповідно до поставленого завдання; <i>змінює</i> дієслова за особами і числами в теперішньому і майбутньому часі за зразком (таблицею); <i>уживає</i> ці дієслівні форми в реченнях і зв'язних висловлюваннях;</p>	<p>прикметників, їх використання у власному усному і писемному мовленні.</p> <p>Загальне поняття про числівник. Загальне значення числівника (кількість) і його граматичні зміни. Роль числівника в реченні. Зіставлення числівника з іменниками й прикметниками, лексичне значення яких пов'язане з кількістю. Числівники прості, складні, складені. Особливість відмінювання складних числівників, вимова, правопис найуживаніших числівників. Чергування голосних у відмінкових формах числівника (шість – шести, вісім – восьми). Правильне вживання числівників у власному мовленні</p> <p>Займенникові числівники. Використання їх у власному мовленні – усному і писемному.</p> <p>Загальне поняття про дієслово. Загальне значення дієслова (дія), його вираження в граматичних значеннях часу, особи, роду й числа. Неозначена форма дієслова. Суфікси неозначеної форми.</p> <p>Дієслова на -ся (-сь). Визначення ролі дієслова в реченні. Використання різних форм дієслів у власному мовленні – усному і писемному.</p> <p>Використання різних форм дієслів у навчальних текстах.</p> <p>Правопис <i>не</i> з дієсловами. Значення часу (відношення дії до моменту</p>
---	--

<p><i>визначає</i> дієслова, які належать до I і II дієвідміни з опорою на закінчення в 3-ій особі множини; <i>використовує</i> навчальну таблицю для визначення особи дієслів теперішнього і майбутнього часу, їх закінчень у різних особових формах; <i>правильно пише</i> особові закінчення дієслів; <i>правильно вимовляє і пише</i> дієслова із чергуванням приголосних в основах дієслів, перед –ся;</p> <p><i>розпізнає</i> серед поданих слів прислівники; <i>знає</i> їх основну граматичну ознаку – незмінюваність; <i>розпізнає</i> серед слів прислівники і ставить до них питання; <i>утворює</i> словосполучення прислівників із дієсловами, <i>доречно вживає</i> прислівники у власних зв'язних висловленнях. <i>вводить</i> прислівники до складу речення; <i>поширює</i> речення найуживанішими прислівниками; <i>добирає</i> до найуживаніших прислівників синоніми й антоніми; <i>правильно пише</i> найуживаніші прислівники; <i>пояснює</i> роль речення (висловлювання) в усному і писемному мовленні;</p> <p><i>розрізняє</i> на слух і на письмі розповідні, питальні і спонукальні речення; <i>розрізняє</i> серед них окличні і неокличні; <i>знаходить</i> головні і другорядні члени речення у простих випадках; <i>встановлює</i> логіко-граматичні зв'язки між членами речення за допомогою питань; <i>поширює</i> речення словами і словосполученнями; <i>виявляє</i> в реченні однорідні члени (головні і другорядні); <i>виконує</i> навчальні вправи з реченнями з однорідними членами;</p> <p><i>уживає</i> кому при однорідних членах речення; <i>поєднує</i> однорідні члени речення інтонацією, сполучниками <i>і, та, а, але</i>;</p>	<p>мовлення). Теперішній, минулий і майбутній час дієслів. Змінювання дієслів за часом. Змінювання дієслів за родами й числами в минулому часі.</p> <p>Перпебудова навчальних текстів шляхом заміни дієслівних форм</p> <p>Значення особи дієслів (відношення дії до учасників розмови – мовця, слухача або когось іншого). Вираження цього значення в особових закінченнях дієслів. Змінювання дієслів за особами й числами в теперішньому і майбутньому часі. Визначення особи дієслів за допомогою особових займенників. I і II дієвідміни дієслова. Визначення дієвідміни дієслів за 3-ою особою множини.</p> <p>Правопис особових закінчень дієслів (повторення). Вимова дієслів із чергуванням приголосних перед -ся (сміє[с']я, діви[ц']я), правопис цих дієслів. Чергування приголосних в основах дієслів (пишу – писав, хочу – хотів тощо). Загальне поняття про прислівник. Прислівник. Загальне значення прислівника (ознака) і його зіставлення зі значенням прикметника (ознака предмета). Незмінюваність прислівників. Використання прислівників у власному мовленні.</p> <p>Поширення речень прислівниками. Прислівники-синоніми і прислівники-антоніми.</p> <p>Правопис найуживаніших прислівників. Дослідження речення (висловлювання) і його ролі у спілкуванні між людьми. Речення розповідні, питальні, спонукальні. Окличні і неокличні речення. Речення зі звертанням.</p> <p>Головні і другорядні члени речення. Установлення зв'язку слів у реченнях: визначення головних і другорядних членів. Речення поширені і непоширені. Різні види зв'язку слів у реченні (за</p>
---	---

<p><i>складає</i> речення з однорідними членами, <i>поширює</i> їх залежними словами; <i>правильно інтонуює</i> речення з перелічуванням та протиставленням;</p> <p><i>складає</i> речення за поданими графічними схемами;</p> <p><i>відновлює</i> зміст деформованих речень;</p> <p><i>має</i> уявлення про складне речення;</p> <p><i>співвідносить</i> частини складного речення з простими реченнями; <i>об'єднує</i> два простих речення в одне.</p> <p><i>Самостійно формулює</i> тему і основну думку тексту; <i>добирає</i> заголовок, який відповідає темі або основній думці тексту;</p> <p><i>знаходить</i> у тексті зачин, основну частину, кінцівку;</p> <p><i>ділить</i> текст на частини за поданим планом, <i>самостійно складає</i> план тексту (в групі, в парі, індивідуально);</p> <p><i>аналізує</i> тексти-описи й тексти-розповіді; <i>виявляє</i> слова, які характеризують істотні ознаки описуваних предметів, явищ;</p> <p><i>аналізує</i> тексти-міркування; <i>виявляє</i> в них структурні елементи: твердження, доведення та висновки;</p> <p><i>будує</i> в навчальній роботі тексти-міркування; бере участь в їх удосконаленні;</p> <p><i>будує</i> розповідь з елементами опису й міркування за малюнком, сюжетом мультфільму, на задану тему;</p> <p><i>переказує</i> докладно і стисло тексти різних типів;</p> <p>стилі мовлення (розмовний, художній, діловий, науковий);</p> <p><i>розрізняє</i> монологічне і діалогічне мовлення; <i>використовує</i> звертання, формули мовленнєвого етикету в діалогічному мовленні;</p> <p><i>застосовує</i> правила запису діалогу; <i>складають і пишуть</i> оголошення і запрошення;</p> <p><i>робить спробу написати</i> замітку до класної (шкільної) стінгазети;</p> <p><i>бере участь у написанні</i> колективного листа; <i>пише</i> особистий лист, адресований близькій людині, ровеснику тощо;</p> <p><i>веде</i> письмові спостереження за природними явищами.</p>	<p>допомогою закінчень і прийменників, тільки закінчень). Однорідні члени речення. Головні і другорядні однорідні члени речення. Спостереження за вживанням речень з однорідними членами в тексті.</p> <p>Поєднання однорідних членів за допомогою інтонації, сполучників.</p> <p>Інтонація перелічування та протиставлення. Розділові знаки у реченнях з однорідними членами.</p> <p>Складання речень за зразком, за схемою.</p> <p>Відновлення змісту деформованих речень. Речення прості і складні. Побудова складних речень з двох простих. Моделювання простих і складних речень. Добір речення до поданої схеми.</p> <p>Дослідження тексту.</p> <p>Удосконалення вмінь визначати тему висловлювання в різних за типом текстах, самостійно формулювати основну думку тексту.</p> <p>Аналіз структури текстів різних типів. Поділ тексту на логічно завершені частини й складання його плану – в групі, в парі та індивідуально. Докладний і стислий переказ текстів за самостійно складеним планом.</p> <p>Тексти-описи, тексти-розповіді, їхні ознаки.</p> <p>Текст-міркування. Його структурні елементи.</p> <p>Складання текстів-міркувань, добір переконливих доказів, формулювання висновків.</p> <p>Складання і написання комбінованих текстів.</p> <p>Стислий і докладний перекази текстів різних типів.</p> <p>Аналіз стилів мовлення (розмовний, діловий, науковий, художній).</p> <p>Розмовний стиль. Монолог і діалог.</p> <p>Уживання звертань у діалогічному</p>
--	--

<p><i>знаходить</i> в наукових текстах терміни; <i>уміє працювати</i> зі словниковими статтями орфографічного і тлумачного словників; <i>знаходить</i> в текстах, що належать до художнього стилю мовлення, синоніми, антоніми, порівняння, слова, вжиті у переносному значенні;</p> <p><i>використовує</i> слова, що належать до різних частин мови, в текстах різних стилів; <i>удосконалює</i> тексти – чужі і власні: <i>виправляє</i> порядок слів у реченні, <i>змінює</i> порядок частин, <i>усуває</i> зайве, <i>відновлює</i> слова, яких не вистачає в тексті тощо</p>	<p>мовленні. Репліки діалогу. Формули мовленнєвого етикету, їхнє використання в діалозі. Правила запису діалогу. Діловий стиль. Написання оголошень, інструкцій, листів, запрошень тощо.</p> <p>Аналіз наукового стилю мовлення. Стаття і тексти підручника як приклади наукового стилю. Аналіз художнього стилю мовлення.</p> <p>Образність художніх текстів. Слова – синоніми й слова – антоніми в мові художніх творів. Роль порівнянь. Переносне значення слова, використання слів у переносному значенні в художніх текстах. Приказки, прислів'я, загадки як форми образного мовлення. Порівняння художнього і науково-популярного описів. Написання замітки до стінгазети. Особливості вживання різних частин мови в різних типах текстів.</p> <p>Редагування тексту, виправлення порядку слів у реченні, змінювання порядку частин, усунування зайвого, відновлювання слів, яких не вистачає в тексті тощо.</p>
---	--

МАТЕМАТИЧНА ГАЛУЗЬ

МАТЕМАТИКА

3-4 клас

Навчальна програма

(система розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова)

Автори-укладачі: С.О. Жукова, О. М. Кондратюк

Пояснювальна записка

Навчальна програма математичної галузі відповідає вимогам, викладеним у Державному стандарті початкової освіти. Програму укладено на основі багаторічних досліджень у галузі теорії і практичного застосування системи Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова.

Програма ґрунтується на працях Л.С. Виготського, О.М. Леонтєва, П.Я. Гальперіна, Д.Б. Ельконіна, В.В. Давидова, О.К. Дусавицького, В.В. Рєпкіна та зберігає класичні підходи до змісту та його структури, що склалися у розвивальному навчанні, зокрема реалізовані у програмі з математики Е.І. Александрової.

Зміст курсу математики представлений системою навчальних² та навчально-практичних задач, що відтворюють життєві ситуації або ситуації, в яких виникало те чи інше поняття в історії людства. У результаті розв'язання навчальних задач учні засвоюють узагальнені способи дії та конкретні знання, що проявляються як розуміння принципу й початкового уміння його застосувати, яке складає основу предметної математичної компетентності.

Розв'язання навчальних і навчально-практичних задач вимагає організації колективно-розподіленої діяльності учнів у формі колективної, групової, парної співпраці учнів з учителем і один з одним. Основним завданням вчителя є створення ситуацій, умов для прояву активності кожного учня у спільному навчальному пошуку, у відкритті загального способу дії.

Реалізація мети і завдань математичної освітньої галузі, окреслених у Державному стандарті початкової освіти, у поданій програмі здійснюється за такими **змістовими лініями**: «Величини і відношення. Дії з величинами», «Числа, дії з числами», «Геометричні фігури. Просторові відношення», «Вирази, рівності, нерівності», «Робота з даними», «Сюжетні задачі».

Змістова лінія **«Величини і відношення. Дії з величинами»** спрямована на формування в учнів понять «величина» та «відношення», що є базовими у пропонованому курсі математики; опанування учнями способів порівняння предметів за певною величиною та способів моделювання відношень між величинами (предметного, графічного та знакового), вимірювання величин за допомогою мірки (системи мірок) або стандартних мір, оперування з величинами.

Зміст навчання в межах цієї лінії у 1 класі подається через систему навчально-практичних задач: задача на добір предметів, рівних (нерівних) за заданою ознакою (способи безпосереднього порівняння величин); задача виготовлення предмета, рівного даному за певною ознакою (способи зрівнювання величин); задача відновлення цілого за частинами.

Змістова лінія **«Числа, дії з числами»** є основою курсу та від 1 до 4 класу розгортається через систему з п'яти навчальних задач, умовно названих «Число», «Багатоцифрове число», «Додавання і віднімання багатоцифрових чисел», «Дія множення», «Дробове число». Зміст цієї лінії створює умови для формування в учнів поняття числа, розуміння сутності арифметичних дій; навичок виконання дій з числами за допомогою числової прямої і без неї; розуміння принципу утворення багатоцифрового позиційного числа; конструювання та засвоєння загального способу виконання арифметичних дій з багатоцифровими числами; формування поняття дробового числа.

Змістова лінія **«Вирази, рівності, нерівності»** спрямована на формування в учнів уміння створювати, читати і використовувати знакові моделі: буквені та числові вирази; рівності і рівняння; буквені та числові нерівності; розуміння залежності результату арифметичної дії від зміни одного з її компонентів.

Змістова лінія **«Геометричні фігури. Просторові відношення»** значною мірою пов'язана з вивченням величин і дій з ними. Однією з особливостей подання геометричного матеріалу є конструктивний підхід до геометричних понять, що зумовлює велику кількість задач на побудову, «розрізування» та «перекроювання» геометричних фігур. Зміст спрямований на розвиток в учнів уявлень про просторові відношення,

² Термін «навчальна задача» введений В. Давидовим та означає особливе, спеціально спроектоване навчальне завдання, розв'язання якого спрямоване на засвоєння учнями узагальнених способів предметних дій, думка школярів рухається при цьому від абстрактного до конкретного. Засвоєння саме таких способів, на думку Д. Ельконіна, є основою зміни самого суб'єкта навчальної діяльності, тобто привласнення учнем нових здатностей, що сприяє його психічному розвитку.

здатності розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів.

Змістова лінія «**Сюжетні задачі**» націлена на формування в учнів здатності розпізнавати практичні проблеми, що розв'язуються із застосуванням математичних методів; виявляти відношення, що зв'язують дані з шуканим, фіксувати їх у вигляді моделі (схеми) та обирати й виконувати необхідну арифметичну дію для розв'язання сюжетної задачі.

Змістова лінія «**Робота з даними**» передбачає розвиток в учнів умінь виділяти і впорядковувати дані за певною ознакою.

Програма математичної галузі для другого циклу початкової освіти (3 – 4 клас) складається з розділів: «**Додавання і віднімання багатоцифрових чисел**» (повторення), «**Множення як дія**, пов'язана з переходом до нової мірки у процесі вимірювання величин», «**Множення і ділення багатоцифрових чисел**», «**Дробове число**», «**Текстові задачі**», «**Величини і їх вимірювання**».

У 3 класі у груповому дослідженні учні відкривають смисл нової арифметичної дії – множення, яке розглядається як особлива дія, пов'язана з переходом в процесі вимірювання величин до нових мірок (В.В. Давидов) Задача відтворення величини в ситуації, коли вимірювана величина набагато більша від заданої мірки, спонукає до використання допоміжної, проміжної мірки. Пошук способу множення багатоцифрових чисел створює умови для конкретизації загального способу дії з багатоцифровими числами: порозрядне виконання дій. А розуміння предметного змісту множення і його властивостей дає можливість істотно перебудувати роботу з таблицями множення (ділення), яка здійснюється як дослідження зв'язку між змінюваним множником, і розрядною структурою результату (Е.І. Александрова). Ділення багатоцифрового числа дає можливість учням у новій ситуації осмислити спосіб порозрядного виконання дій. (розділ «**Множення і ділення багатоцифрових чисел**»).

У 4 класі предметом нового дослідження стає текстова сюжетна задача. (розділ «**Текстові задачі**»). Повернення до понять довжина периметр та площа зумовлене необхідністю переходу від безпосереднього вимірювання величин за допомогою заданих мірок, включаючи стандартні міри, до використання готових результатів вимірювань (розділ «**Величини і їх вимірювання**»).

Дробове число з'являється у 4 класі як результат вимірювання величини, що є меншої за мірку. В межах вивчення розділу «**Дробове число**» розглядаються десяткові дроби, як окремий випадок позиційних систематичних дробів. Дії моделюються за допомогою схем і формул. Учні опановують принцип побудови дробового позиційного систематичного числа, досліджують властивості «нових чисел» і на цій основі конструюють спосіб та алгоритми їх додавання і віднімання (розділ «**Додавання і віднімання дробових позиційних чисел**»). Одночасно учні ознайомлюються з іншою формою запису дробового числа – у вигляді звичайного дробу.

II цикл початкової освіти (3–4 клас)

Очікувані результати	Зміст навчання
Величини і їх вимірювання	
Здобувач / здобувачка: <i>розуміє</i> сутність множення як особливої дії, пов'язаної з переходом до нової мірки у процесі вимірювання величин;	Множення як спосіб вимірювання величин, пов'язаний із переходом у процесі вимірювання до нових мірок. Ділення як дія з визначення проміжної мірки
<i>розуміє</i> сутність ділення як дії,	

<p>спрямованої на визначення проміжної мірки або числа цих мірок;</p> <p><i>розуміє</i> принцип побудови позиційного систематичного дробу.</p> <p><i>розуміє</i> зв'язок між десятковими дробами і натуральними числами;</p> <p><i>записує</i> результату вимірювання у формі позиційного систематичного дробу або у формі звичайного дробу;</p> <p><i>розуміє</i> поняття чисельник і знаменник дробу;</p> <p><i>утворює</i> величину за заданим позиційним або звичайним дробом і вихідною міркою;</p> <p><i>використовує</i> стандартні міри (одиниці) величин (довжини, площі, маси, об'єму, вартості, часу) і співвідношення між ними;</p> <p><i>визначає і записує</i> час, зокрема визначає чверті, півгодини;</p> <p><i>переводить</i> одні міри в інші;</p> <p><i>використовує</i> співвідношення між мірами під час розв'язування задач;</p> <p><i>має</i> уявлення про процеси, в тому числі руху та його характеристиках (швидкість, час, відстань)</p> <p><i>складає</i> формули для обчислення периметра будь-якого багатокутника (в т.ч. прямокутника) та <i>використовує</i> їх для розв'язання задач;</p> <p><i>обчислює</i> периметри різних плоских фігур;</p> <p><i>порівнює</i> периметри різних фігур за допомогою посередника;</p>	<p>(ділення «на рівні частини») або числа проміжних мірок (ділення «на вміщення»).</p> <p>Дослідження залежності між величиною, проміжною міркою і їх кількістю.</p> <p>Задача відтворення величини меншої, ніж задана вихідна мірка.</p> <p>Система мірок менших, ніж вихідна. Побудова системи мірок з постійним відношенням між ними (основа системи числення), в тому числі і з відношенням 10.</p> <p>Запис результату вимірювання величини за допомогою системи збільшених мірок і системою зменшених мірок.</p> <p>Таблична форма запису, введення коми. Позиційні систематичні дроби в різних системах числення.</p> <p>Запис результату вимірювання у формі звичайного дробу (наприклад: $0,1_3 = \frac{1}{3}$ або $0,2_5 = \frac{2}{5}$).</p> <p>Побудова величини за заданим позиційним або звичайним дробом і вихідною міркою.</p> <p>Стандартні системи мір. Дії з числовими значеннями величин. Десяткові дроби і стандартні системи мір. Переведення одних мір в інші. Міри довжини, площі, маси, об'єму.</p> <p>Гроші як міра вартості.</p> <p>Час та його вимірювання. Стандартні міри часу: сторіччя, рік, місяць, тиждень, доба, година, хвилина, секунда.</p> <p>Поняття про швидкість.</p> <p>Периметри різних плоских фігур і способи їх обчислення.</p> <p>Порівняння периметрів різних фігур за допомогою посередника (дроту і т.п.). Формули периметра прямокутника, трикутника, паралелограма, трапеції та інших геометричних фігур, включаючи правильні багатокутники. Обчислення периметрів геометричних фігур і фігур довільної форми (границі фігур – криві лінії). Використання гнучких мірок.</p> <p>Площі геометричних фігур.</p>
---	--

<p>має уявлення про основні способи знаходження площі будь-яких геометричних фігур; вимірює площу прямокутника безпосереднім накладанням мірки; застосовує загальний спосіб знаходження площі будь-яких геометричних фігур під час розв'язування задач; обчислює площу фігур: прямокутника, трикутника; використовує формули обчислення площ фігур для розв'язування задач; використовує різні інструменти і технічні засоби: лінійка, косинець, циркуль;</p>	<p>Безпосереднє й опосередковане порівняння площ геометричних фігур. Вимірювання площі прямокутника шляхом безпосереднього накладання мірки, в тому числі квадратного сантиметра, заміна цього способу вимірюванням довжин сторін. Формула площі прямокутника: $S = a \cdot b$. Вимірювання площі прямокутного трикутника як знаходження половини площі відповідного прямокутника. Формула площі прямокутного трикутника: $S = (a \cdot b) : 2$, де a і b – довжини сторін прямокутника, складеного з двох однакових трикутників. Пошук двох із трьох сторін прямокутного трикутника, вимірювання яких дає змогу обчислити його площу. Вибір прямокутних трикутників серед інших. Види трикутників. Постановка і розв'язування задачі знаходження площ непрямокутних трикутників шляхом розбиття їх на прямокутні. Формула площі довільного трикутника: $S = a \cdot h : 2$, де h - висота трикутника. Знаходження площ будь-яких геометричних фігур шляхом розбиття або перекроювання їх різноманітними способами на трикутники чи прямокутники. Пошук раціональних способів розбиття фігури для обчислення її площі. Площа правильного n-кутника. Обчислення площ різноманітних геометричних фігур. Палетка як прилад для вимірювання площ фігур довільної форми. Алгоритм вимірювання площі за допомогою палетки. Розв'язування текстових задач, які охоплюють поняття площі й периметра.</p>
--	--

Числа, дії з числами

<p>Здобувач / здобувачка: будує графічні моделі дії множення; переходить від цих моделей до формул і навпаки; користується формулою «по a взяти v разів»: $\frac{A}{E} = a \cdot v$; обчислює добуток чисел за допомогою двох числових прямих (або лінійок) та з опорою на відношення частин і цілого;</p>	<p>Дія множення. Графічне зображення множення. Формула виду «по a взяти v разів»: $\frac{A}{E} = a \cdot v$ Спосіб обчислення добутку чисел за допомогою числових прямих (або 2-х лінійок). Спосіб обчислення добутку з опорою на відношення частин і цілого (на зв'язок множення з додаванням): у формулі $a \cdot b = c$, де, a – частина, b – кількість частин, c – ціле.) Дія ділення. Графічне моделювання ділення. Зв'язок ділення з відніманням. Компоненти при множенні і діленні, їх зв'язок з поняттям цілого і частини. Залежність результатів множення і ділення від</p>
---	--

<p><i>створює</i> графічні моделі дії множення та ділення;</p> <p><i>знає</i> назви компонентів та результатів дії множення та ділення та <i>розуміє</i> їх зв'язок з поняттям цілого і частини; <i>переходить</i> від цих моделей до буквених формул і навпаки;</p> <p><i>розуміє</i> залежність результатів множення і ділення від зміни компонентів;</p> <p><i>розуміє</i> сутність переставної, сполучної та розподільної властивостей множення;</p> <p><i>використовує</i> в обчисленнях переставну і сполучну властивість множення, розподільну властивість множення відносно додавання і віднімання;</p> <p><i>розуміє</i> сутність принципу порозрядного виконання дії для множення багатоцифрових чисел; <i>застосовує</i> для знаходження результату множення у стовпчик відомий спосіб письмового виконання дій додавання і віднімання</p> <p><i>планує</i> послідовність виконання дій; <i>використовує</i> загальний спосіб множення багатоцифрового числа на одноцифрове у стовпчик;</p> <p><i>визначає</i> розряди, що «переповнюються» при множенні; <i>визначає</i> кількість розрядів у результаті виконання дії множення;</p> <p><i>розуміє</i> способи складання таблиць множення і ділення;</p> <p><i>виконує</i> множення на 0 і 1;</p> <p><i>виконує</i> множення числа на 10, 100, 1000 і под.</p>	<p>зміни компонентів і навпаки.</p> <p>Переставна властивість множення. Обчислення з опорою на переставну властивість.</p> <p>Сполучна властивість і обчислення з опорою на неї. Розподільна властивість множення відносно додавання і віднімання.</p> <p>Порядок виконання дій. Зміна порядку виконання дій з опорою на схему. Прийоми усних обчислень з опорою на властивості додавання і множення. Раціональні способи обчислень.</p> <p>Спосіб множення багатоцифрового числа на одноцифрове як основи для множення багатоцифрового числа на багатоцифрове.</p> <p>Принцип порозрядного виконання дії.</p> <p>Алгоритм виконання дії множення багатоцифрового числа на одноцифрове.</p> <p>Таблиці множення одноцифрових чисел (таблиці Піфагора).</p> <p>Множення на 0 і 1. Таблиця як довідник.</p> <p>Множення на 10, 100, 1000 і под.</p> <p>Дослідження таблиці множення.</p> <p>Таблиця множення числа 9 і таблиця ділення на число 9. Множення будь-яких багатоцифрових чисел, записаних за допомогою цифр 0, 1, 9, на будь-яке одноцифрове число з опорою на переставну властивість множення.</p> <p>Множення у стовпчик на числа, що закінчуються нулями: 90, 900, 9000 і под.</p> <p>Таблиця множення числа 2, на 2 і відповідна таблиця ділення. Множення багатоцифрових чисел, яке охоплює множення на 9 і 2. Множення на 20, 200, 2000 і под.</p> <p>Таблиця множення числа 5, на 5 і відповідна таблиця ділення. Множення багатоцифрових чисел, яке охоплює множення на 9, 2 і 5. Множення на 50, 500, 5000 і под.</p> <p>Ділення з остачею і його графічне зображення.</p> <p>Таблиці множення чисел 6, 4, 8, 3, 7 і відповідні таблиці ділення. Множення багатоцифрових чисел на одноцифрові числа і розрядні одиниці.</p>
--	--

<p><i>володіє навичками</i> табличного множення чисел 9, 2, 5 та виконання відповідних випадків ділення; <i>виконує</i> множення багатоцифрових чисел на 9, 2, 5 з опорою на переставну властивість множення;</p> <p><i>виконує</i> ділення з остачею і записує результат;</p> <p><i>володіє навичками</i> табличного множення чисел 6, 4, 8, 3, 7 та виконання відповідних випадків ділення; <i>виконує</i> множення багатоцифрових чисел на одноцифрове;</p> <p><i>використовує</i> алгоритм під час письмового множення багатоцифрових чисел (у стовпчик); <i>планує</i> послідовність виконання дій; <i>виконує</i> письмове множення багатоцифрового числа на багатоцифрове з опорою на таблицю множення одноцифрових чисел від 0 до 9;</p> <p><i>знає</i> як побудована сітка класів чисел, включно із класом мільярдів; <i>читає і записує</i> багатоцифрові числа (в межах чотирьох класів); <i>визначає</i> кількість розрядних одиниць в багаторозрядному числі;</p>	<p>Множення багатоцифрового числа на багатоцифрове.</p> <p>Спосіб множення багатоцифрового числа на багатоцифрове і запис його у вигляді моделі. Визначення кількості розрядів у добутку.</p> <p>Класи чисел. Сітка класів. Читання і запис багатоцифрових чисел. Визначення кількості десятків, сотень, тисяч і под. Визначення кількості цифр у записі багатоцифрового числа за старшим розрядом.</p> <p>Ділення багатоцифрових чисел.</p> <p>Конструювання способу ділення багатоцифрового числа на одноцифрове: принцип порозрядності при діленні. Задача ділення будь-якого багатоцифрового числа на будь-яке багатоцифрове. Алгоритм виконання дії.</p> <p>Порозрядність виконання всіх дій із багатоцифровими числами як основний принцип побудови цих дій (рефлексія). Запис і виконання додавання, віднімання, множення і ділення у стовпчик.</p> <p>Класифікація усних і письмових обчислень.</p> <p>Прийоми усних обчислень: множення на 11, на 101, множення і ділення на 25 та інші числа.</p> <p>Ознаки подільності на 2, 5 і 10; на 4, 25, 100; на 8, 125, 1000; на 9 і 3. Ознаки подільності на 6, 15, 36 та ін. як одночасна опора на відомі ознаки подільності на 2, 3, 4, 5, 9 і под.</p> <p>Читання і запис десяткових дробів</p> <p>Місце десяткових дробів на числовій прямій. Порівняння десяткових дробів за допомогою числової прямої. Принцип порозрядності при порівнянні систематичних позиційних дробів. Округлення десяткових дробів із надлишком і з нестачею.</p> <p>Дії з десятковими дробами.</p> <p>Додавання і віднімання десяткових дробів. Множення і ділення десяткових дробів на 10, 100, 1000 і под. Збереження числа при послідовному множенні і діленні його на 10, 100, 1000 і под.</p>
--	--

<p><i>застосовує</i> принцип порозрядного виконання дій для ділення багатоцифрових чисел; <i>застосовує</i> алгоритм під час ділення багатоцифрових чисел: <i>визначає</i> перше неповне ділене; кількість цифр у частці; „підказки” для добору за допомогою множення чисел в частці; <i>виконує</i> усно прикидку при доборі цифри в частці; <i>планує</i> послідовність виконання дій; <i>перевіряє</i> множенням правильність виконання ділення;</p> <p><i>виконує</i> будь-які арифметичні дії з багатоцифровими числами;</p> <p><i>володіє</i> основними прийомами усних обчислень при виконанні будь-якої арифметичної дії; <i>застосовує</i> в обчисленнях властивості дій додавання та множення;</p> <p><i>має</i> уявлення про ознаки подільності;</p> <p><i>читає і записує</i> кінцеві десяткові дроби;</p> <p><i>визначає</i> місце певного десяткового дроби на числовій прямій; <i>порівнює</i> десяткові дроби за допомогою числової прямої та використовуючи принцип порозрядності;</p> <p><i>має</i> уявлення про округлення</p>	<p>Конструювання способу множення десяткових дробів і ділення, коли дільник - натуральне число. Зведення випадку ділення на десятковий дріб до ділення на натуральне число.</p> <p>Звичайні дроби як форма запису результату вимірювання величини.</p> <p>Читання та запис звичайних дробів. Чисельник і знаменник дроби. Дроби, які дорівнюють одиниці. Порівняння дробів. Рівні дроби.</p> <p>Знаходження дроби від числа і числа за його дробом.</p>
---	---

<p>десяткових дробів;</p> <p><i>виконує</i> дії з кінцевими десятковими дробами (додавання, віднімання); <i>має</i> уявлення про множення і ділення десяткових дробів;</p> <p><i>читає і записує</i> дроби; <i>розрізняє</i> дроби, які дорівнюють 1; <i>порівнює</i> дроби з однаковими знаменниками; <i>прогнозує</i> результат обчислень;</p> <p><i>знаходить</i> дріб від числа і число за його дробом; <i>застосовує</i> спосіб знаходження дробу від числа і числа за його дробом при розв'язанні практично зорієнтованих задач;</p>	
Вирази, рівності, нерівності	
<p><i>визначає</i> порядок виконання арифметичних дій у числових виразах, у тому числі з дужками (з опорою на схему); <i>виконує</i> обчислення значень числових виразів, що містять багатоцифрові числа; <i>виявляє</i> помилки, як при виконанні обчислень, <i>аналізує</i> їх причини; <i>добирає</i> завдання, що допомагають позбутися виявлених помилок; <i>розрізняє</i> істинні та хибні числові рівності і нерівності; <i>знаходить</i> значення буквеного виразу із заданим значенням букви;</p> <p><i>розв'язує</i> рівняння з однією змінною (типу $a \cdot x = b$, $x \cdot a = b$, $a : x = b$, $x : b =$</p>	<p>Математичні вирази: числові і буквені. Порядок дій у математичних виразах, що складаються з багатоцифрових чисел і містять усі арифметичні дії.</p> <p>Числові рівності та нерівності.</p> <p>Рівняння. Розв'язування рівнянь на всі дії з багатоцифровими числами.</p>

<p><i>a) з багатоцифровими числами на основі взаємозв'язку частин і цілого, між компонентами і результатами дій; складає за схемами рівняння; виявляє помилки, при розв'язанні рівнянь, аналізує їх причини;</i></p> <p><i>розрізняє числові нерівності та нерівності зі змінною; знаходить окремі розв'язки нерівності зі змінною зручним для себе способом;</i></p>	<p>Нерівності</p>
<p>Геометричні фігури. Просторові відношення</p>	
<p><i>Орієнтується на площині та у просторі; рухається за визначеним маршрутом; планує маршрут пересування;</i></p> <p><i>має уявлення про многокутники, в тому числі про трикутники і їх елементи, про види трикутників при порівнянні за сторонами і кутами, про чотирикутники, про коло і круг, радіус та діаметр;</i></p> <p><i>розпізнає трикутники, чотирикутники, многокутники на моделях, малюнках та навколишніх предметах;</i></p> <p><i>знаходить на малюнках сторони і кути трикутників,</i></p> <p><i>знає назви різних чотирикутників;</i></p> <p><i>розрізняє трикутник з прямим кутом;</i></p> <p><i>знає властивості квадрата і прямокутника;</i></p> <p><i>будує прямокутник і квадрат за довжиною сторін, коло за допомогою циркуля, трикутник на папері в клітинку;</i></p> <p><i>конструює геометричну фігуру (відрізок, ламану, многокутник, у т.ч. прямокутник) із заданою величиною (довжиною, в т.ч. периметром; площею);</i></p> <p><i>розпізнає геометричні фігури в просторі (прямокутний паралелепіпед, куб, куля, циліндр, піраміда, конус);</i></p> <p><i>співвідносить образ геометричної фігури з об'єктами навколишньої дійсності</i></p>	<p>Геометричні фігури на площині та у просторі</p>

Сюжетні задачі

використовує схему множення (ділення) під час розв'язання текстових задач, складаючи вираз або рівняння;
застосовує ділення з остачею під час розв'язання текстових задач, що вимагають виконання цієї дії;

аналізує будову задачі і схему як основу для класифікації задач;

відображає зв'язок між величинами в задачах у різних моделях (короткому записі, схемі, рівнянні);

складає текст задачі за коротким записом;

перетворює короткий запис та відповідний текст задачі (і навпаки);

добирає замість буквених даних, поданих в задачі, числа з якими вміє виконувати дії;

виявляє зв'язок між вказаними пропорційними величинами;

використовує схему множення (ділення) для розв'язання текстових задач, пов'язаних з пропорційною залежністю між величинами;

складає і розв'язує текстові задачі, що розкривають залежність між пропорційними величинами (швидкість, час, відстань; ціна, кількість, вартість і ін.);

знаходить потрібну інформацію для добору чисел, що підходять до умови задачі і її розв'язання;

подає інформацію у формі таблиці, діаграми та *вміє* нею користуватися;

виявляє помилки в обчисленнях, у розв'язуванні задач, рівнянь і *аналізує* їх причини;

добирає (складає) завдання, що допомагають позбутися виявлених

Розв'язування текстових задач, що містять відношення «більше в... разів», «менше в ... разів», як новий спосіб зрівнювання величин. Кратне порівняння величин.

Розв'язування і складання рівнянь, математичних виразів і текстових задач за заданими схемами і навпаки.

Будова задачі. Короткий запис задачі. Схеми. Рівняння.

Короткий запис умови задачі як новий засіб моделювання, коли текст заданий у непрямій формі чи містить велику кількість даних.

Відновлення тексту задачі за коротким записом і навпаки. Матрична форма короткого запису (таблиця) для задач, пов'язаних із пропорційною залежністю між величинами.

Складання схеми за коротким записом і навпаки.

Задачі на «процеси»

Загальний підхід до розв'язування текстових задач, пов'язаних з пропорційною залежністю між величинами: на рух; на купівлю-продаж; на роботу; на виготовлення товару Складання короткого запису у табличній формі до задач: на зустрічний рух; на рух у протилежних напрямках і в одному напрямку.

Швидкість віддалення і швидкість зближення.

Розв'язування і складання текстових задач, рівнянь і математичних виразів із десятковими и звичайними дробами.

<p>ПОМИЛОК</p> <p><i>складає і розв'язує</i> задачі на знаходження дробу від числа і числа за його дробом;</p>	
Робота з даними	
<p>Здобувач / здобувачка: <i>виділяє</i> дані, вміщені в таблицях, на схемах, діаграмах; <i>описує</i> відношення між величинами за допомогою схем, діаграм; <i>вносить</i> дані до таблиць; <i>користується</i> даними під час розв'язування практично зорієнтованих задач і в практичних ситуаціях; <i>знаходить</i> необхідну інформацію для добору чисел, що підходять до умови задачі, і її розв'язання</p>	<p>Виділення і впорядкування даних за певною ознакою</p> <p>Відображення інформації, що міститься у текстових задачах, у вигляді діаграм.</p>